

Carolina Schutti

Dikur duhet të kem
vrapuar mbi barin e butë

Përktheu Sadedin Limani

SHTËPIA BOTUESE “FAN NOLI”
TIRANË 2017

Carolina Schutti
Einmal muss ich über weiches Gras gelaufen sein

© Otto Müller Verlag
© i botimit shqip Shtëpia botuese “Fan Noli”

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

**“This project has been funded with support from the European
Commission.**

**This publication reflects the views only of the author, and the Commission
cannot be held responsible for any use which may be made of the
information contained therein.”**

**Ky projekt u mundësua me mbështetjen e Komisionit Europian.
Ky publikim reflekton vetëm pikëpamjet e autorit dhe Komisioni nuk mban
përgjegjësi për përdorimin që mund t'i bëhet informacionit që përmban
publikimi.**

Redaktor Rexhep Hida

Art grafik Aida Kumi

ISBN 978-9928-251-06-0

Gjysheve të mia

I. Babushka

Thjesht fillo, thoshte Maja, sa shumë fjali më vijnë nga fëmijëria.

Ajo nuk quhet Babushka, por Matrjoshka, thoshte tetoja ime, e vetmja teto e babait tim, edhe pse nuk dinte fare rusisht. Kishte me të vërtetë të drejtë, por unë nuk kisha besim tek ajo. Unë e thërrisja gjithnjë kështu Babushkën time dhe e tundja me kujdes, i ndaja njëra me tjetrën dhe i bashkoja përsëri, ndërsa atë më të voglën e vëzhgoja hollësisht, se mos edhe ajo mund të ndahej më tej ashtu si të tjerat me anë të një mekanizmi të fshehtë, sepse nuk mund të besoja, që kisha mbërritur tek e fundit.

Zgjohesha shpesh natën dhe hidhja sytë për qark dhomës dhe do ti tregoja Babushkës së madhe si dukej shtëpia nga jashtë, do ti tregoja kopshtin, fshatin që shtrihej tutje, hijen, që binte mbi pjesën më të madhe të shtëpive për më shumë se gjysmën e vitit. I tregoja për luginën

me shpatet e saj të pjerrëta, për qiellin e natës, i cili shtrihej gjithandej përmbi. Ai më frikësonte aq shumë, sepse askush nuk mund të më tregonte se çfarë fshihej prapa tij. Por mbase unë duhej të dija si të bëja pyetjen, në mënyrë që të merrja një përgjigje. Babushka më shikonte me sytë e saj të mëdhenj dhe unë e zgjoja dhe e merrja atë kukull të vogël përjashta, e mbaja me kujdes ashtu të shtrirë në duart e mia, e përkundja sa andej këtej, çuditesha sa e rritur më dukej.

Babushka ime kishte humbur, kështu donin të më bënin që unë të besoja, por kjo ishte e pamundur. Unë nuk kisha dalë asnjëherë me të jashtë shtëpisë. Ndoshta tetoja ime kishte vendosur që unë tashmë isha rritur aq sa të mos merresha me kukulla dhe një ditë duhej ta kishte fshehur nën çati ose duhet ta ketë flakur diku, ndoshta ajo mund të ketë qenë bezdisur nga mërmëritjet e mia që dilnin çdo natë nga dhoma ime, teksa bisedoja me kukullën. Por unë asnjëherë nuk e kam pyetur për këtë.

I tregova Marekut për Babushkën, por ai më shtriu me përkëdheli flokët prapa veshit dhe më puthi në ballë.

Ëmbëlsira ime, më pëshpëriste ai dhe unë e kuptoja se çfarë do të thoshte kjo, edhe pse nuk dija as polonisht dhe as rusishten e bardhë, në ato vite të mia të para, kur humba Babushkën time.

Mareku kishte një shtëpi të vogël prej druri me një kopsht të pyllëzuar. Ai ftoi Valterin plak për punët e kopshtit, por më shumë se të hiqte disa degëza, ai nuk bëri kurrë, për kositje nuk mund të bëhet fjalë, sepse shkurret përreth gardhit rriten menjëherë, kështu thoshte Valteri gjithmonë. Ai linte shkurnajën ashtu siç ishte dhe blinte raki.

Mareku nuk pinte raki, ai nuk pinte kurrë. Megjithatë sytë e tij nganjëherë skuqeshin, kur dilte në dritare dhe hidhte sytë përjashta.

Ata nuk vdiqën njëri pas tjetrit, ashtu siç flitej, më tregoi një herë Mareku, por më së pari xhaxhai pastaj gjyshja, pastaj vdiq Misha, nipi im i dashur, ai u var në një pemë, në atë pemë, të cilën e kishte mbjellë gjyshi për xhaxhain. Për nënën dhe babain, ai nuk fliste, por të gjithë e dinin se çfarë kishte ndodhur, por askush nuk e shpjegonte përse kishte ardhur Mareku, pikërisht në atë fshat, pse ai, pas luftës, nuk u kthye kurrë në shtëpi.

Harroji të gjitha këto, tha më pas Mareku dhe fshiu sytë, harroji. Por unë megjithatë nuk i harrova dhe pyeta teton, nëse ajo do të mund të më tregonte diçka për Marekun. Pjesa e hijes është e keqe, u përgjigj ajo dhe shtoi përse më interesonte mua kjo. Unë e pyesja, atëherë pse ka shtëpi përreth, kur kjo anë është kaq e keqe, por për këtë unë nuk mora asnjëherë përgjigje.

Dëbora erdhi herët dhe mbajti gjatë, edhe në mes të verës duhej të mbaje xhup lesi, kur dilje jashtë për të luajtur. Në kopsht rriteshin vetëm mendër dhe kamomil, erëza dhe kopër. Bari, po të ecje zbathur mbi të, do të therte këdo në këmbë, por unë pothuajse nuk arrija dot të përfytyroja barin e butë. Ose jo më. Me siguri, kur kam qenë fëmijë i vogël, duhet të kem vrapuar mbi barin e butë, të paktën një herë, sepse tetoja ime më ka treguar një fotografi, që më tregonte mua me nënën time në një lulishte. Unë mbaja veshur një fustan të vogël të qëndisur me lule dhe me gajtanë të bërë me dorë në jakë, nëna më mbante për dore dhe qeshte para aparatit fotografik si të mos ishte duke pozuar për fotografi, sepse krahu i saj ishte krejt i shkujdesur ashtu sikurse edhe fytyra. Ne qëndronim zbathur mbi bar, unë dukeshat e pasigurt, sytë e mi ishin plotësisht të hapur, buzët e mia një plasë e hapur.

Tetoja ime nuk donte që unë të vizitoja Marekun, ajo mendonte që unë duhej të luaja me vajzat e tjera. Unë e bëja këtë shpesh, kur luanim kush kapte shokun ose kur kërcenim në litar, ulesha në gjunjë për të kaluar shtegun dhe të kaloja në lëndinë, ku përkëdhelja me pëllëmbën e dorës tokën e lagësht. Nganjëherë, kur kisha mjaft kohë, shtrihesha mbi bar dhe shikoja retë, të cilat kishin ngjyrë rozë dhe kur më lejonte drita

vëzhgoja insektet e panumërta të cilat popullonin qiellin dhe e bënë ajrin të pakëndshëm.

Nuk është e vërtetë që unë doja të shndërrohesha në një insekt dhe pastaj të fluturoja, sepse nuk do të mund të shkoja larg. Edhe kafshë gjithashtu nuk dëshiroja të isha, ndonëse në atë kohë kisha shumë dëshirë të kisha një kafshë të dashur dhe të dija gjithçka për të.

Fini më pyeste pas shkollës, çfarë kafshe dëshiroja të isha dhe shtonte menjëherë më pas, pa marrë ende frymë, që unë nuk duhej të përgjigjesha, ajo e dinte, një zog – ose një engjëll, në mënyrë që të kisha mundësinë të fluturoja te nëna ime. Unë nuk doja të fluturoja te nëna ime, sepse nën dhe ishte ngushtë dhe ftohtë, këtë ma kishte thënë tetoja ime dhe këtë unë ia besoja.

Ka shumë lloje Babushkash. Disa ngjasojnë deri në hollësitë më të vogla dhe disa kanë figura të ndryshme në bark. Në çdo bark një figurë të ndryshme dhe ti e kupton menjëherë se cilës histori i përket. Dhe Babushka e madhe i përmban të gjitha historitë bashkë si një kopertinë e librave të përrallave. Fotoja më e vogël duhej të shikohej me kujdes të veçantë, sepse, nëse ke fat, edhe aty, në atë sipërfaqe fare të vogël ka një sfond i cili tregon ose një përrua ose lule. Unë kisha fat, Babushka ime ishte me të vërtetë e bukur. Unë mund të kujtoj çdo figurë dhe di ende të gjitha

historitë e figurave, ato sikur përktheheshin vetiu, pa u vënë re.

Mareku më ftonte shpesh, që t'ia tregoja ato histori. Unë mendoja se atij këto gjëra i kujtonin përrallat e fëmijërisë së vet, mbase, sepse ato ishin të ngjashme. Ai nuk më ndërpreu asnjëherë tregimin, edhe pse gjithçka rridhte nga fantazia ime.

Mareku më dhuronte ëmbëlsira ose gurë me ngjyra, të cilat unë i ruaja nën një dërrasë dyshemeje të dhomës time, por kur unë isha rrugës me teton time dhe e takonim atë ashtu rastësisht, ai na përshëndeste kalimthi dhe mezi më hidhte ndonjë sy, sikur të isha diçka e zakonshme për të. Por pasdrekeve, kur unë shkoja tek ai, ai më përkëdhelte në faqe, qëndronte para meje në një tavolinë druri, pinte çaj të zi me qumësht dhe sheqer nga një gotë me lule të stampuara. Për shkakun tim ai gjithmonë mbante në kuzhinë një radhë pijesh të ndryshme të cilat unë sidoqoftë nuk i prekja. Unë gëzohesha nga ngjyrat e tyre që ishin të verdha ose të kuqe, rrija në prehrin e Marekut, më lexonte libra ose më tregonte përralla, zëri i tij ishte prekës. Aty kishte diçka të veçantë, diçka që nuk përkonte, të cilën mund ta dëgjoja e ta dalloja vetëm unë, kështu mendoja unë në atë kohë, një farë intonacioni prekës, i cili mua më kujtonte të kaluarën, shumë më përpara.

Kur u rrita, aq sa të mund të shkoja vetëm, e pashoqëruar, me autobus, te vendi fqinjë, tetoja ime më dërgonte për të blerë një herë në javë. Më jepte dy çanta prej stofi dhe çdo javë unë duhej ti tregoja asaj, para se të largohesha, stacionet e autobusit dhe oraret e nisjes. Unë nuk harroja asgjë dhe kërkoja të shpjegoja hera herës çdo vogëlsi. Pak nga pak unë mësova të gjitha dyqanet dhe bëhesha gjithnjë më e shpejtë dhe më e shkathët me blerjet, kështu unë rrëshqisja nëpër rrugë dhe vështroja edhe ekspozimet e dyqaneve. Në këtë kohë unë fillova të mendoj gjithnjë e më shumë për nënën time. Qëndroja para vitrinave që të vëreja nëse fytyra ime në pasqyrë shkonte me fustanet që gjendeshin në ekspozitën e vitrinës. Te disa ia dilja, por te disa të tjera, jo, sepse ato fustane vareshin shumë lart. Përpiqesha të merrja me mend, si do të ishte, sikur fytyra e nënës time të qëndronte pranë meje, si do të dukeshin unë në krah të saj aty në ekspozitën e vitrinës, duke qeshur dhe si do të rrinim të dyja bashkë të kapura për dore.

Nganjëherë pyesja veten, si do të ishte të mbaja për dore një djalë, të shëtisja me të, ashtu siç thoshte Fini. Unë përpiqesha të mbahesha, në kohën kur kaloja rrugëve lart e poshtë, të fusja barkun brenda, sepse kjo ishte shumë e rëndësishme thoshte Fini, të tundja vithet, në

mënyrë që të dukesh sikur po mbaja këpucë me taka të larta. Unë përfytyroja sesi do të ishte, sikur të merrja një djalosh të ri në ditët me diell, ai do të pyeste nënën time që të lejonte vajzën e saj të dashur të dilte bashkë me të, do të dalë bashkë me të, do të thoshte ai, nëna ime do të qeshte dhe do të tundte kokën, do të më zinte nga shpatullat dhe do të më shtynte drejt djaloshit, duke mbajtur duart e saj të kryqëzuara mbi bark, në pritje që ai të më jepte një puthje dhe të më përqafonte dhe pastaj ajo do të na përshëndeste me dorë, derisa ne të zhdukeshim te ndonjë kthesë.

Fini më merrte herë pas here për dore, kur ne shkonim bashkë përmes pyllit. Kur binte errësira dhe ne ktheheshim për në shtëpi, ajo më shtrëngonte aq fort sa që shtypjen e gishtërinjve të saj unë e ndjeja edhe më pas dhe gjurmët ishin ende të dukshme. Unë nuk i thosha se më dhembte. Në pasdrekët e gjata të verës, kur ne nuk kishim ç'të bënim tjetër dhe unë nuk shkoja te Mareku, ne qëndronim te përroi dhe mbanim këmbët në ujë, derisa ato skuqeshin, pastaj shtriheshim në shkëmbinjtë ende të ngrohtë nga dielli dhe ngrinin bluzat, për të nxirë barkun. Fini më tregonte histori, asnjë përrallë. Ajo më tregonte çfarë dinte për vajzat e tjera mbi familjet dhe vëllezërit e tyre më të mëdhenj dhe mbi shokët e shoqet e tyre, më tregonte se çfarë kishte parë

përmes vrimës së çelësit. Ajo më shpjegonte, sesi do të ishte pas disa vitesh, nëse nga ne vajzat e reja do të tërhiqeshin burrat dhe do të interesoheshin për këmbët tona barqet e nxira nga dielli. Unë e dëgjoja atë tërë qejf, fjalitë e saj rridhnin njëlloj si përroi, me një shushurimë qetësuese ndonëse pa Baba Jagas që magjepste vajzat e mbretërve që kalonin andej, unë i dëgjoja tregimet e saj me vëmendje dhe me kureshtje. Familja e saj gjatë tërë pasdrekës bëhej e imja, historitë e Finit unë i merrja me vete në shtëpi dhe së bashku me to edhe ndjesinë që kisha përjetuar diçka dhe i isha larguar hijes. Në një mbrëmje unë shkrova një fjali, një gjysmë fjalie, e cila më kishte ardhur në mendje rrugës: Do të ishte e mundur vallë që të gjitha ato histori ti mbaja si një mburojë para trupit, të varja përreth fjali të huaja si një mantel mbështjellës magjik, të padukshëm. Unë ia lexova fjalinë Finit, kur u pamë me të herën tjetër, por ajo më pa me një vështrim nga koka te këmbët dhe filloi të qeshte. Unë e zhubrosa letrën, e fsheha dhe e hodha teksa kthehesha në shtëpi në përrua dhe e dija se ajo do të bëhej copë e çikë nëpër shkëmbinjtë e vegjël, në mënyrë që të shqitej prej tyre në ujin e ftohtë: Asnjëherë nuk më ra më në mendje të shkruaja fjali të tilla. Por atë fjali unë tashmë e kisha në mendjen time.

Duhet ta fillosh gjithmonë nga e para, thoshte

gjyshja ime, kur unë merrja guximin dhe e pyesja për të kaluarën, ndonëse e merrja me mend që ajo përsëri nuk do të më përgjigjej dhe do të më linte të kuptoja, që atë pyetje tashmë ajo ia kishte lënë së kaluarës. E kaluara që unë kam përjetuar me nënën time dhe e kaluara me teton time tani janë përzierë bashkë, nuk kam më asnjë gjurmë kujtimi në mendje, kurrfarë ideje se si përshkoja rrugën nga qyteti në fshat.

Ende edhe sot e di, që unë nuk e kuptoja teton time, sesi më fliste me atë gjuhë që nuk e besoja dhe pse duhej ta thërrisja baba atë burrë të huaj që më kishte marrë. Unë e shikoja atë në fillim vetëm fundjavave dhe pastaj gjithnjë e më rrallë, sepse ai i shkante pas qejfit tetos time dhe ndiqte këshillat e saj për të filluar nga e para. Më ishte dhënë leja të rrija te tetoja ime, ajo ndërkaq ndihej e kënaqur me shoqërinë në shtëpinë e madhe.

Nëna jote nuk ndihej aq mirë te neve, më thoshte tetoja, dhe qëkur unë isha vetëm disa javësh, ajo la pas fshatin dhe babain tim, por të ndahej nuk donte, shkakun unë nuk e di as edhe sot.

Por tani ti je këtu, të jesh e kënaqur e të ndihesh mirë. Unë e dija, duhej të isha i kënaqur.

Kur Mareku vdiq, unë nuk jetoja më në fshat. Fotografia e lajmërimit të vdekjes e paraqiste atë në moshën pesëdhjetë vjeçare, këtë e di mirë,

sepse ajo foto qëndronte mbi një raft të hollë aty pranë derës së shtëpisë, përvjetori më i bukur i tij, gjithmonë ashtu siç thoshte ai. Pesëdhjetë me pesëdhjetë kishte shkruar dikush me një lapës të bardhë aty te cepi i poshtëm. Njëqind vjetshin ai nuk e kapi, por kush është ai që mund ta dijë se sa mund të jetojë njeriu. Tetoja ime vdiq para tij, ajo u bë tetëdhjetë e tri vjeçe, për varrin nuk duhet të jetë kujdesur askush. Ajo kishte porositur një pllakë guri dhe e kishte paguar disa vite para se të vdiste, kush do të mund të vinte një qiri ose një tufë me lule mbi varrin e saj. Ato i thanë dielli dhe i merr era nga pllaka e varrit. Ajo e dinte, se unë nuk do të kthehesha më.

Unë nuk u ktheva më, nuk mundja, kisha marrë edhe një matrjoshkë, ajo i ngjasonte matrjoshkës time të vjetër që ishte flakur tej. Unë i kisha ndarë ato njëra me tjetrën dhe i kisha vënë të gjitha kukullat bashkë. Mbi barqet e tyre janë pikturuar skena, por ato më trishtojnë, tani, kur i kujtoj. Bashkë me nënën time unë kam barruar edhe gjuhën, fjalët për të më zënë gjumi, fjalët qetësuese, ato fjalë përkundje ninullash të ishullit tonë, ku vetëm ne të dyja kishim vend, me të cilat ne lëviznim nëpër qytet, për te sheshi i lodrave, te bukëpjekësi. Lopatat, kupat dhe safat, unë nuk mund të kujtoj më se me cilat fjalë gjermanisht erdha te tetoja ime. Dhe tani: fjalë qetësuese nga

fjalori, fjalë qetësuese të folura nga magnetofoni, por përkundja nuk mund të regjistrohet në magnetofon, fjalitë harrohen.

Moi bednyj anjol, duhet të ketë thënë nëna ime, moj bednyj anjol¹.

Unë i kthej kukullat dhe i bëj të shikojnë nga dritarja, shpinat e tyre janë të gjitha njëlloj. Lule të kaltra e të ndritshme në një sfond të kuq. Ku kanë mbetur fjalët e mia të para, pyes veten, pyes unë veten vetëm tani, ato fjalë të një gjuhe të tërë, të cilat çelën e lulëzuan vetëm pak vite dhe të mbetura ashtu pa përkujdesje nga ana e hijes, nuk zunë vend as në mendje dhe as edhe në kujtesën time gjithashtu.

1. engjëlli im i gjorë

II.

Strofka e puplave

Mos rri te dera, thotë tetoja.

Maja largohet nga dera, bën një hap para për te tetoja.

Ka ardhur ajo?, pyet Maja.

Tetoja fshin duart e qullosura me shtupën e enëve, merr trikon nga varësja, fut në fillim mëngën e djathtë, pastaj të majtën, gjithmonë të djathtën para, mbërthen dy pulla, shpërvjel mëngët dhe kthehet përsëri te lavamani. Maja shikon nga ana e tetos, merr pa bërë fjalë një shtupë të thatë dhe e ndihmon për tharjen e enëve. Kompletet delikate prej porcelani të modeleve me ngjyrë të kaltër, pjatat e sapo thara dhe filxhanët vendosën në radhën e parë të sergjenit të raftit. Maja hipën në një karrige, tetoja ngre lart katër pjata, Maja i vë pjatat në radhë dy nga dy.

Tetoja ia sjellë pjatat sipas radhës së tyre të përdorimit që të merren kollaj. Filxhanët vendosen më vete, tetoja i ka vënë tashmë gotat në një raft tjetër. Pastaj e kanë radhën kompletet e thikave

dhe të pirunëve.

Kujdes, thika është e mprehtë, thotë tetoja, këtë fjali ajo ia thotë çdo herë dhe Maja e zë atë nga doreza, thanë me kujdes lamën metalike dhe sapo kthen tetoja kokën ajo provon tehun me gisht, para se ta vë atë në sirtar. Ajo ka frikë vetëm nga tiganët e zinj, ajo i përdor të dyja duart, në mënyrë që ti mbajë në tavolinë e të mos bien, thanë në fillim pjesën e brendshme pastaj e sjellë për të tharë fundin dhe bishtin. Maja lë tiganët mbi tavolinë, tetoja i varë vetë në varëse, me tingujt që ato prodhojnë, kur godasin një mur të trashë prej guri, mbaron ora e heshtjes: Nuk flitet duke ngrënë dhe kur lanë, duhet të jesh e kujdesshme që asnjë enë të mos thyhet, mos bisedo, por njerëzit prapseprap flasin aq shumë, thotë tetoja. Maja varë leckën e enëve te shpina e karriges për tu tharë, tetoja tërheq mëngët e trikos së vet prej leshi deri mbi kyçe dhe fërkon duart e skuqura njëra me tjetrën.

Ka ardhur ajo?, pyet Maja edhe një herë dhe tetoja e shikon shpejt dhe tund kokën. Është e diele, të dielave nuk vjen posta dhe madje nuk do të vijë më. Tetoja e largon me ngut Majan nga kuzhina, hap njërën nga dritaret dhe mbyll derën pas vetes.

Fëmija është rritur, mendon ajo, dhe tre vjet nuk janë asgjë për një grua në moshë por janë një jetë e tërë për një fëmijë. Ajo e kishte rritur dhe edukuar atë, sepse nëna e saj nuk donte ta mbante, ndërsa

babai hyn e del ende aty. Sepse jeta e tij duhet të ishte pa atë fëmijë, i cili erdhi në jetë ashtu, krejt papritmas, i cili gjithashtu i ngjante kaq shumë gruas, për të cilën ai nuk ka folur kurrë.

Maja rri aty në korridor, vështron teton, që lidh këpucët me mund të madh, i hedh një vështrim fluturimthi te pasqyra që varet lart.

Pas dy orësh kthehem përsëri, thotë ajo, ti mos bëj asgjë, mos prek gjë.

Maja shkon te dhoma, dyshemeja e drunjtë kuis nën tapetin e shtrirë, Maja e di mirë se ku duhet të shkelë, në mënyrë që të dëgjojë kuisjen me zë të lartë. Vrapon nëpër korridorin e zbrazët, peshon me tërë forcën e trupit mbi dërrasa, ajo nuk mendon asgjë dhe shkon e vjen disa herë, pastaj ecën përgjatë murit dhe shkon te ndenjësja e sobës prej qeramike. Përgjunjet, aty, mbi pezulin e gjerë të dritares vendosen lule edhe në dimër, Maja këput disa lule të thata, i lë ato në radhë te dërrasa e dritares, mbështet mjekrën në duart e veta dhe hedh vështrimin përjashta. Nuk ka asgjë për të parë. Re, një rrëpirë me bar të rritur, një gardh kopshti, një rrip toke i shtëpisë fqinje, një stallë. Një listele e mbetur nga e diela e palmës² e mbërthyer tërthorazi nën strehën e stallës, një banderolë me tre shirita me ngjyra të alternuara me njëra tjetrën, e kuqja, e

2. e diela para Pashkëve; Dominica in Palmis de passione Domini – dita kur Krishti hyri në Jeruzalem

bardha dhe pastaj përsëri e kuqja.

Pse nuk ka shkruar babai, për Krishtlindje jo, për Pashkët gjithashtu jo, herët e tjera kartolinat vinin rregullisht, madje nganjëherë kartolinat e tij vinin edhe një ose dy javë para festave.

Të dashurat e mia, gëzuar festat.

Tetoja çdo herë ia lexonte me zë të lartë përshëndetjet e shkurtra dhe pastaj i fuste kartolinat e dërguesit në një peshtaf. Kur Maja donte të dinte, nëse ishin ende aty, tetoja tundte vazhdimisht kokën dhe kur ajo papritmas e pyeti se pse babai nuk ishte më aty dhe pse nuk vinte më për vizitë dhe ku banonte, ajo i kishte thënë që ajo duhej të shikonte përpara dhe e pa Majan me një shikim të tillë, sa që e bëri të kafshonte buzën, derisa tetoja të kthehej dhe të largohej nga dhoma.

Të kaluarës nuk mund t'i shqitësh as edhe një fetë, kështu thotë ajo shpesh. Tetoja dinte të priste mirë, ajo priste bukën, qepët, dhjamin, karotat, domatet. Ajo zien në një tenxhere të emaluar, e ngroh, atë që tepron bën të dielave ëmbëlsira të thjeshta me brumë majaje, me pluhur dhe fruta të pudrosura sipër në sipërfaqe, copën e fundit të pjekur e të thatë e ha Maja të enjteve pas darkës. Tetoja kujdeset që të rrisë fëmijën, të pastër dhe të ngopur. Ngopja nuk mund të bëhet me fjalë dhe duke pyetur, një gjë duhet të mësojë mirë Maja dhe këtë asaj i duhet t'ia përsërisë shpesh, që

pyetjet vlejné vetëm për një qëllim, kur njeriut i duhet të marrë vesh për shëndetin e tjetrit ose për kohën, për oreksin ose për të ditur nëse është shtruar, apo jo, dreka.

Në dhomë bën ftohtë, Maja hedh mbi supe batanijen e leshtë me ngjyrë të kuqe. Në sobë ka copa druri të prera dhe letër gati për tu ndezur, me të cilat ajo mund të ngrohet. Për atë sobë ajo duhet të falënderojë babain e vet, këtë ia ka thënë tetoja. Që në vitin kur lindi ajo, bëri një i ftohtë i veçantë dhe soba duhej të ndizej rregullisht. Ata e mbështillnin fëmijën e qumështit me një cohë dhe pastaj e fusnin në një shportë dhe e varnin në tubat e sobës.

Por për kartolinat ajo nuk tregonte asgjë, pse kishte ikur babai, pikërisht në kohën kur Maja ishte mësuar me të dhe e kishte bërë zakon ta thërriste baba.

Kujtimet e Majas ngjishen te një çast, kur ajo kishte hyrë për herë të parë në shtëpi. Babai i saj kishte shkuar aty që më parë, për të vënë mbi tavolinën e drunjtë batanijet, Maja qëndronte te dera dhe nuk e kuptonte se çfarë donte prej saj tetoja.

Mos rri te dera, duhet ti ketë thënë ajo, sepse ashtu thotë ajo gjithmonë, sa herë që Maja rri te pragu i derës dhe pret aty, që ti japë një leckë enësh në dorë, ose i tregon asaj me anë të lëvizjes së mjekrës sirtarët e kuzhinës, kur Maja duhet të

mbulojë tavolinën.

Në dhomë ishte errësirë, Maja kishte numëruar dritaret e vogla adin (një), dva (dy) tri (tre) ... ajo mund të numëronte deri në dhjetë, por aty kishte vetëm tri. Tri dritare të vogla në mure të trashë prej guri. Një tavolinë me syprinë të drunjtë. Një abazhurë me mbulesë pëlhure qëndronte mbi tavolinën e ngrënies që bënte një dritë të dobët. Tetoja i solli shpinën, u zu me enët dhe po ziente diçka te soba. Maja nuk e njihte aromën që dilte nga tenxherja dhe nuk mund të thoshte gjë, nëse ishte e këndshme apo jo. Dukej si të ishte ngulur aty te pragu i derës, shikonte me radhë herë nga babai dhe herë nga tetoja dhe hidhte pastaj vështrimin përsëri prapa. Fytyra e babait ishte përgjysmë në hije. Ai nuk shikonte asnjërin prej tyre. Tetoja po i jepte babait një gotë me qumësht, përziente në tenxhere, babai shikonte si i ngurosur mbi syprinën e tavolinës. Kështu, tha ai. Edhe një herë kështu. Pas njëfarë kohe, që Majas iu duke se nuk po mbaronte kurrë, tetoja bëri disa hapa përpara në drejtim të saj. Maja tani rrinte përball një përparëseje të qëndisur, tetoja fshiu duart e qullëta, e zuri Majan nga supi dhe e mori deri te tavolina.

Maja u ul përballë të atit, duke e parë sesi ai pinte qumështin e tij.

Ai e kishte vizituar atë në konvikt, e zonja e

shtëpisë i kishte lënë Majas të kuptonte, që ai ishte babai i saj. Dhe ky baba e kishte nxjerrë për shëtitje dhe madje e kishte ftuar edhe për akullore. Akullore me mana toke. Kur ajo ishte kthyer e kishin vënë në mes të dhomës së lojërave. Mana toke, kishte thërritur ajo, duke treguar gojën dhe fustanin e vet që ishte mbushur i tëri me njolla rozë. Një vajzë kishte qëndruar para saj dhe e kishte lëpirë me gjuhë mbi buzë, pastaj ajo kishte filluar të thërriste me zë të lartë dhe një edukatore kishte ardhur aty dhe e kishte shikuar vëngër tërë inat vajzën, e kishte marrë vajzën nën krah pa thënë asnjë fjalë dhe ishte larguar që aty.

Disa kohë më pas e njëjta edukatore i kishte vënë vajzës disa copëra fustanesh në njërin xhep dhe sipër tyre një Matrjoshkë, i kishte veshur Majas këpucët dhe e kishte çuar para derës, ku e priste i ati. Ajo kishte dashur të shkonte me të sepse nëna e saj kishte vdekur dhe ai duhej të kujdesej për të.

Tetoja vuri një gotë me qumësht të ngrohtë para saj, i hodhi edhe pak pluhur kakao brenda dhe e përzjeu me shumë zhurmë dhe pastaj i tha ta pinte. Ai ndenji aty tek ato, shikoi Majan, zgjati pastaj krahun e vet dhe e përkëdheli fëmijën në kokë.

Ajo që u bë, u bë, gjithçka do të rregullohet, tha ajo.

Babai nuk fliste fare.

Ora e dhomës tingëlloi 3 herë, pas një ore tetoja do të kthehej përsëri. Soba është e ftohtë, goditjet e orës kumbonin, drita e gritë e pasdrekes e bënte dhomën edhe më të errët se zakonisht. Maja mbështillet me batanijen e leshtë, hedh një sy të shpejtë, nëse në shtëpi vërtetë është gjithçka në rregull, vë këmbët njëra pranë tjetrës mbi dysheme dhe zgjedh rrugën më të lehtë, rrëshqet ngadalë për te dhoma e miqve ndonëse është vetëm. Diku kërcet një dru, një tra, muri i korridorit i veshur me dërrasë, dyshemeja, Maja frikësohet, por ende ruan qetësinë, ishte vetëm në shtëpi, ajo shtrinë dorën nga doreza e derës, me shpresën se tetoja nuk e kishte mbyllur. Dera hapet, bie erë qepë dhe erë sallam, Maja ngrihet në maje të gishtërinjve për të arrirë çelësin e ndriçimit, ai varet ashtu lirshëm në një kablo që zbret nga tavani. Drita ndizet, ajo qetësohet, ja edhe raftet ku janë, gjithçka ndriçon tashmë në dhomën e ndaluar, ku vetëm tetoja mund të hynte. Aty përreth nuk ka asgjë çfarë mund të josh një fëmijë, vetëm kavanoza të mbyllur marmelate, sheqer dhe miell të paketuar në letër, poçe gjalpi, perime, bukë, që mund të qëndrojë aty vetëm për tre ditë, derisa ta presë tetoja, meqenëse nuk duhet ngrënë shumë nga ajo. Por aty brenda nuk kishte teto, ajo ishte zhdukur, pasi i kishte lexuar

Majas kartolinën e fundit të babait:

Të dashurat e mia, gëzuar festat.

Maja kontrollon raft pas rafti, nxjerr një shkallëz nga pjesa e pasme e dhomës dhe e vë në mes, prekën me dorë varësen më të lartë. Ajo ndjen diçka me qoshe, të fortë, një karton i fortë. Arrin të gërric diçka me gishtërinjtë e saj të vegjël, është ende e vogël, nuk mund ta tërheq nga vetja. Pastaj ajo arrin të kap një anë kapaku, fut majat e gishtërinjve nën anë të kapakut dhe e tërheq kutinë pak nga pak nga vetja derisa të arrijë të marrë me dyja duart. Ajo është e lehtë, më e lehtë nga ç'e priste. Maja vendos kutinë prej kartoni mbi shkallë, hap kapakun dhe i nxjerr një nga një jashtë të gjitha kartolinat. Ajo nuk mund të lexojë shkrimin e babait, ndonëse mësuesja i ka thënë që ajo mund ti dallonte shpejt germat, më shpejt se fëmijët e tjerë, por shkrimi i babait është me përdredhime dhe harqe të mëdha aty te vendi i ngushtë mbi kartolinë, si gjurma në dëborë, i ndërthurur, i palexueshëm, i shtypur në bardhësinë e ftohtë nga degëzat e rëna apo nga fjongot e dëborës që bien si shtëllunga të mëdha nga degëzat e pemëve. Lepuj pashkësh, pemë të krishtlindjeve dhe torta ditëlindjesh vë Maja nën dritë, pjesën e shkruar ajo e mban pak pjerrtas, ndjek me të prekur të bulëzës së gishtit atë çfarë është shkruar, hukat, ngjyen me pështymë

gishtërinjtë, heq me kujdes njollat por nuk duket asnjë shkrim i fshehtë, aty nuk shkruhej asgjë që të mund të ishte shuar më vonë.

Të dashurat e mia, gëzuar festat. Maja duhet ti besojë tetos, një piring i përpiktë urimesh në një kuti kartoni të vjetër me fund të pa përforcuar poshtë.

Maja kthen ku ishte kutinë prej kartoni, prek qepët, sallamet, bukën, i merr erë gishtërinjve të vet, shuan dritën, mbyll derën dhe ngjitet nëpër shkallë te dhoma e saj. Shtrihet në shtrat, fshihet nën mbulesat e trasha të mbushura me pupla, bën kujdes që të mos tradhtohët nga asnjë fije floku e ngritur, që këmbët e saj të jenë shtrirë normalisht pa bërë shuk si një mal mbulesat te gjunjët, që frymëmarrja e saj të jetë e qetë dhe të mos bjerë në sy për asgjë. Ajo merr dhe nxjerr frymë, ajri bëhet i ngrohtë dhe i trashë, i trashë si një shurup, i cili nuk lejohet të hollohet, ajo bën një vrimë të vogël në ajër nga ana e murit, mbyll sytë. Maja shikon qepë dhe bukë, dritë përpëlitesë, prek rafte, prek gjithçka që shikon. Pluhuri ngjitet pas gishtërinjve të saj, e lëpinë: Si sheqer, pse nuk i ka treguar askush që pluhuri shijon i ëmbël, atje sipër ka ende prej tij, ajo shtrihet, kërkon që të arrijë sergjenin më të lartë, por këmbët e saj lënë tokën, sa thjesht ndodh, duhet vetëm të dëshirosh aq sa duhet dhe ja ajo varet në ajër, më lart, edhe

pak sa më lart, ajo shtrinë krahët dhe mbahet fort te sergjeni, por në vend të pluhurit ajo shikon torta ditëlindjesh, njëra pranë tjetrës. Ajo do të fus gishtërinjtë në krem, por kremi i mazës i ngjyrosur i duket si shumë i pashije, i thatë, tortat janë prej kartoni, mbi të cilat janë ngjitur zemrat prej sheqeri. Maja thyen njëren prej tyre, një zemër të thatë prej sheqeri me ngjyrë të kuqe rozë, ajo bën shumë zhurmë, pasi thyhet kërcitja e saj përsëritet disa herë, si të ishte një reflektim i një jehone dhe nga e gjitha kjo ajo ka arritur të marrë vetëm një copë të vogël. Papritmas ajri i ftohtë depërton brenda, kërcitja pushon, pantoflat e tetos ja tek janë para krevatit të Majas, duart e saj ia kanë hequr me të shpejtë dhe me forcë mbulesën.

Të flesh ditën, kjo nuk mund të ndodh tek unë, jo tek unë, thotë ajo, tortat prej kartoni janë zhdukur, zemrat, sheqeri, pezulli në ajër gjithashtu. Jo te unë, thotë tetoja, jo me zë të lartë, pothuajse të lehtë, por mjaft e vendosur, aq sa Majas fillojnë ti njomen sytë nga pak dhe ajo ngrihet, shkund jastëkun dhe mbulesat dhe shkon pas tetos, e cila nuk thotë më asnjë fjalë, por me mjekër bën shenjë andej nga dera e kuzhinës, për te arkat e kuzhinës, pak më vonë mbi tavolinë, te thika e bukës, te tenxherja për ujin e çajit.

Kështu nuk shkon, thotë ajo më pas, kur ato

ulen mbi tavolinë dhe Maja e di, që nuk ka asnjë shkak për të qarë, tetoja nuk thërret me zë të lartë dhe nuk e godet dhe Maja merr me mend, sesi lëngu mbahet pa rënë në sytë e saj, përthithet, para se të rrjedhë jashtë, ajo e merr me mend se tetoja e shikon atë me një vështrim të arsyeshëm, që tashmë ajo është një vajzë e rritur dhe ia del të kapërdijë lotët, premton që të bëhet e dobishme, edhe të dielave.

Tetoja i vë para një copë ëmbëlsirë, ëmbëlsirë brumërash e pudrosur me pluhur sheqeri edhe erëza të mira, një copë e freskët e së dielës.

Mos nxito, vajzë, thotë ajo më pas, tani ha.

Palat e letrës ia ka treguar asaj mësuesja. Qoshe më qoshe, brinjë në brinjë, Maja shtrinë palën me bulën e gishti të madh dhe e ngjesh mirë, përkul nga lart majat e ngritura, pret me kujdes putrat e vogla, sqepin, brirët dhe formon njërën pas tjetrës kafshët prej letre dhe më pas ia tregon kujdestares së saj. Tetoja e pyet nëse edhe Fini gjithashtu palosë kafshë prej letre dhe Maja tund kokën. Tetoja thurë me shtiza një mbulesë, lëmshe shumëngjyrëshe fijesh leshi ndërrohen me radhë në një shportë prej kashte. Maja ndjen të ftohtit e tubit të sobës në shpinë, megjithatë ajo mbështetet ende aty, ai është vendi i saj, çdo mbrëmje. Të nesërmen pasdreke ajo do të shkojë te Fini ose te Mareku dhe në darkë ajo do të lexojë

një faqe me disa reshta dhe tetoja do të lërë hera herës për një çast lëmshet e saj për të parë dhe kontrolluar nëse Maja po lexon apo mos vallë po hedh vështrimin diku tjetër.

Kaprolli është gati, maja përkul këmbët e tij, drejton brirët e tij, shpon një vrimë me gjilpërën e saj, për ti varur një fije të tejdukshme. Maja e varë drerin te kafshët e tjera prej letre para dritares, ato lëkunden e lëvizin në ajër, Maja shikon vallëzimin e tyre.

Ajo do që të varë drerë, dhelpra dhe lepuj e pëllumba si edhe një flutur dhe gjithashtu edhe perla të xhamta, të cilat e përthyej ndritën dhe pasqyrojnë ngjyra të ndryshme në muret e ftohtë. Tezja nuk është kundër kësaj.

Me kushtin që ti të mos më bësh rrëmujë, i thotë tetoja dhe Maja tund kokën, përgjigjet jo, unë nuk bëj rrëmujë dhe nxjerr një fletë ngjyrë ari nga çanta e saj e shkollës. Me të ajo donte të bënte fluturën.

Nuk kishte qenë e vështirë të fshihte një fije letër të hollë nga ato që rrinin ashtu të shpërndara mbi tavolinën e mësues. As edhe vetë Fini nuk ka vënë re gjë për këtë, ndonëse ajo tërë kohën i ka qëndruar pranë mbi kokë dhe Maja nuk i ka thënë asaj asgjë për fluturën, fluturën e artë ajo e do tërësisht për vete. Me siguri që ia kanë vlejtur ato orë të bezdisshme mësimi në shkollë, buzët duhet

të jenë krejtësisht të pastra, përmirësimet e tjera bëhen pastaj. Është më vështirë të bësh fluturën se sa lepurin dhe madje edhe më vështirë se sa të bësh kaprollin, ajo duhet të arrihet që në provë të parë, krahët e saj të artë duhet të vallëzojnë në dritë dhe ajo duhet të rrotullohet më mirë se të gjitha kafshët e tjera.

Tetoja ngrihet, për të marrë fille të reja prej leshi. Pas derës ka një shportë, të mbushur përgjysmë me kube lojërash për ndërtim, mbi to gjenden lëmshet e leshit gjithfarë ngjyrëshe. Një herë, Maja nuk kishte veçse disa muaj qëkur kishte ardhur te tetoja në moshën jo më shumë se katër vjeçe, Mareku kaloi andej dhe ia kishte sjellë kutinë me kube ndërtimi për të bërë shtëpi e ndërtime të tjera, një kukull dhe fryrësin për fluska sapuni.

Që të ketë diçka për të luajtur, kishte thënë ai, dhe tetoja ia kishte bërë me shenjë, duke treguar me mjekër andej nga Maja, e cila po luante mbi një tapet të vjetër me qoshe të ngrëna, aty te qoshja e dhomës, dhe po përpiquej të ndërtonte një shtëpi me copëra të prera drurësh.

Ajo ka diçka për të luajtur, kishte thënë ajo, por nuk kishte luajtur nga vendi, aty pranë sobës ku rrinte, kur Mareku u përkul mbi fëmijën dhe ia lëshoi dhuratat.

Thuhet, faleminderit, kishte mërmëritur tetoja.

Është e mirë, kishte thënë Mareku teksa largohej duke vendosur në kokë kësulën e vet. Një ditë, tetoja i kishte thurur fëmijës dy gërsheta dhe i kishte veshur asaj fustanin më të bukur, çizme të pastruara e të lyera si edhe një xhup të ngrohtë dhe pastaj, që të dyja kishin shkuar te shtëpia e Marekut përmes një dëbore të dendur që binte. Tetoja e kishte porositur fëmijën që të fliste me fjalitë që ia kishte mësuar, në mënyrë që gjithçka të shkonte krejt mirë. Mareku ishte një qen i mjerë dhe askush në fshat nuk e dinte në të vërtetë se për çfarë arsyeje kishte ardhur ai aty, por ato ishin njerëz të edukuar dhe njerëzit e edukuar falënderojnë, kur marrin një dhuratë.

Maja kishte pasur frikë të thoshte fjalitë e mësuara, ajo ende kishte në veshë të qeshurat e fëmijëve, kur kishte dashur të pyeste edukatoren e kopshtit, se çfarë do të thotë të bësh ujët e hollë. Vetëm Fini nuk kishte qeshur, ajo e kishte marrë atë për dore dhe i kishte premtuar, ajo do të rrinte në bankë me të kur të shkonin në shkollë vitin tjetër dhe do t'ia shpjegonte të gjitha gjërat, për këtë ajo i kishte dhënë fjalën e nderit.

Por tani dora e saj ishte mbërthyer në dorën e tetos, Maja pëshpëriti fjalitë e mësuara me vete, dhe kur Mareku hapi derën, ajo vetëm sa belbëzoi me lotët që rridhnin mbi faqe ndërkohë që Mareku i kishte ftuar të dyja brenda. Ai e qerasi teton

me çaj, ndërsa fëmijës i ofroi një gotë me lëng manaferrash, duke e parë Majan me një shikim të tillë që e bëri të sillte rrjedhshëm fjalitë, tetoja më në fund ia lëshoi dorën Majas dhe Maja piu lëngun dhe vështronte përçark në dhomë, por nuk mundi të dallonte se ku ishte qeni, për të cilin i kishte folur tetoja pak më parë.

Eja, vajzë, më ndihmo, tha tetoja, dhe Maja la mënjanë fletën e artë, luaj duart. Tetoja i mbështolli fillin e leshit, që dilte nga një lëmsh i madh, në gishtat e ngritur lart e të ngurosur të Majas. Eja, vajzë, më ndihmo, thotë tetoja, kur shporta është e rëndë ose në rastet kur ajo nuk arrin të gjejë diçka. Ha, vajzë, thotë tetoja, kur ajo i vë përpara Majas një pjatë me gjellë.

Maja është e pastër, e sinqertë, ajo është e ngopur, thërrimet e ëmbëlsirës së dielës sapo i ka larë pas ngrënies së darkës, edhe pak vjen koha për të shkuar në shtrat. Ashtu sikurse edhe në kuzhinë, edhe në dhomë varet vetëm një llambë, fytyra e tetos rri përgjysmë në hije, lëmshi që rritet vazhdimisht rri në dritë, Majas i mbyllën sytë.

Netëve lejohet të shtrihesh e pandëshkuar në strofkën e mbulesës të mbushur me pupla, aty rrihet ngrohtë dhe butë. Nëse Maja lëvizë sadopak, mbulesa fëshfërinë ashtu sikurse edhe stofi i fustanit të mbrëmjes dhe nganjëherë, Maja, ndien një aromë të butë, aromën e një parfumi

shtrenjtë. Era mbetet në shtratin e saj, derisa e zëgjumi dhe vetëm kur futet në botën e ëndrrave resht fëshfërima, ajo bëhet e lehtë, shumë e lehtë, i mbështillet fëmijës për të mos e zgjuar dhe rri pezull ashtu mbi dërrasa.

III.

Manaferrat e ngrohta

Sot, jo, sot ajo nuk vjen më, mendon Mareku dhe sillet nga ana e dritares. Ai shtrinë dorën për te gota e ujit, inatoset, pastaj e merr më në fund dhe e vendos përsëri në sergjenin e enëve.

Shishen e shurupit po ashtu, mëmëritë ai, e shtrinë edhe një herë mbulesën e tavolinës, e cila ka në të zogj këngëtar të qëndisur, hap derën e dhomës së ngrënies. Në fakt ajo është një kamare muri, asgjë më shumë, disa dërrasa, të lidhura fort në masën e duhur me disa vidha dhe bulona të ndryshme me trarë të dalë jashtë përgjysmë në formë konsolle. Pesha e konservave prej qelqi, e kanoçeve dhe e teneqeve të mbushura me ushqime të ndryshme dhe me mish ka bërë që trarët të përkulen, Mareku është kujtuar mjaft vonë, që gjërat e rënda është më mirë ti vërë anash. Ai e vë shishen e shurupit mbi sergjenin më të lartë të raftit, merr një konservë me lakër turshi si edhe kërpuçdh të përgatitura. Po errësohet, ai sapo ka dalluar disa të çara gjysmë të errëta te shkurret e

kopshtit, së bashku me errësirën në shtëpi kridhet edhe i ftohti, ndoshta i ftohti kishte kohë që kishte mbërritur aty, por ai vetëm tani e ndjen. Ai do të paguaj plakun Valter, në mënyrë që më në fund të rrallojë si duhet shkurret, deri te gardhi i duhet të shikojë Marekut, deri te gardhi i vet, drurët e të cilit janë bërë të gritë, ashtu sikurse edhe muret e shtëpisë së tij.

Mareku ndez sobën, vë pak gjalpë në një tigan prej gize dhe skuq disa kërpudha, disa feta të vogla mishi, qepë dhe lakër turshi. Pret një fetë prej një panineje të zezë. Pastë për të përzierë masën, dhe asgjë më shumë.

Pra, edhe sot, thotë ai me vete, jo, ajo nuk erdhi sot. Përziën përsëri përmbajtjen në tigan, e heq atë nga zjarri dhe e vë mbi tavolinë. Perden e lë hapur, llamba pasqyron mbi xham disa degëza, të cilat pothuajse kanë prekur dritaren, megjithëse ende nuk është errësuar plotësisht, hënën ai nuk e shikon. Aty në stolin te qoshja është një gazetë, e shfleton, nesër ka hënë të re dhe do të ketë edhe dëborë. I bie ndër mend që atë gazetë e ka lexuar që herët në mëngjes, por e ka harruar. Nuk ka aq shumë rëndësi se çfarë Hëne është, mendon Mareku dhe megjithatë tund kokën duke çuar mendjen që kishte harruar se kishte lexuar shkrimet edhe për hënën e re edhe për dëborën.

Ha, direkt aty në tigan, i shijon shumë, ishte

një kërpu dhë e verës së fundit. Edhe buka shkon me të. Edhe çaji, çajin ai nuk e ka shtënë ende. Mbështetet për tu ngritur me duar mbi syprinën e tavolinës, ndez sobën edhe një herë, hap ujin dhe e lë të rrjedhë në kazan. Mendon për çaj të zi me sheqer, nenexhik të tharë që ia ka sjellë Maja, ai varet aty te gozhda si një tufë me lule mbi lavaman. Mareku pret, derisa të vlojë uji, hedh aty pastaj çajin. Nesër ai do të ngrihet herët, do të rruhet dhe pastaj do të shkojë te mjeku, këmba i është bërë keq. Ndoshta nga bora, mendon Mareku. Mjeku do ti thotë, që atë e lodhin ilaçet dhe se ato nuk janë të mira për mëlçinë. Kjo mëlçia është vjetruar shumë, do të përgjigjet Mareku dhe i lodhur unë jam që kur nuk mbahet mend. Vetëm të mos kem dhembje, jo, ai nuk mund ti durojë dhembjet. Këtë duhet të bëjë mjeku, t'ia pushojë dhembjen e këmbës.

Mareku vesh çorape leshi dhe këpucë shtëpie me push të trashë, të majtën ai e ka mbështjellë me një shirit ngjitës, në mënyrë që të mos shqitet shualli i këpucës. Pushi është gri, njolla gjithfarë ngjyrëshe janë grumbulluar aty nga të gatuarit, nga larja e dhëmbëve, kur qerasë me lëng manaferrash, të cilin e përgatitë në formën e një lëngu të trashë në çdo fund vere nëna e Finit, prej të cilit ai merr disa shishe, atë ai e përziën me ujë të ngrohtë ose në raste të veçanta me sodë, që i

kujton fëmijërinë. Fëmijëria e Marekut mban erë manaferrash të ngrohta me mazë të ëmbël, asaj i vjen era myshk, era ujë lumi, erën e të dy lopëve, të cilat e gëzonin kaq shumë, erë djerse prindërore gjithashtu. Tani, në dimër, kur përjashta ndihet era e ajrit të ftohtë, e borës dhe e tymit i cili rri aty me kokëfortësi midis shtëpive, i vijnë ndër mend të gjitha kujtimet, figurat e gjithçka. Mareku ulet te stoli, shikon kryqin e dritares, shikon lulet e akullta dhe përpiqet të harrojë, atë çfarë i vjen nga manaferrat dhe uji i lumit si edhe nga lopët. Një fat i heshtur e ndihmon atë të harrojë, një fat i heshtur, drejt të cilit ai ka shtrirë dorën, ai duhet të kapë atë. Ai merr Majan për dore, kur ajo vjen te dera e tij dhe qëndron aty me fytyrën e skuqur dhe pa frymë nga të vrapuarit.

Hyrë brenda, thotë Mareku, pastaj Maja përshkon dhomën për te sënduku, mbi të cilin është shtrirë një copë e vogël qilimi e endur, qesh, shikon në pritshmëri përqark dhe e ia hedh sytë atij pa fjalë, si ecën ai sa në një anë e sa në anën tjetër, merr një gotë nga sergjëni, pastaj më në fund edhe shishen me lëng manaferre dhe shishen me ujë të gazuar nga dhoma e ushqimeve – ujë me gaz, çfarë fjale, kishte përdorur Mareku një herë. Herën e parë kur e kishte thënë, Maja kishte qeshur. Për Majan ai përdor lëngun me ngjyrën e kuqe më të errët.

Për të më kujtuar më vonë, i thotë ai Majas, dhe të thuash, mos harro të thuash këtë, që Mareku më jepte gjithmonë nga lëngu me ngjyrë të kuqe të errët.

Këmba nuk po e lë rehat sot, dushin ai do ta bëjë nesër. Mareku mbërthen filxhanin e ngrohtë me çaj me të dyja duart. Lëkura e tyre është e plasur dhe e kuqe, gozhdët janë të verdha dhe të trasha, kallot do të mbesin gjithmonë aty nga puna me drurin. Kur vijnë imazhet, kujtimet shqiten nga vendi ku janë kapur, ai dëgjon të thirrura, mbushet me djersë, ndjen trupat e të rriturve, të cilët nuk mund të flisnin, se ku po i çonin. Pantallonat e tij të qullëta, molla të cilën ai ende e mban në dorë. Pantallonat të cilat e ëma ia kishte qepur nga një copë perdeje. Sa mbrëmje kishte ndenjur ajo aty mbi stol duke qorruar sytë gjilpërë pas gjilpërë derisa i skuqeshin plotësisht, për të qepur stofin e trashë.

Sytë e nënës. Vështrimi i saj, kur ushtarët e shkëputën prej tij dhe e shpunë me forcë te gratë e tjera. Goja e saj, e cila hapej për një të bërtitur, fjalët e saj të fundit që i drejtoheshin atij, të cilat ai nuk mund ti dëgjonte, sepse thirrjet, të bërtitura, rënkimet e të tjerëve e mbysnin zërin e saj. Ai u mor rrëshqanë tek të rinjtë dhe te të fuqishmit, një ushtar e shkeli me këmbë në vendin ku përthyhen gjunjët, kur ai nuk donte të rrotullohej.

Shtanga e ftohtë që mbyllte derën e vagonit në shpinën e tij. Burri, i cili qëndronte aty mbi dysHEME i mbledhur kruspull, që kafshonte gishtërinjtë e vet, që rridhnin gjak. Tundjet e vagonëve. Sytë e tij te e çara e derës. Pëshpëritjen, çfarë shikon ti, ku jemi, më thuaj, çfarë shikon.

Emrin e stacionit, të cilin atij nuk ia thoshin më, qëndrimin për orë të tëra para një ure mbi një lumë: Danub, pëshpëriti dikush, aty para tij, Danub, Danub, si një formulë përбетimi të cilën ai ia përcillte ujit derisa ta dërgonte aty ku derdhej në Detin e Zi.

Më në fund, pyjet e dendura, të cilat dukeshin si mure andej nga larg. Heshtja kur u ndal treni zbritja në mes të fushës. Kotecet e njoma të drunjta, ku duhej të qëndroje për disa javë, para se t'i dërgonin në baraka. Gruaja, e cila u hodhi atyre diçka për të ngrënë aty mbi gardh me fjalët qetësuese, fat, fjala e parë gjermanisht që ai dëgjoi dhe mësoi: Ju keni pasur fat. Kjo fjali, të cilën ai e përthithi përmes buzëve të veta, duke e riformuluar, pa e kuptuar, se çfarë donte të thoshte.

Dhjetë minuta larg barakave qëndronte një fermë, ato duhej ta riparonin pjesën e prishur të gardhit. Bora i kishte hyrë në palcë dhe shpejt do të lëshoheshin nëpër lëndinë demat. Mareku u zhyt ashtu sikurse edhe të tjerët në baltë deri në

gju, këpucët e drunjta atij iu desh t'i merrte dorë, nëse donte të bënte një hap përpara apo të bënte mënjane. Një ditë, papritmas, fshatarja qëndroj para tij dhe i drejtoj një pako.

Kjo është për ty. Ajo dukej se nxitonte, shikonte përqark, se mos i vërente dikush.

Dy këmisha dhe një palë pantallona, kujdes, ka edhe diçka të fshehur aty brenda, tha ajo.

E kapi nga flokët që ishin ngrirë nga balta.

Ti je ende fëmijë, shumë herët ke rënë nga foleja.

Pastaj ajo u kthye dhe nxitoi mbrapa për te ferma.

Mareku as nuk arriti ta falënderonte, ai nuk e dinte, si i ndodhi, dukej se askush nuk i kishte vënë re, secili merrej me veten e vet, ndërsa roja ishte larg vendit dhe nuk arrinte të shikonte deri aty, pas kësaj ai u fsheh pas një peme dhe shkoi përsëri në punë.

Disa fëmijë shkollë ecnin mbi një rimorkio zetori. Polakë, polakë, thërrisnin ata dhe pështynin mbi to, njëri prej tyre u ngrit, uli pantallonat dhe u drejtoi çunave të rinj pjesën e pasme. Kjo dogji më shumë se sa e qepura P, të cilën Mareku duhej ta mbante në gjoksin e tij.

Në pyll ata nuk takonin askënd, qëndronin mënjane me kërcitjet e drunjve dhe me goditjet e sëpatave. Me retë e rëna shumë poshtë, që

furnizonin shiun që nuk reshtte, para të cilit pemët nuk të mbronin fare. Barakat ishin larg një gjysmëdite më këmbë, ata qëndronin galiç katër veta bashkë nën një tendë, përpiqeshin të flinin. Mareku mbërthehej te gjunjët e vet, kockat u rritën shtrembër, por shina mbajti. Disa vdiqën te drurët, ai pati fat, e pësoi vetëm këmba.

Burrat e vjetër ndërtuan një ndarje me dërrasa dhe pëshpëritnin në errësirën e qullët. Mareku ditët e fundit kishte vënë re një shqetësim te burrat, kishte pëshpërima, sytë e rojeve dukeshin më të ethshëm se zakonisht. Sikur po kalonte shpejt gjithçka? E çfarë pastaj? Atë e përfshiu paniku. Po sikur të mos e priste askush, po sikur në oborr të jetonin njerëz të huaj dhe të mos i jepnin atij asgjë? Ndoshta te shtrati i tij flinin fëmijë të huaj dhe para se të flinin, ashtu sikurse ai dikur, luanin me merimangat. Prisinin verën që të hanin manaferra, ti ndihmonin vëllezërve dhe baballarëve në fushë, të vidheshin prej aty që të gjuanin hardhuca dhe bishtat e tyre ti mbanin si trofe të futura nëpër xhepa.

Gjatë kohës së ngarkimit të trupave nuk flitej, as nuk pëshpëritej, uji kalonte poshtë rrobave dhe binte në këpucët e drunjta duke kaluar nëpër lëkurën e ftohtë. Shiu as që e kishte ndër mend të pushonte ndonjëherë, ata ktheheshin në baraka më këmbë, Mareku merrte këpucët e drunjta në

dorë dhe ecte zbathur, përmes borës së shkrirë, gjithsesi, ai nuk ndjente gjë.

Në barakë burrat hidhnin disa kërcunj në soba, disa të tjerë fërkonin këmbët, dikush priste ndonjë copë rreckë nga këmisha e vet për të lidhur plagën që kishte në krahë.

Pastaj dera u hap dhe dikush nga rojet thirri me zë të lartë si gjëmë emrin e Marekut, i drejtoi atij një zarf pa thënë asnjë fjalë, rrotulloi thembrat dhe iku duke lënë derën hapur. Mareku u largua, duke mbajtur me të dyja duart zarfin prapa shpine, kur Adami e zuri nga krahu dhe tërhoqi te shtrati i vet i drunjte.

Ulu këtu pranë meje, i tha ai, pasi Mareku e grisi zarfin nga njëra anë, futi një gisht thellë në mbështjellje dhe e nxori si një hapës letrash. Pastaj Adami e ndihmoi ta lexonte, duke i treguar me gishtin e tij fjalët dhe gërmat.

Mareku kujtohet për mjegullën e lagësht në barakë, për shiun, i cili godiste pa pushim çatinë metalike, ajrin e tokës pranverore që dilte nga dheu. Aty midis shtretërve të drunjte erës së rëndë të lagështirës, të djersës që nuk ndahej kurrë, erës së drurit të kalbur, erës së patateve të vjedhura, që dikush i vendoste te soba e vetme.

Adami nuk ia lexoi letrën Marekut, letra duhet të ishte ndonjë lajm, jo ai. Shkrimi ishte i lyrosur, por të dy e dinin që kur po e hapnin se çfarë mund

të ishte shkruar aty. Marekut nuk i ra letra nga dora dhe nuk qau. Ai qëndroi aty, i ngurosor, i paaftë të gjente diçka. Adami e pa Marekun, i pëshpëriti, tani edhe nëna. Një merimangë u zhduk përmes një të çare të dyshemesë dhe pas pak u duk përsëri aty, përshkoi përmes dhomën. Mareku qëndroi aty drejt pa lëvizur për minuta të tëra. Dëshironte që e ëma të kishte rënë mbi shkëmbinj ose ta kishin vrarë nga prapa, sepse ajo nuk kishte ulur vështrimin para rojës, ose që ajo, thjesht, në një mëngjes ti kishte mbyllur sytë e të mos i kishte hapur më. Sytë e saj të ngrohtë, të zezë. Mareku e ngjeshi grushtin e tij te dhëmbët, pastaj i erdhën drithërimat, drithërimat zëvendësuan lotët, vigmën, ngashërimin, sikur të donte të mbante trupin, ngaqë shpirti nuk mund ta duronte më.

Burrat vikatën gjatë nga ana tyre, por vetëm përbrenda, me anë të dhembjes, e cila kishte prekur trupat e tyre, kur dora e rojeve pushonte mbi kokë dhe kur lëkura e tamburit i ftonte për në shesh, kondakët e pushkëve godisnin mbi këmbët e pabindura, ose mbi shpina, të cilat përkuleshin për të mbajtur patatet e vjedhura. Adami e vështronte Marekun nga ana ku ishte. Por fëmijët duhet të qajnë, pëshpëriti ai dhe ia mori Marekut letrën nga duart, eja këtu.

Dhe atë e zuri gjumi në krevatin e tij, ai e

mbajti katërbëdhjetëvjeçarin në krahët e tij deri në zbardhjen e mëngjesit dhe priste më kot që ai të qante.

Një vit më vonë një shi pranveror kishte njomur përsëri tokën dhe një pylltar kishte kërkuar një ndihmës, disa kilometër larg, dhe Mareku nuk dinte asgjë tjetër përveçse të rrëzonte pemë dhe të priste e të shkurtonte degë, të ngarkonte trupa dhe të bënte dru zjarri. Dhe kështu ai shkoi pas pylltarit dhe kur aty në pyllin tjetër ai u dashura pas Anës, e cila megjithëse nuk e donte, ai shikonte tek ajo flokët e dendura, faqet e kuqe, trupin e rrumbullakët, më pas ai mbeti vetëm në atë shtëpizë të vogël, të cilën ai e pagoi deri në qindarkën e fundit dhe kështu ajo u bë e tija plotësisht. Në dimër mbulohej nga bora dhe në verë buçiste shiu. I mbytur nga fëshfërimat në shtëpi, i çliruar nga kërcënimet. Dhe pas shumë vitesh ai qëndronte te dritarja e vet duke parë përjashta në kopsht përtej gardhit, i cili ndante shtëpinë nga rruga, por jo rrugën nga shtëpia e tij dhe i çuditur me shijen e kripur të buzëve të veta, duke prekur pa vetëdije mbi faqe, të cilat ishin qullë: lëkur e qullët dhe e mbushur me rrudha dhe ndërkaq shikonte te gëmushat dendura plot me gjelbërim.

Mareku i bën masazh këmbës, filxhani i çajit tashmë është zbrazur. Sa keq që Maja nuk

ka ardhur. Por ndoshta do të vijë nesër. Ajo do të përkundet në këmbët e veta dhe do të presë lëngun e manaferrave si edhe një histori: Dhe kur të rritesh, Maja, ti duhet të kujtohesh që Mareku në shtëpinë e tij të ka pritur gjithmonë, që ai të priste duke parë deri te gardhi dhe që gjithmonë të ka dhënë lëng manaferre prej atij me ngjyrë të kuqe të errët.

IV.

Njëqind krehje me furçë

Sa të bukur dhëmbët tuaj të bardhë, mendon Maja, dhëmbë të bardhë kur qeshë.

Duhet ti pastrosh me kripë, i kishte thënë Fini, atëherë edhe dhëmbët tuaj bëhen të bardhë, çdo dy ditë. Maja e ka provuar, i ka bërë dhëmbët me kripë dhe pastaj i ka fërkuar, por kripa ia zuri frymën, ajo e pështyu kripën, e shpëlau më pas, e shpëlau disa herë, derisa kripa u hoq fare. Ajo nuk i ka treguar Finit asgjë për këtë, por ka thënë me vete se kjo nuk mund të bëhet, si përfundim unë duhet të kem jetën time me këto dhëmbë.

Zhvishu, i ka thënë Fini, ta shikojmë se sa e bukur je. Dhe ajo e ka shpënë Majan te pasqyra dhe e ka parë sesi hiqte pantallonat, bluzën, të brendshmet dhe sesi ajo rrotullohej në pasiguri para Finit.

Ngriji krahët lart, ka thënë Fini dhe Maja rrotullohet edhe një herë dhe pastaj i vesh përsëri rrobat, bluzën dhe pantallonat.

Hë, si të dukem, pyeti ajo më pas. Fini ia zuri

mjekrën me gishtin e madh dhe gishtin tregues, shikoi në tavan, sikur donte të mendohej.

Hë, fol, i tha Maja.

Flokët tuaja, flokët tuaja dhe këmbët tuaja. Me këto këmbë ti e gjen një burrë.

Fini rri shtrirë me fytyrë nga muri. Frymëmarrja e saj është e qetë, ajo ka mbuluar vetëm këmbët, kokën e ka zhytër në jastëk. Dritarja është krejt e hapur, dielli rri një copë herë të mirë në dhomë, deri te tapeti, jo më tutje. Maja mban në dorë flokët e prera të Finit, një shtëllungë shkurreje e trashë, Finit nuk i pëlqenin gërshetat.

Hidhi, i kishte thënë ajo, nuk dua ti shikoj më.

Ajo ishte ulur në karrige në fill të këmishës së natës aty para tavolinës së shkrimit, para vetes kishte një pasqyrë të vogël dore të cilën e rrotullonte në dorë pa pasur mendjen, mënjanë dergjej grumbulli i fletoreve dhe i librave.

Ajo vëzhgoi vështrimin e Majas në pasqyrë: Tani. Zëri i saj ishte i fortë, ajo tregonte siguri.

Dhe Maja kishte marrë gërshërën dhe ishte përpjekur të priste në një vijë të drejtë. Flokët bien mbi dysheme, shtëllunga, shtëllunga. Zverku i Finit, të cilin ajo po e lironte nga flokët, derisa u duk pushi i hollë. Kur mbaroj e gjithë prerja deri në lartësinë e mjekrës, Fini ia mori Majas gërshërët nga dora, futi gishtërinjtë e dorës në flokët e vet

si të ishin krehër, mbërtheu tufat të dendura dhe vazhdoi të priste me shpejtësi para, mbrapa, sipër, mbi veshë. Zhurma e gërshërës ngjante me atë të një kafshe që kullotë mbi barë. Mbi tokë ishte bërë një grumbull i madh flokësh, shtëllunga të mëdha flokësh binin kryq e tërthor mbi shpatullat e Finit. Maja qëndronte prapa Finit, shikonte mbi kokën e saj aty te pasqyra, te fytyra e përqendruar e Finit, te buzët e sajë të mbledhura, te hijet e ngjyrosura në lëndën e syrit, te faqet e saj.

Mjaft, i tha Maja pas njëfarë kohe, pasi Fini nuk reshtte së preri, pasi jo depërtonte gjithnjë e më shpejt në flokë, pa vërejtur mirë se çfarë bënte. Mjaft thërriti Maja dhe ia shqiti asaj gërshërën nga dora, qëndroi e shtangur, pa nga Fini, e cila rrinte pa lëvizur para pasqyrës, kaloi dorën e vet mbi flokët e prerë, një herë, disa herë. Tërhoqi këmishën e natës, e rrëshqiti me vështirësi deri në mes, mbi vithet e saj, Maja e ndihmoi, ta hiqte nga koka. Maja e shkundi, por flokët nuk donin të shqiteshin nga copa e këmishës. Fini kalonte duart mbi fytyrë, mbi zverk, mbi shpatulla, fshiu flokët nga lëkura, dhe i qeshi Majas teksa ngrihej. Hë, pra?, Mirë?, pyeti ajo, tashmë e bërë e bardhë, këmbët nuk e mbajtën, ajo nuk duhej të ngrihej aq shpejt. Maja shtriu dorën drejt saj, e mbështeti te vetja dhe Fini u shtri në shtrat, ashtu siç ishte.

Nuk do që të vishesh?, pyeti Maja.

Pse?, u përgjigj Fini. Ndoshta ajri më largon ethet, hape dritaren.

Mbulohu të paktën, tha Maja, të lutem. Dhe Fini u kthye mënjanë, tërhoqi mbulesën deri mbi kofshë. Pastaj mëmëriti përsëri diçka, ndoshta tha faleminderit, por Maja nuk ishte e sigurt, ajo fjeti si një fëmijë që e zë gjumi menjëherë.

Nga kati i poshtëm Maja dëgjon një zukatje, ndoshta makina e brumit. Ajo u përkul mbi dyshe-menë prej dërrase, mblodhi flokët e prerë dhe i futi në një qese plastike. Fini e bukur, ashtu siç ishte e shtrirë tani. Ajo kishte ndjerë kënaqësi kur tha që shpejt ti do të shërohesh përsëri, pastaj do të dalim përjashta, te përroi, shtrihemi në diell, ende nuk ka kaluar koha, do të vinë shpejt ditë të nxehta. Asaj do t'i pëlqente të përshkohej me të nëpër pyll, ta shikonte nga afër, sesi kacavarej mbi shkëmbinj në kushtet e rrethanave, me sandalet e saj të kuqe, me të cilat në fakt nuk mund të ecet. Asaj do t'i pëlqente, të ndjente nën vete shkëmbin e ngrohtë, të dëgjonte frymën e Finit pranë vetes, të merrte dorën e saj, t'i pëshpëriste asaj në vesh, dëgjo, unë dua të të tregoj diçka. Finit nuk i hynin në sy këto gjëra, të shikonte në qiell, sikur po fliste me veten e vet. Për Marekun, për baulet mbi tapetin me arna, mbi stolin e ngushtë para dritares, tek e cila preknin shkurnajat e kopshtit, mbi kafshët prej qelqi, të cilat ai ia kishte dhuruar me rastin e

ditëlindjes. Të cilat, më mirë ti kishte lënë fare. Atëherë mos shko, mos shko fare, nuk të detyron kush.

Maja vë qesen pranë derës, dëgjon edhe një herë frymëmarrjen e Finit, shkon lehtë te shtrati i saj, e mbulon siç duhet, mbyll dritaren.

Ata janë lyer, thjesht janë lyer. Kanë bërë make up. Kanë vënë qerpikë të dendur të zinj dhe të kuq buzësh, Maja ia ka retushuar qerpikët Finit dhe ia ka lyer faqet me të kuq. Lëkura e saj e ngrohtë nën gishtërinjtë e Majas, lëkura e saj e nxehtë, e bardhë. Ata shikohen me radhë në pasqyrën e dorës dhe Fini thotë, tani, të paktën, ka se çfarë të shikojë mjeku. Dhe pastaj ajo i tregon Majas, që e ëma ikën natën nga shtëpia, dhe teksa ikën mërmërit me vete. Dhe kujdeset që të mos e vërejë askush dhe nuk ia ka thënë askujt deri më tani, ku ka ikur Eriku.

Por ama ty ta ka thënë, thotë Maja dhe përpiket të përfytyrojë nënën e Finit në këmishë nate, zbathur, sesi shkon nga dhoma në dhomë, ndoshta provon bukën e sapo pjekur, ka vënë përsëri përparësen e qëndisur të enëve, si i fërkon duart me njëra tjetrën dhe si shikon nga dritarja në errësirën e kopshtit. Në përfytyrimin e saj, nëna e Finit ka fytyrën e tetos. Edhe duart e saj. Tetoja shket nëpër shtëpi i merr erë vjedhurazi bukës, këput një copë dhe e

futë me shpejtësi në gojë. Ajo shkrin në gjuhën e saj, kaq e freskët është. Ajo kapërdihet, flet ngadalë me veten, fjali të cilat mbeten të pathëna çdo ditë, të cilat Maja nuk do ti dëgjojë, heq xhupin e vet të thurur, rri para fotografive në dhomën e ndenjës, shikon aty familjen: Fini, Eriku, Nëna, sesi qeshin ata, sesi përqafohen.

Maja nuk do asnjë përjasje paraqitjeje që t'i shkojë nënës së Finit.

Nëna e Finit troket gjithmonë në derë para se të hyjë brenda. Hapat e saj njoftojnë mbërritjen, trokitja e papuçeve të drunjta nëpër korridor, nën ndërrimet ritmike të hapave nëpër shkallë. Nëna ledhaton Finin në flokë, flet me zë të ulët me të, sepse Maja është aty dhe nuk duhet të dëgjojë. Sëmundja e qelizave të lëkurës, e cila në çaste të tilla i mërzitë që të dyja, ajo sëmundje lëkure që formon pika të kuqe e cila ndan Finin nga Maja. Si mund të ndjehesh kur goja e nënës gjendet kaq afër veshit, frymëmarrja e saj, është aq pranë sa ngre edhe fjetet e flokëve të prera, flokët mbi veshë, mbi zverk dhe mbi krahë.

Fini kthen sytë, kur takohen vështrimet e tyre dhe shtrëngon dorën e nënës para se ajo të rrëshqasë mbi shpatullat e saj.

Letrat e kopjuara gjenden në rrëmujë mbi tavolinën e shkrimit të Finit.

Unë nuk mund të mësoj, thotë ajo, geramat vallëzojnë para syve të mi, shiko, ja kështu. Dhe ajo ngrihet me të shpejtë nga shtrati, fshin me një lëvizje të fuqishme nga tavolina letrat, fletoret, librat, zë Majan nga duart dhe vallëzon nëpër dhomë me të.

Unë nuk mund të mësoj, nuk mund të lexoj, thërret ajo, sa keq dhe pastaj qeshë. Maja përpiket të shpëtojë nga duart e saj, por Fini e mbërthen shpejt për mesi dhe nuk e lëshon më, derisa Maja thërret, mjaft, shtrihu përsëri në shtrat.

Fini ulet në shtrat, troket me dorë mbi dyshekun e saj.

Eja këtu, ulu pranë meje, i thotë ajo. Ose jo, a mundesh që në fillim të takosh muzikën?

Maja shtypën butonin e magnetofonit, Fini bën sikur i bie kitarës, pastaj këndon me zërin e saj të ngjirur.

Çfarë do të bëhet me ne?, pyet ajo, qeshë.

Çfarë po ndodh me ty?, pyet Maja, qetësohu, ti ke temperaturë, shtrihu. Ajo e mbërthen Finin nga supet, e ulë në dyshek, por ndien menjëherë kundërshtimin e trupit të Finit që bie nga pak. Fini sjell fytyrën nga muri.

Çfarë ka thënë mjeku?, pyet Maja, a e di ai më në fund se çfarë ke?

Fini nuk sillet, vetëm pas njëfarë kohe ajo luan kokën ngadalë sa nga njëra e sa në tjetrën, një

tundje koke në gjendje të shtrirë.

Fli pak, thotë Maja, unë po shkoj të marrë nënën tënde. Maja qëndron edhe për një çast e ulur mbi shtrat, por Fini nuk flet më, sytë i mban mbyllur. Maja ngrihet, ngjitet nëpër shkallë, për të njoftuar nënën e Finit. Ato kthehen së bashku, nëna prek ballin e Finit, pyet Majan nëse dëshiron të marrë me vete edhe një copë ëmbëlsirë, e falënderon që ka ardhur aty. Faleminderit i thotë ajo, kjo është me shumë rëndësi për Finin.

Të presim, ishte mendimi i mjekut, por pas disa javësh nëna e Finit qëndron para shkollës dhe i thotë Majas, nuk ishte më nevoja që ajo ti shkruante vajzës së saj, viti nuk mund të merret më.

Megjithatë Maja ia sjell detyrat e shtëpisë, çdo dy ditë, që prej disa javësh. Shikon sesi grumbulli i fletoreve të saj rritet gjithnjë e më shumë, si shoqja e saj bëhet gjithnjë e më e dobët, si i bien flokët dhe sa e ngatërruar bëhet lëkura e saj. Asaj nuk do ti ndodh asgjë, nëse ajo shërohet përsëri.

Nëse unë shërohem përsëri, thotë Fini, unë do të dëshiroja që të dukesh krejt ndryshe, një prerje e re e flokëve, fustane të reja, fustanet e mia unë do ti dhuroj ty, pantallonat, bluzat, provoji, t'i falë të gjitha.

Majas i vinte turp, kur Fini vjeshtën e fundit erdhi nga tualeti me pantallona të shkurtra të grisura, me çorape rrjetë. Fini ishte lyer, flokët i kishte ngritur lart, fustanin që e kishte hequr e mbante shuk në dorën e saj. Ajo dukej më e madhe, si një njëzet vjeçare, qëndronte te dera dhe priste që Maja të shkonte tek ajo.

Kështu nuk mund të shkojmë, kishte thënë Maja.

Pse jo, nuk na njih asnjëri, ishte përgjigjur Fini. Ajo mblodhi fort buzët e saj në mënyrë që ta shtrinte sa më mirë të kuqin, tërhoqi Majan nga vetja dhe i dha një puthje në faqe. Maja fshiu të kuqin nga faqja, ajo dëshironte të kalonte një ditë të bukur, të hante akulllore, të shikonte vitrinat e dyqaneve, të bënte një shëtitje në park. Edhe tani, kur të gjithë kërkonin t'i bënin bisht Finit dhe t'i largohej prej saj.

Mos e prish lojën, tha Fini, eja! Ajo mori Majan për dore, e tërhoqi përjashta. Në krahun e djathtë të qendrës së qytetit kishte të vëna parulla dhe slogane në lartësi, gjëmonin tamburet, disa prej tyre kishin formuar një rreth aty mbi tokë. Kur Maja u përpoq, që të deshifronte çfarë ishte shkruar në parulla, ajo u shty me bërryl nga një vajzë. Ajo i dha një fletëpalosje në dorë, ia bëri me shenjë për te pema në qendër të sheshit. Fini lëshoi dorën e Majas, qëndroi para një vitrine librarie,

bëri sikur po interesohej, lëmoi vjedhurazi vithet dhe vështroi mbi shpatullat e Majas dhe të vajzës së re.

Në cilin drejtim?, pyeti Fini, kur Maja hyri me të dhe trokiti me nyjet e gishtërinjve sipas ritmit të tambureve dhe lodrave mbi xhamin e vitrinës.

Në drekë ato shkuan në një restorant kinez, ata donin të qerasnin e bënë dhurata njëra-tjetrës për ditëlindje. Qëndruan të pasigurta para bufetit, të vendosura për të marrë nga gjithçka, i dërguan pjatat e tyre të tejmbushura në tavolinë. Një sasi e vogël salce që qëndronte në anë të pjatës së Majas i ra asaj mbi këpucë duke e spërkatur atë. Maja vendosi pjatën mbi mbulesën e bardhë të tavolinës, u përku, pastroi këpucën me një cep të pecetës. Peceta e bardhë mori me vete salcën dhe papastërtinë e dyshemesë, Maja palosi pecetën në një mënyrë të tillë që të mos dukej njolla dhe e zuri me pjatën e vet.

Jo, kështu duhet të bësh, i tha Fini, hapi pecetën e saj në prehër, çmbështolli shkopinjtë nga veshja me letër të hollë, dhe provoi të mbështillte makaronat e ziera.

Në tavolinën aty pranë qëndronte një çift, gruaja po përziente një supë me lugë në heshtje, burri solli kokën nga ana e Finit, duke e vështruar me vëmendje.

Mirë, tha Fini, pa vënë re vështrimin e tij, çfarë

mendon ti?

Maja tundi kokën, e pikasi shpejt që burri po e vështronte. Kjo do të bëhej dita e tyre, dita e festimit të ditëlindjes, asnjë shqetësim, asnjë kokëçarje, që mund t'i bëhej tetos së saj, asnjë çantë e rëndë blerjeje, të cilën ajo e mbante nën krahun e saj. Ato do të merrnin autobusin e tyre të fundit, do të hiqnin shallin e sapoblerë nga ambalazhi prej telefoni, nën dritën e dobët. Do të vinin shallin dhe varësen, do t'i shkëmbenin, dhe do t'i shkëmbenin përsëri. Të lyheshin e zbukuroheshin sido që të ishte, të mos ktheheshin më në fshat, të shtriheshin diku në një shtrat tjetër, të shkonin nëpër rrugë të tjera, mbase në një qytet të madh.

Ato humbën autobusin e tyre, sepse nuk i kishin parë me kujdes kohët e nisjes. Qëndronin pranë njëra tjetrës në cep të trotuarit te stacioni i boshatisur, çuditëshin që ishin të vetmet udhëtare, u shqetësuan, kur autobusi nuk erdhi. Pas dhjetë minutash Fini u ngrit në këmbë, dhe pa tabelën e orarit të udhëtimeve, shau.

Çfarë ka ndodhur?, pyeti Maja, ndonëse ajo e dinte mirë, që autobusi nuk do të vinte më, më thuaj çfarë ka ndodhur?

Dyqanet po mbyllnin qepenat, një taksi u kaloi përpara, i mbushur plot me njerëz të veshur bukur.

Edhe sa para të kanë mbetur, pyeti Fini dhe

Maja nxori kuletën e saj, i numëroi, nuk mjaftonin për një taksi.

Po ti? Fini kishte edhe disa monedha për autobusin.

Të nisemi, tha Maja, le të nisemi, nuk kemi ç'bëjmë këtu.

Fini hapi çantën e saj, nxori jashtë fundin e saj të zhubrosur, e veshi mbi pantallonat e shkurtra, aty, në mes të rrugës, por sidoqoftë, nuk kishte njeri aty që ta shikonte. Nën copën e fundit ajo përpiqej dhe kërkonte ashtu kuturu të kapte dhe të hiqte pantallonat, çorapet prej rrjete i mbajti. Flokët e ngritura lart i vari poshtë, sa për të kuqin e buzëve nuk ishte më nevoja sepse ai qe zhdukur dhe nuk dukej më.

Mbi këto këpucë? Do të na duhen të paktën 3 orë të shkojmë, i tha ajo Majas.

Ne kemi një zgjidhje, tha Maja.

Rruga e fshatit ishte e errët, ata ecnin njëra pas tjetrës anash rrugës. Në drejtim të tyre po vinin disa makina, një motoçikletë.

Po sikur ndonjëri prej tyre të na marrë?, pyeti Fini.

Nuk e di, tha Maja. Këmbët kishin filluar ti dhembnin, ndonëse ajo mbante veshur këpucë të sheshta. Fini nuk ankohej, ndonëse këmbët i ishin bërë tërë fluska, kjo ishte e pashmangshme.

Nëse do ta njihnim, dakord, tha Maja.

Fini nuk tha gjë. Vetëm zhurma e takave mbi asfalt vinte nga ajo. Pastaj një zhurmë motori që vinte nga mbrapa, shenjat anësore fosforeshente të ngulura anash rrugës shkëlqenin si sy maçoku. Fini u kthye ngriti dorën, me gishtin lart.

Një kamionçinë i vogël kaloi para dhe ndezi sinjalet e ndalimit. Ishte një targë e huaj.

Jo, hungëroi Maja, por dera nga krahu i shoferit u hap menjëherë. Fini vrapoi përpara, Maja e pa sesi foli ajo me shoferin, pastaj ajo u kthye nga Maja, ia bëri me dorë që të vinte dhe Maja mendoj që ajo e njihte, ngaqë po qeshte.

Tetoja nuk e qortoi, kur Maja erdhi në shtëpi. Ajo e çoi në banjë. Maja hoqi nga trupi i saj ajrin e qytetit dhe tymin e duhanit të shoferit të kamionçinës. Kur u shtri në shtrat, ajo mendoj për shoferin. Për Finin që tërë rrugës fliste pa pushim. Për muzikën me zë të ulët nga radioja e makinës. Për dritat e makinës që ndriçonin rrugën. Mendonte për atë që prapa timonit mund të qëndronte po aq mirë edhe një grua ose një çift. Që ai kishte qenë një djalosh i ri. Që ai nuk i kishte bërë asgjë. Që ai Finin e kishte çuar deri te shtëpia dhe kishte pritur me durim aq gjatë, deri sa qe hapur dera.

E di ti atë me Erikun?

Maja tundi kokën, natyrisht ajo e dinte, por

asaj nuk i pëlqejnë kasollet në pyll, ku qe zhdukur vëllai i Finit me një vajzë nga qyteti. Çfarë duan ata aty, kishte thënë Fini, eja, unë duhet ta shikoj se çfarë bëhet aty. Dhe e kishte zënë Majan nga dora duke e tërhequr pas vetes aty te kasollja. Dera ishte vetëm e shtyrë dhe Maja kishte parë fytyrën e djersirë të Erikut. Ajo mbajti frymën, shikoi, largoi shikimin, bëri me kujdes disa hapa prapa, pastaj u kthye dhe vrapoi në brendësi të pyllit, krahët dhe këmbët iu gërvishtën nga degëzat, më në fund arriti te përroi, vrapoi më tutje. Te fuoristrada e hapur e rojtarit të pyllit aty poshtë argjinaturës, pastaj nëpër lëndinën prapa shtëpisë së tetos së vet. Maja u hodh mbi bar, me një faqe nga toka, përreth kërcenj gërvishtës, lëndina pas të korrës, ajo thithi ajrin e saj dhe aromën e tokës, shikoi një kërcell bari, një milingonë, dy milingona, një flutur, një brumbull, insekte, të cilët kridheshin të patrazuar nëpër bar. Eriku dhe vajza nga qyteti.

Të hënën në shkollë Fini deshi të mësonte pse Maja ishte ndarë prej saj. Është krejt e natyrshme, kishte thënë ajo, vjen një kohë që të gjithë e bëjnë. Dhe Eriku kishte hedhur një vështrim të shpejtë, kur Fini ishte larguar, por nuk kishte dalluar gjë dhe pastaj thjesht vazhdoi më tej. Ai ishte ndarë përsëri me të dyja, vëllai i saj nuk kishte pasur fat me vajza, ai kishte ardhur dje në mbrëmje

dhe ishte ulur menjëherë në tavolinë me fytyrë të ngrysur duke thënë që do të punonte edhe në fundjava dhe nuk do të kishte më nge të bënte vizitë.

Dita kur Fini dhe Maja kishin qëndruar para derës së mbyllur të shtëpisë. Binte shi dhe ato rrinin ulur galiç te shkallët nën çatinë e vogël, strukur pranë njëra-tjetrës, sepse era e shtynte shiun nën çati. Tetoja e Majas ishte në qytet dhe atyre dyjave, pas shkollës, iu desh të hanin te nëna e Finit, pastaj të bënin ushtrimet e matematikës dhe të mësonin leximin, si shpërblim përkëdhelja e lepujve të vegjël dhe ndjekja e pulave fshehurazi.

Pas disa orësh erdhi nëna e Finit, u drejtua si të kishte lidhur prapa një shkop dhe me vështrim të ngulur tek të dyja ato. Vajzat kërcyen, Fini bëri disa hapa në drejtim të nënës së vet dhe papritmas u ndal, sikur ta kishte mbajtur një dorë e padukshme që të mos binte.

Ata e kanë gjetur babain tënd, tha nëna, pa qëndruar, nxori çelësin e shtëpisë nga xhepi i palltos, hapi derën, priu lart dhe shkoi drejt kuzhinës. Në këmbën e fundit të shkallës ajo u rrotullua.

Më vonë do tu bëj diçka për të ngrënë, shkoni të luani.

Vajzat dëgjonin hapa në katin e sipërm, ajo shkante dhe vinte në një nga dhomat. Fini hyri

në dhomë, u ul mbi dysheme pranë sobës, vuri mjekrën e saj mbi gjunjë, krahët përreth kokës dhe qëndroi ashtu në heshtje, ndërsa Maja fare e shushatur, ashtu në këmbë në mes të dhomës, nuk kuptonte asgjë çfarë kishte ndodhur, Fini nuk kishte baba.

Fini rri në shtrat dhe qesh. Ajo ka njolla të kuqe në qafë, por ajo rri aty dhe qesh, sepse Maja i kishte lexuar me zë një fjali. Maja ka nxjerrë një copë letër nga xhepi i pantallonave. Dëgjo këtu, i kishte thënë ajo, unë e kam kopjuar, dëgjoje. Ia lexon me zë dhe Fini qeshë.

Maja e palosë letrën, e bën fare të vogël dhe e futë përsëri në xhep.

Mos të lëndova, thotë Fini.

Jo, nuk u lëndova, thotë Maja.

Marekut ajo i kishte thënë se Fini është e sëmurë, gjë që ishte e vërtetë, ajo ia çonte asaj mësimet nga shkolla, i tregonte se çfarë duhej të bënte. Ai e kishte pyetur për Erikun, nëse dinte gjë ajo, se si ishte. Pse Eriku?, kishte pyetur Maja, nuk e di, unë shkoj te Fini, jo tek ai.

Një nga fustanet e Finit i rrinte puthitur trupit të Majas, Fini ia krehë flokët.

Me njëqind të krehura me furçe shpërndahet yndyra në flokë dhe ato shkëlqejnë, thotë Fini.

Lëri se mirë janë, thotë Maja. Ajo ia merr

furçën nga dora Finit, i lidhë flokët shpejt bisht kali dhe i kthen shpinën pasqyrës. Copa e bardhë lëkundet përreth këmbëve të saj. Në trupin e Finit fustani dukej i shkurtër, gjunjët e sajë nuk mbuloheshin atë ditë, kur ato me klasën kishin shkuar në teatër, këtë ajo e kujton mjaft mirë. Në autobus Fini kishte ngritur më lart fundin dhe Maja ia kishte nxjerrë kindat e zeza të këmishës së brendshme poshtë fustanit. Maja ishte çuditur nga copa aq elegante e përgatitur me thurje dhe e fërkonte me dorën e saj sikur e hekuroste. Kur djelmoshat filluan të ndërronin vendet, Fini ngriti përsëri fustanin mbi kofshë, mori pozicionin këmbë mbi këmbë duke tërhequr kindat nga poshtë që të dukeshin sikur ato kishin dalë ashtu rastësisht. Këmbimi i vendeve mori fund shpejt, kur qarkulluan nëpër rreshta fjalët qortuese të mësuesve, por Fini nuk lëvizi dhe qëndroi ashtu siç ishte. Maja nxori bluzën e saj të bardhë nga rripi i pantallonave dhe hapi pullën e sipërme. Ajo ishte e vetmja me bluzë të bardhë dhe me pantallona të zeza. Me bluzë të bardhë duhej të vinin të gjithë, kishte menduar tetoja, në atë moshë, në kohën e saj as që mendohej të shkoje në teatër.

Para Majas tundeshin funde të shkurtra të qëndisura, fustane me volana, të cilët shkonin deri në fund të këmbëve. Madje dy vajza kishin

ardhur në xhinse dhe me taka të larta.

Në shkallët ngjitëse të teatrit Fini kishte mbetur disa hapa mbrapa dhe Maja nuk ishte e sigurt nëse e bënte me qëllim apo e kishte mendjen të rrinte midis dy çunave. Para se të shuheshin dritat, ajo ngriti supat sikur të kërkonte falje, tregoi diçka me dorë, të cilën Maja nuk e kuptoi, vuri këmbën mbi këmbë. Vajza në krah të Majas u përkul pak para, pëshpëriti me dikë aty një radhë përpara saj, një nënqeshje e lehtë, mbiu midis radhëve dhe Maja u gëzua kur shfaqja filloi.

Fini ka veshur pantallona, pulovër, çorape të trasha meshkujsh. E sapo larë ajo hynë në dhomë dhe i hidhet nënës në krahë, teksa Maja rri e pret. E zbehtë, por është e qeshur.

Me shkumë deri në mjekër, ajo thërret, e di ti, sesi ndihesh të bësh banjë pas një kohe kaq të gjatë?

Ajo ia lëshon përsëri në dorë nënës së vet këmishën e natës të bërë shuk, jo i ka thënë ajo, sot dua të vishem normalisht. Pastaj shtynë mëmën duke e nxjerrë nga dhoma dhe i lutet Majas t'i thajë flokët, t'i heq vetullat dhe ta ndihmojë me qerpikët, duke ia pikturuar me hije sipas qepallave.

Çdo gjë do të shkojë mirë thotë ajo dhe rrëshqet një karrige në drejtim të dritares së hapur. Ajo mbërthen me dyja duart shpinën e karriges, vë

njërën këmbë në ndenjësë dhe për pak sa nuk humbet ekuilibrin.

Kujdes!, thërret Maja dhe shtrinë dorën drejt saj.

Më ndihmo, i thotë Fini dhe bën me dorë nga pezuli i dritares.

Sa e lehtë që është, mendon Maja, kur Fini e shtynë dhe ulet pranë saj, dhe sa e zbehtë duket ende.

Maja merr dorën e shoqes së vet, sikur të donte ta përshëndeste, ia mban të shtrënguar fort. Dielli i mëngjesit veror ndriçon dy vajzat në fytyrë, ato dëgjojnë traktorët nëpër fusha, autobusin e linjës, i cili shuan motorin te vendrrrotullimi.

Shiko, Eriku po vjen, thotë Fini, nëna nuk flet pothuajse fare. Ajo nuk mund të bëjë më punë të rënda. Ajo e thërret Erikun, rrugë e gjatë, por ai megjithatë vjen, rri aty në fundjavë, i ndihmon asaj për pllakat e gurta, për gardhin me gjemba, për çatinë e stallës së pulave.

Eriku shikon vajzat, ia bën me dorë aty lart.

Vetëm kini kujdes, thërret ai, pastaj ai përqafton nënën e tij e cila ngul vangën në tokë dhe fshin gishtërinjtë e saj të zinj te përparësja. Eriku ka shpatulla të gjera, duart e mëdha, është i fuqishëm, por asgjë nga këto nuk i hynë më në punë.

Djali im ka një profesion të mirë, thotë nëna me krenari, nuk është më nevoja që të bëhet pis, ai e

ka vetë në dorë tani, hap kur do vetë dyqanin dhe kthehet kur i teket në shtëpi. Dhe ajo mendonte që është diçka e drejtë që të rrisë e vetme dy fëmijët e vet dhe të mos ia varte historive që qarkullonin për baballarët e tyre, sido që të ishte, ata nuk ishin vetëm.

Biri im, thotë ajo ashtu si për të thënë, ja ky është i miri im. Dhe njerëzit e urojnë nënën e Erikut, por sapo kthejnë shpinën pëshpëritin, një njeri kot, dembel, që me atë djall muzike ka troshitur tërë fshatin dhe nuk merret më me punët e duhura, ashtu siç i ka hije njeriut normal. Sa për vajzën, pëshpëritin ato, ajo nuk vlen fare, nuk është për asgjë, mjafton sa t'ia hedhësh sytë. Ata pëshpëritin, por Maja vetëm dëgjon, të gjithë dëgjojnë.

Ditë të ngrohta, do të dalim jashtë, këtë vit do të shkojmë përsëri te përroi, thotë Fini.

Po, thotë Maja, edhe unë ashtu mendoj.

Heshtje, asgjë nuk pipëtinë, dëgjohet vetëm frymëmarrja e Finit. Maja mbërthen pullat e fundit, ajo ka zgjedhur të gjelbrin. Ajo i ka nxjerrë të gjitha fustanet njëri pas tjetrit nga rafti i Finit, ka provuar copërat, i ka shtrirë para vetes dhe ka dalë me secilën prej tyre në dritë për të parë nëse i pëlqen ajo copë apo jo. Copa e gjelbër prej mëndafshi shkon mirë me lëkurën e Majas. Ajo i merr erë sapunit të Finit dhe pastaj pak

edhe parfumit. Në ditët e festave Finit i lejohet të përdorë parfumin e nënës, ajo e shtie te fustanet.

Fustani i gjelbër Finit, fustani i krishtlindjeve, fustani i pashkëve, fustani i ditëlindjeve. Ajo nuk i ka veshur as edhe një herë, as që ka dalë ndonjëherë me to, Maja i njeh ato vetëm nga fotot, të cilat varen në dhomën poshtë.

Maja rrotullohet para pasqyrës, i shkon. Ajo zgjidh gërshetin, shikohet në gjysmëprofil, rri në maje të gishtërinjve. Këpuçë të kuqe duhen për të, atëherë gjithçka do të ishte perfekte.

Pse nuk del ti me to, do të kishte dëshirë Maja të pyeste. Por në vend të kësaj ajo mbyll kapakët e raftit, shkon te dritarja. Nëna e Finit e ka ndarë tokën në parcela, një parcelë me patatet sapo e ka përfunduar. Ajo merr një zhardhok, e ndanë në dy pjesë me thikën e ndryshkur të kopshtit dhe i vë dy copërat e ndara në brazdën ngjyrë errët. I vë një grumbull dheu përsipër dhe e shtrëngon fort. Sa i ngjan Fini, mendon Maja, me shpatulla të ngushta, me vithe të ngushta. Mënyra sesi e mban kokën, kur largohet me kujdes nëpër brazdë për te grumbulli i vogël i patateve pranë parcelës dhe merr edhe një dorë tjetër të mirë me zhardhokë dhe e vë në përparësen e ngritur lart. Ashtu si Fini, kur kalon përmes radhëve të bankave në shkollë për të shkuar para drejt tabelës ose për te lavamani, për të larë bojën nga gishtërinjtë.

Nëna fshin gishtërinjtë te përparësja, kap me dorë një tufë flokësh fundet e të cilave mbërrijnë deri në zverk, i futë nën shami të mbledhura bashkë në formën e një nyje, shikon poshtë rrugës, para se të vijë përsëri te parcela.

Maja shikon Marekun teksa merr kthesën te qoshja, mendon mbase më mirë do të ishte që të ulej te shtrati i Finit, por megjithatë mbetet përsëri aty te dritarja, shtrin dorën te parvazi i dritares, sa për të bërë atij një përshëndetje. Por Mareku nuk e shikon, ai i thotë disa fjalë me zë të lartë nënës së Finit, ajo vjen te gardhi, shikon përreth, teksa ato bisedojnë me njëri tjetrin. Duart e saj mbi gardh, ndërsa duart e Marekut aty pranë duarve të saj. Mareku nuk ia shqit sytë, e dëgjon me vëmendje, heq duart, kthehet, thotë edhe diçka duke shkuar. Nëna e Finit e shikon nga pas, vështrimi i saj zgjatë për një çast, pastaj ajo kthehet te grumbulli i patateve, i lë zhardhokët që ka në përparëse të bien te grumbulli i patateve, i thërret Erikut dhe pastaj vjen në shtëpi. Mbase ai kërkon te plevica për ndonjë dërrasë të përshtatshme për qymezin e pulave, ose ndoshta qëndron pranë drurëve të zjarrit dhe pi duhan.

Eriku, ka ngritur njërën vetull lart, ua bën me dorë, kur Fini dhe ato kalojnë para tij. Fini ulet mbi barë në çdo hap, shoqen e vet e mban si gjithnjë vetëm një hap larg. Eriku ka veshur

pantallonat blu të punës, ai ka mbaruar cigaren, ka hedhur bythçen mbi gardh, shkon te shkalla që rri mbështetur aty te muri i shtëpisë dhe e tund për ta provuar. Maja bën llogaritë. Sa janë shtatë vjet, mendonte ajo fshehurazi. Fini ia bën me kokë të vëllait për një çast, në tregimin e saj nuk ka ngutje, flet për mësuesin, i cili me sa duket, jo, ajo është e sigurt për këtë, ajo di dikë, i cili do të mund të dëshmonte, i cili gjithashtu është parë me një burrë tjetër në qytet. Kur ata kanë hyrë në një lokal krejt të veçantë. A mund ta marrësh me mend, pyeste Fini, e pra, ai është mësues. Maja nuk donte të vriste mendjen për mësuesin.

Në kopsht është qetësi, Maja mbyll sytë, mendon për Erikun, përfytyron që ai troket te porta e tetos së saj, në kohën kur ajo sapo i drejtohet shtratit. Që Eriku bisedon me teton e tij, që tetoja e saj thotë, e po mirë, por vetëm të presë pak, sapo t'i bëjë zë asaj. Pastaj ajo zbret me shpejtësi nga shkallët, dera kërcet prapa saj, por Eriku ndërkaq largohet përmes kaçubës së lajthive, e cila nuk duket më prej shtëpisë.

Maja kthehet dhe lë dritaren, merr disa mbërthecka flokësh nga tavolina dhe shkon përsëri para pasqyrës. Ngre lart krahët, i përdredh flokët të gjitha ashtu si janë, së bashku mbi zverk por megjithatë i lë të bien, i ndanë në mes në një vijë të drejtë dhe i bën nyjë duke i shtrënguar fort.

Ajo kundron pamjen e vet, varë shpatullat poshtë dhe ngre pak mjekrën.

Nga shkalla dëgjohen hapa, ajo kthen kokën nga dera e dhomës dhe shikon përballë nënën e Finit.

Ajo ka hequr përparësen e kopshtit po ashtu edhe shaminë e kokës, faqet e saj janë skuqur nga dielli. Për një çast, rri aty te pragu i derës, heq shikimin nga Maja dhe vështron nga shtrati i Finit, pastaj përsëri hedh vështrimin prapa, shtrinë me dy duar fundin sikur po e hekurosë. Vështrimi i saj mbetet te qesja e mbushur me flokë, por nuk thotë asgjë, shkon te bija vet dhe e prekë lehtë mbi supe.

Zgjohu, i thotë ajo, është darkë, Maja duhet të shkojë në shtëpi.

V. Qumësht i thartuar

Qumështi është thartuar, ndonëse ka ndenjur tërë kohën në frigorifer. Maja derdhë kafënë, njolla të bardha mbesin në fundin e lavamanit, ajo rrotullon çezmën dhe hap ujin, lë të mbushet plot filxhani i ujit, shpërndanë ujin gjithandej nëpër lavaman, derisa të mos duket më asgjë.

Pas kësaj ajo i thotë Erikut, mirë atëherë, çaj, kthehet, karrigia e tij është e boshatisur, ai ka dalë nga kuzhina pa thënë gjë. Ai kështu zhduket gjithmonë, ose rrëshqet e zhduket, ose mbin ashtu papritur pranë Majas. Në fillim ajo frikësohej, frikësimi i saj e zbaviste shumë Erikun. Vetëm unë banoj këtu, thoshte ai me të qeshur, e kush do të jetë tjetër. Po, e kush do të mund të ishte tjetër, mendonte Maja, por asaj nuk i pëlqen kur ai shfaqej pranë ashtu papritur, ose qëndronte prapa saj, teksa merr frymë te zverku apo pret aty te pragu i derës, derisa vëren vështrimin apo praninë e tij.

Qumështi është thartuar, thërret Maja, ja po

bëj një çaj.

Ajo vë ujin në zjarr, shkon në dhomën e ndenjës, në ballkon, aty rri Eriku dhe pi duhan.

Pse nuk flet, e pyet ajo.

Nuk të dëgjova, thotë ai.

Qumështi është thartuar, po bëj një çaj, thotë ajo dhe Eriku pohon me kokë.

Atëherë, vetëm çaj.

Maja kap paketën e duhanit, pastaj e lë përsëri. Termometri tregon 25 gradë, ende nuk ka rënë ora nëntë. Një hije e thellë e ndanë dyshtemenë e ballkonit. Maja vë këmbët e saj të zbathura në diell, bën një hap prapa, aty ku këmbët ndjejnë ende freskinë, mbështetet te muri prej betoni. Nga lart pikon ujë gjithandej, pikon para luleve të ballkonit të Majas.

Fqinja ujit lulet, thotë Maja.

Po, thotë Eriku.

Edhe unë duhet t'i ujis, thotë Maja, këput disa petale dhe i mbledh në dorën e majtë. Aty poshtë në rrugë nuk lëviz asgjë. Njerëzit me qentë janë kthyer përsëri në shtëpi, fëmijët luajnë te oborri i pasmë ose janë rrugës duke shkuar për tu larë, përballë nuk ka asnjë makinë. Maja vë petalet e thara të luleve në tavllën e duhanit, shkon në anën tjetër të ballkonit te vazot e mëllagave, kalon dorën nëpër borzilokë, i merr erë dorës, përkëdhelë petalet e borzilokut në vazo nëpër

majat e gishtërinjve dhe zë gishtërinjtë e Erikut.

Duhet të pimë më pak duhan, i thotë ajo.

Hëm, thotë Eriku.

Ai fik cigaren duke e shtypur dhe merr një tjetër nga paketa dhe ia zgjat paketën Majas. Maja tund kokën, shikon Erikun. Qielli është krejtësisht i kaltër, nuk ka as edhe një re të vetme, një ditë e re fillon përreth Waldsee-s, mendon ajo, të mbash këmbët në ujin e akullt si atë verë, e cila nuk donte të mbaronte kurrë. Çdo ditë zbardhte me një qiell të kaltër mbi shtëpitë e shtrira dhe ata në çdo fundjavë uleshin në makinë, një batanije, një mollë dhe dy shishe me ujë në ndenjësën e pasme, bënë banjo dielli dhe hidhnin gurë në lumë, përshëndetnin njerëzit me kokë, të cilët megjithë të nxehtit vijonin punët e tyre në vend që të uleshin aty në breg dhe të bisedonin e të hanin mollë.

Maja e përkëdhel Erikun në krah. Ai sapo ka lënë prapa vetes një revistë, ka rrëshqitur pak anash karrigen portative hapës-mbyllëse në drejtim të hijes, ka hequr nga sergjëni i luleve dy vazo të vogla borzilokësh për t'i bërë vend tavllës së duhanit dhe birrës së tij. Sa i kënaqur rri aty me pantallona të shkurtra të hekurosura pambuku, me bluzën e tij me krahë të shkurtra me kokën e vdekjes të pikturuar në të, të cilën më së shumti e përdor ku fle. Pasi më herët i ka ngritur nervat

tërë fshatit, sa herë që e mbante veshur kur dilte nga shtëpia të dielave në orën tetë dhe kalonte andej nga Kisha. Gratë e vjetra mbajnë shamitë e tyre para gojës dhe hundës, sapo e shikonin që po vinte, sikur të donin të mënjanonin me anë të këtij veprimi djallin që të mos hynte përmes frymëmarrjes brenda trupit të tyre. Eriku ishte i sjellshëm, ai i lironte rrugën grave, nuk kapardisej, kalonte me hapa të shpejtë e të mëdhenj, sikur të ishte ngritur atë çast, përshëndeste ato që vinin përballë, çdo të diele, ndonëse nuk merrte prej tyre as edhe një përshëndetje si përgjigje. Tetoja e Majas nuk shkonte shpesh në Kishë, por dëgjonte rregullisht fjalë nga të tjerë, që dikush duhej të kthente në rrugë të mbarë atë djalë. Dhe që e ëma duhej të ishte më kërkuese ndaj fëmijëve të saj, të cilët bënin çfarë u donte qejfi. Maja e pëlqente fshehurazi Erikun dhe disa herë ajo kishte shkuar bashkë me teton, vetëm për ta parë. Nuk do të shembet kisha, nëse ulesh aty brenda, i kishte thënë tetoja, dhe se nuk do të bënte keq sikur të luteshe pak me të tjerët, kushedi, ndonjë ditë mund ti hynte në punë.

Diku nga një dritare dëgjohet muzikë, Maja shkrufton tokën me gishtërinj. Ajo do të këpusë trumza dhe në dimër të bëjë çaj me to dhe pastaj, teksa vë duart përreth filxhanit, mendon për të nxehnin e verës, ashtu siç e ndjen zbathur, aty

në ballkon, teksa rri dhe shikon ujin në pika të mëdha që bie mbi lule dhe para tyre mbi asfalt.

Unë po shkoj përsëri në kuzhinë, thotë Maja, do të vish ti?

Po, thotë Eriku, menjëherë.

Në dhomë ka ende shishe rreth e përqark, ajo duhet t'i lutet edhe një herë Erikut që të shkojnë në tregun e pijeve. Maja ngre një tapë, hedh një vështrim të shkurtër nga pasqyra, dëgjon ujin e çajit si zien, hedh tapën në koshin e mbeturinave dhe e merr filxhanin e çajit nga rafti. Filxhanin ia ka dhënë Fini.

Nëse nuk kemi dasmë, atëherë të paktën diçka që u përket të dyve bashkë, kishte thënë ajo dhe pastaj kishte marrë dorën e Erikut dhe të Majas njëren pranë tjetrës dhe u kishte vënë pëllëmbët e duarve mbi tavolinë. Mbyllni sytë u kishte thënë ajo, dhe një çast më pas Maja kishte ndjerë porcelanin e ftohtë dhe pastaj Fini kishte përqafuar në fillim atë dhe pastaj Erikun. Që ju të dy të rrini bashkë, kishte thënë ajo, në dasmën time dua që tu shikoj së bashku. Eriku ishte përgjigjur, që ajo më së pari duhet të gjente burrë, Fini e kishte goditur me grusht mbi shpatulla pastaj i ishte lutur Majas për një vizitë së shpejti. Eja pra te neve, kishte thënë Maja, ti mund të flesh te ne dhe dalim bashkë.

Ky është fillimi. Rrëfimet e Erikut mbi qytetin,

mbi dyqanin e tij të vogël, për shokun e vet, Bertin, tek i cili ajo do të mund të punonte. Zëri i Erikut, kur fliste me të ëmën, shpina e tij e gjerë kur punonte në kopsht. Dhëmbët e tij, të cilat kur puthnin ngjisheshin me ato të Majas, frymëmarrja e tij e rregullt, që përzinte heshtjen e natës.

Telefoni i Majas është mbi tavolinën e kuzhinës, ajo ulet, shtyp një buton. Asnjë njoftim. Ajo pret një fetë bukë, e lyen me gjalpë dhe e kafshon. Ah, po mjalti, mendon ajo, zhyt pastaj lugën në enën e qelqtë, lë të rrjedhë mbi gjalpë fillin e artë të mjaltit, lëpinë lugën, shpërndan mjaltin me thikën e gjalpës. Vështron edhe një herë nga telefoni. Jo, me të vërtetë nuk ka asnjë njoftim. A nuk do ta merrte Berti? Ata do të mund të shkonin bashkë në liqen, të linin një orë takimi, kjo do ta lehtësonte të bindte edhe Erikun.

Pse kërkon gjithmonë të dalësh, e pyet atë çdo herë Eriku, edhe këtu jemi mirë.

Maja dëgjon një përplasje dere në korridor, Eriku kërkon në sirtarin e komodinës, pastaj ai qëndron në kuzhinë.

E ke parë gjë aparatit tim fotografik, pyet ai, dhe Maja tund kokën.

E çfarë do të fotografosh?, e pyet ajo.

Asgjë, doja të kërkoja një fotografi.

Po e marr Bertin në telefon, thotë Maja, ndoshta shkojmë në det.

Mirë, shkoni, unë do të rri këtu, thotë Eriku dhe e nxjerr jashtë sirtarin e kuzhinës, aty ku ai ruan zakonisht zgjatuesin e kablllos, karikuesin e aparatit fotografik, unazat prej gome.

Po nëse ai nuk ka kohë?, pyet Maja.

Është shumë vapë, unë do të rri këtu, thotë Eriku dhe i jep Majas një puthje në buzë, ha një kafshatë nga buka e saj.

Mirë, thotë ai dhe zhduket përsëri, thotë diçka nga dhoma e gjumit, që Maja nuk e kupton, ndoshta e ka gjetur aparatën e tij fotografik, mendon Maja, por ajo nuk e pyet më pas, kjo gjë nuk i intereson.

Maja mbaron së ngrëni bukën, lëpin mjaltin nga gishtërinjtë. Pastaj hedh vështrimin e saj në dy kornizat e fotografive. Asaj do t'i pëlqente t'ua ndërronte vendin, kuzhina nuk ishte vend i përshtatshëm për fotografi, por Eriku nuk donte që t'i mbante në dhomën e gjumit.

Mbi kuadro dhe xham zhvillohet një cipë e lyrshme, një shtresë e hollë pluhuri që nuk shqitet lehtë është ngjitur kokëfortësisht mbi sipërfaqen e xhamit. Maja kap një pako me letra të mëndafshta nga pezuli i dritares, e vë mbi tavolinë, letra e hollë i ngjitet për gishtërinj. Vë duart nën çezme, i lanë me ujë dhe i thanë me kujdes me peshqirin e enëve, para se të marrë kornizat e fotografive nga muri dhe t'i vendosë mbi tavolinë. Shikon

nënë, sytë e saj të vegjël nga e qeshura shikojnë diku si një fëmijë i vogël, krahun e holl, të cilin ajo ia drejton nënës së vet, me qëllim që të mund ti kap dorën. Në foton tjetër një shtëpi, lule buritë, shkurret e grita shtrihen në anë të murit të shtëpisë, në fakt dërrasave. Në plan të parë qëndron nëna e saj e veshur me një fustan të hollë, katër vjeçe, ajo qeshë, mban një shkop lart në ajër. Maja shkon gishtërinjtë e vet nëpër tiparet e fëmijës.

Pas pak kohe ajo i përmbys fotografitë, përkul pak mbërtheckat metalike. Në anën e pasme të fotografisë, e cila e tregon nënën e saj para shtëpisë së prindërve, vitet dhe vendi tregohen me germa latine të zbehta, me shkrimin e nënës së saj. Maja merr një laps nga sirtari i tavolinës, shkruan mbi shpinën e fotografisë tjetër. Nëna dhe unë, këtu ajo stepet, nuk di se çfarë date ti vërë, nuk di as edhe vendin. Ajo i nënvizon fjalët, një herë, dy herë, çmbështjellë kornizat e reja të fotografive, i lë fotografitë të përzihen mbi xham, shtyp mbërtheckat metalike dhe i varë kuadrot në mur. Zhubros letrën e mëndafshtë dhe e hedh mbi pargun e gazetave prapa frigoriferit, hap derën e frigoriferit, shikon mos ka fruta, mbështetet te dritarja e kuzhinës. Kopshti lëvizë lehtë nga fladitja e ajrit, një dritare nga shtëpia përballë pasqyron diellin, aq sa e qorron Majan në sy edhe aty prapa perdes.

Pas pak ajo do të dalë dhe do të kalojë ditën krejt vetëm, e varur tërësisht në mendime, pa bërë asnjë pyetje dhe pa dhënë asnjë përgjigje.

I hedh pak ujë të ftohtë çajit dhe e pi me gllënjka të mëdha. Fut mollët në një çantë shpine, kostumin e banjës, peshqirin, një shishe me ujë, ha kafshatën e fundit të bukës, ashtu në këmbë, i thërret Erikut, që ajo po del. Lë prapa vetes derën të mbyllet me zhurmë.

Dikush ka hedhur fletëpalosje dhe prospekte mbi dysheme, fqinja e katit të parë është ajo që hap gjithmonë derën e hyrjes kur vjen dikush, ajo i njeh të gjithë shpërndarësit e prospekteve, postierët gjithashtu dhe nëse dikush nuk është në shtëpi, postieri e lë paketën te fqinja. Fqinja gëzohet për këtë, sepse në mbrëmje do të mund t'i bie ziles te dera e tjetrit për t'ia përcjellë postën. Sytë e saj lëvizin andej këtej të shqetësuar, gjatë kohës kur ajo rri aty te pragu i derës, shikon se çfarë të rejash ka në banesë, se mos zbulon ndonjë gjë të pazakontë, e cila më pas do të mund ta bëjë të vrasë mendjen. Maja ngre fletët. Nuk keni më nevojë të lani makinën tuaj, më thërrisni mua në telefon, është shkruar në një fletëpalosje të printuar me çmim të lirë, reklamë për birra, për një dyqan të ri veshjesh. Maja e hap përsëri derën, hedh e letrat te letrat e vjetra, Eriku qëndron në

ballkon dhe lexon një revistë.

Po ta lë telefonin këtu, thotë ajo. Më dëgjon, po iki tani!

Eriku ngrihet dhe kthehet në korridor.

Ende këtu ti, thotë ai.

Po shkoj tani, thotë Maja dhe lë telefonin mbi etazher nën pasqyrë. Kur është vetëm, asaj i pëlqen të mos e trazojë kush, ajo do të shëtisë me biçikletë, derisa të dëgjojë pulsën e vet, derisa nuk mundet më.

Pafshim, thotë Eriku.

Pafshim, thotë Maja. Sandalet e saj përplasen fort nëpër shkallë. Maja mbledh gishtërinjtë e këmbëve, për të mos lënë shojet e sandaleve të bëjnë zhurmë të lartë teksa përplaseshin mbi gurët e lyrtë të shkallëve. Hyrja e shtëpisë me shkallë ngjitesë nga kati në kat është e ftohtë, drita bie vetëm nga pjesa e sipërme. Maja takon çelësin e dritës në katin përdhes për të zbritur në qilar. Muret janë të lagështa, nuk mund të mbështetësh asgjë, gjëra nga më të ndryshme të cilat gjenden ashtu siç mund të hidhen. Megjithatë ajo e vë aty biçikletën e saj, në atë pjesë, ku mund të ndryshket pak më ngadalë. Eriku, ashtu si shumica e njerëzve, e mbështet të vetën te muri, e mbyll duke e lidhur te parmakët prej hekuri të dritares së qilarit. Zinxhirët e biçikletës së Erikut janë ndryshkur dhe dikush ia ka marrë edhe zilen,

por gjithsesi kështu është më mirë se sa zvarritja mbi rrëpira, të cilat ngandonjëherë ndërpriten edhe me shkallë, mendon Eriku. Kur ata kthehen bashkë në shtëpi, ai shkon gjithnjë i pari, ulet në kuzhinë, derisa vjen ajo pas disa minutash dhe mbyll derën.

Një nga poçet e dritave është djegur, në gjysmë errësirë Maja ndesh me kërcen e këmbës te një shkallë e rënë, nga goditja e fortë asaj i dalin lot nga sytë. Prek këmbën me duar dhe nuk dallon gjurmë gjaku, por vendi ku është vlarë pulson dhe i djeg fort. Ajo ushtron presion me duar mbi të, pulsimi pushon. Maja shtynë pak mënjane shkallën, shkon te vendi i saj dhe përpiket të fusë çelësin te dryni që varet i biçikletës. Aty është shumë errësirë, ajo nuk ia del, kërkon me të prekur ku është vrima e vogël e drynit, mban thoin e gishtit të dorës te vendi dhe shket brenda folesë së drynit çelësin duke e rrëshqitur për thua. Para se ta rrotullojë, përkulet edhe një herë dhe provon me dorë vendin ku ishte vlarë më parë, ndjen një gungë. Kaq shpejt, as edhe një minutë dhe menjëherë ngrihet vendi i vlarë në një gungë, lëkura i djeg fort. E lyen vendin e vlarë me pështymë dhe hap më pas bravën, merr që aty me të rrëshqitur biçikletën. Goma e parë duket e shfryrë, zor se ka ajër brenda, Majas i duhet të kërkojë edhe pompën, e gjen krejt poshtë, e

mbërthen te samari i biçikletës, ku ka shportën për të mbajtur gjërat. Mban lart në dorë biçikletën dhe ngjet shkallët, e mbështetë pastaj te muri. Dikush në hyrje përplas derën, Maja dëgjon zëra të irrituar, një burrë dhe një grua grinden aty te shkallët e hyrjes. Fjalitë vijnë tek ajo, ashtu të deformatuara, pothuajse të shuara. Dera përplasat edhe një herë, por këtë radhë më lehtë, njëri prej të dyve zbret shkallët, ishte burri, ai e përshëndet dhe qesh, kur kalon aty para Majas.

Maja pompon ajër në gomën e biçikletës, ne duhet të pimë më pak duhan, mendon ajo. Diçka nuk shkon me fjalinë, ajo duhet ta kishte harruar atë prej kohësh, por vetëm ajo fjali i vinte në mendje nga fjalitë e mbetura, gjithnjë kështu, të varura, mbesin tek ne këto fjali.

Ne duhet të pimë më pak duhan, pëshpëritë Maja fjalinë me vete, sipas ritmit të pompës, sa herë që shkon e vjen pistoni.

Kur bëhet gati, ajo e lë pompën në kutinë e letrave, mbyll derën e rëndë të hyrjes dhe del me biçikletë për dore në rrugë.

Muzika e radios dëgjohej ende, te disa shtëpi më larg dikush luan në piano, tonet e tingujve herë ngjiten dhe herë ulen, pa asnjë të metë. Të mësonte ti binte një vegje, këtë e kishte dëshiruar kur kishte qenë fëmijë, violinë ose piano, ashtu si vajzat në shkollë, të cilat përcilleshin një herë në

javë nga prindërit e tyre te vendi fqinjë ku jepej mësim muzike.

Maja shikon rrugën poshtë, lokali i vogël aty te qoshja kishte hapur, por aty nuk ishte ulur ende askush. Kamerierja fshin me një leckë syprinat e tavolinave, vë aty edhe tavllat e duhanit, pastaj mbërthen në një mbajtëse peçikllasi të tejdukshme kartat e akulloreve dhe listën e çmimeve. Pronari i lokalit përpiket të hapë tendën, teksa rrotullon manivelën e mekanizmit hapës, duket menjëherë se nuk është një punë e lehtë dhe djersinë. Nga vazot e mëdha të luleve rrjedhin pikëza uji mbi trotuarin e rrugës. Maja i hipën biçikletës së vet, e përshëndet kur i kalon atij aty pranë, merr kthesën djathtas dhe tani dielli i bie mu në fytyrë. Duhej të kishte marrë një kapele me vete, nuk i ka vajtur mendja për këtë, por edhe që të kthehej nuk donte. Ajo dëgjon vetëm freskinë rrymës së ajrit që vjen nga shpejtësia e biçikletës, gjethet e pemëve nuk lëvizin fare në degëzat e tyre. Si mund të rri ashtu i palëvizur ajri në qytet, sikur ta kishte presuar dikush aty midis shtëpive me detyrim, sikur ta kishte mbërthyer për diçka, në mënyrë që njeriu të ndihej i lodhur në çdo hap që hedh. Maja nuk mban mend që të ketë kaluar ndonjëherë në fshat përmes një ajri kaq të ndenjur. Vetëm aty te barërat e këqija që rriteshin shpejt përreth moçalishtes pranë përroit, aty ku

Fini dhe ajo gjithmonë gërvishtnin këmbët, aty të nxehtit ishte nganjëherë i rëndë, kur shtriheshe për tokë, vinte një si aromë e rrejshme, si e ëmbël, pothuajse argëtuese.

Maja përpiqet ti jap fort pedaleve, por gjithnjë e më shumë i vështirësohet pedalimi, edhe biçikletën nuk mund ta drejtojë më si duhet. Shikon gomën, ajo është krejt e shfryrë. Maja anon në drejtim të trotuarit, hipën aty, nuk ka kuptim, duhet ti vërë një pullë kamerdares, diku aty duhej të kishin qenë edhe vegla edhe pullat ngjitës për riparim. Ajo merr drynin nga samari i biçikletës, lidhë biçikletën me zinxhir te një shtyllë elektrike. Po tani, i vjen të pëlcasë, tërbohet fare, një qiell i kaltër, ditë pa asnjë re dhe me diell, kur mund të bëje diçka, një ditë e bukur, një ditë prej atyre që mund të mbaheshin në mendje. Dhe tani ajo rri aty me çantën e mbërthyer për shpinë dhe me një biçikletë të prishur, vetëm, megjithëse e ka Erikun. Dielli djeg mbi flokë, në anën tjetër të rrugës rri një makinë me xhama të ulur. Këndon Paolo Konte, shoferja mban veshur vetëm bikini, një lidhëse flokësh të kuqe që i mban lidhur në formën e një bishti kali, ajo godet timonin sipas ritmit të këngës, vështrimi i shoferit ndihmës kapën Majan, kur ajo sapo ia vinte çelësin biçikletës. Ajo nxjerr jashtë xhepit të saj paratë dhe numëron monedhat. I mjaftojnë, sa për tu ulur

në një kafene dhe të hajë një akullore. Kështu do të bëjë. Nëse nuk shkon dot në det, të paktën të ha një akullore, pastaj të kalojë përmes qytetit të vjetër, të ngjitet zbathur te burimi, të dëgjojë bisedat e njerëzve dhe të përpiqet të kuptojë, se çfarë thonë turistët.

Te kryqëzimi nuk ka nevojë të presë, është ndezur e gjelbra, ajo ecën mbi vijat e zebrës. Një grua nxiton në krah të saj, mbetet me takë te shinat e tramvajit mbi një gominë të zbutur që ende nxirrte avull. Këmba e saj e zbathur rri për një çast pezull në ajër, pastaj e ulë në tokë për të mos humbur baraspeshën e trupit, vetëm sa prek pak tokën me majat e gishtërinjve të këmbës, e shqitë atë përsëri, vijon ecjen më tej sikur të mos kishte ndodhur asgjë, ia ka dalë dhe bëhet përsëri elegante.

Dielli djeg mbi asfalt, nëpër ballkone shikohen çadra dielli dhe tenda ruletë, asnjë njeri. Maja merr frymë, kur kalon përmes harqe dyersh, mbi trotuarin me kalldrëm të gurtë në të djathtë në hijet e rrugicave të ngushta. Një gurë rrëshqet brenda sandales së saj, e shpon nën shuallin e këmbës. Ajo përkulet për ta larguar, teksa ngrihet përsëri i merren mendtë, ajo ka pirë shumë pak, vetëm një filxhan me çaj që herët. Mbështetet te një mur shtëpie, shkon

disa hapa drejt hyrjes, ulet te këmba e parë e shkallës. Dera është e hapur, mban erë qilari, një rrymë ajri e freskët ia përkëdhel lëkurën. Pikëza të zeza vallëzojnë gjithnjë para syve të saj, ajo nxjerr shishen e ujit nga çanta e shpinës, pi, derdh pak ujë mbi zverk. Një burrë veshur me një kostum të çelët qëndron në këmbë para saj, përkulet aty mbi kokën e saj.

Mirë jam, thotë Maja, para se ai të mund ta pyes, ajo e vështron, përpiket ti qesh. Në urën mes vrimave të hundës ai ka një shenjë, vështrimi i Majas kacavaret aty.

Je plagosur?, e pyet burri, duke treguar nga këmba e Majas.

Nuk duket edhe aq keq, thotë Maja, por në fakt unë do të doja të thosha po, kujdesu për mua, më ndihmo, më pyet, si ndodhi dhe pse, më zgjat pak dorën që të mbahem, që të mbështes kokën time mbi shpatullat tuaja.

Por Maja ngrihet nga këmba e shkallës, shkund fundin.

Faleminderit, thotë ajo, ulu, ka edhe një fjali tjetër për të shtuar, por ndërkaq ajo vëren një grua te qoshja që vëren ata dy, një grua me një fustan të errët, me këpucë të larta. Maja fshin fjalinë me një të kruar të fytit, burri i uron asaj një ditë të bukur, largohet. Gruaja varet pas tij, e pyet për diçka, ai bën një lëvizje të dorës.

Maja i shikon të dy nga pas, derisa ata marrin kthesën te një rrugicë anësore.

Asaj vazhdojnë ti merren mendtë, por pikëzat e zeza janë zhdukur. Ecën ngadalë, qëndron para vitrinave. Vetëm dyqanet për turistë janë hapur, disa të huaj i bëjnë fotografi me radhë njëri tjetrit para një derri të egër të bërë me kashtë. Fill pas tyre ka një kalim për te një oborr i brendshëm, një shatërvan shushurinë, nëpër mure varen korita lulësh me palma. Çdo verë këtu vendosen tavolina dhe një bar, një lloj kafeneje e improvizuar në qiell të hapur. Kamerieret me përparëse të gjata mbajnë ëmbëlsirat dhe vijnë rrotull. Maja ulet te një tavolinë e lirë diku në hije, lexon listën e pijeve, porosinë lëng ananasi me kube akulli.

Te muri përballë qëndron një stol i lyer midis dy palmave, asaj i kujton stolin në fund të shëtitores, ku kishte shkuar verën e fundit me Erikun dhe që mbaroi papritmas, si të kishin harruar rrugën për të shkuar më tej. Maja kishte mbyllur sytë, duke thithur aromën e verës së vonë, lëkura e saj ishte ngrohur nga dielli. Ajo kishte ndjerë dorën e Erikut dhe megjithatë kishte menduar, sikur atë stol ta ndante me dikë tjetër. Me Bertin, apo me fqinjën aty përballë, i cili mbrëmjeve shtrihej mbi divan, gjithnjë me libra ose me gazeta, për të shkuar më pas andej nga nënta apo nga nëntë

e gjysma te frigoriferi dhe të qëndronte aty para një copë herë, si të mos ishte në gjendje të vendoste se çfarë të merrte. Në verë, kur qëndron në ballkonin e saj, ajo shikon te banesa e tij dhe e vëren sesi lexon, si ha një copë bukë me një fetë sallam. Nganjëherë, Eriku ulet pranë saj dhe ata pinë duhan si edhe nga një gotë me verë, pastaj Maja shikon Erikun dhe thotë me vete, që nuk do të ishte keq, të jetoje ashtu siç jetonte ai. Por atë ditë, mbi stol, ajo kishte dorën e Erikut mbi gjunjë, dëgjonte të rrahurat e zemrës së saj, që i thotë se mbase ajo kishte nevojë për një jetë të tretë, diku larg në kohë, asgjë tjetër, dhe Eriku e kishte parë me vëmendje, kishte tundur kokën, nuk kishte bërë asnjë pyetje, nuk kishte thënë asgjë. Ata ishin ngritur dhe kishin marrë përsëri rrugën e kthimit në heshtje nëpër zallishtë.

Maja tret vështrimin e saj nëpër oborrin e brendshëm duke e bredhur gjithandej, një çift plak vjen aty në tavolinën pranë. Burri tërheq pak prapa për gruan e tij karrigen, këmbët e karriges gërvishtin truallin e gurtë të kalldrëmit, aq sa Majas i ngjethet mishtë. Gruaja rehatohet në karrige, vë çantën e saj mbi tavolinë, merr syzet e saj të leximit dhe studion menynë. Burri zhduket dhe kthehet pas pak. Tortë me mana toke, ëmbëlsirë molle, tortë bananesh, trung kardinali,

numëron ai.

Sikur të thotë ëmbëlsirë me mollë, mendon Maja. Të pish kafënë dhe të hash ëmbëlsirë me mollë është kulmi i bashkëjetesës, shkojnë shumë, thoshte gjithnjë Fini, hë më thuaj, nëse kërkon dot diçka më të mirë. Ato kishin përplasur duart me njëra tjetrën që i kishin rënë më të.

Ëmbëlsirë me mollë, thotë gruaja dhe tregon në meny.

Kafe dhe një gotë me ujë, për ty, si gjithnjë?, e pyet ajo, burri pohon me kokë, ia bën me dorë kamerieres dhe porosinë ëmbëlsirë për gruan. Maja e merr me mend se sa do ti kushtonte asaj ëmbëlsira, po të ishte në vend të gruas, si do të qëndronte piruni në dorën e saj me rrudha, si do të shponte copë pas cope ëmbëlsirën, çfarë kënaqësie do të ishte me një kafe dhe ëmbëlsirë aty përpara dhe me një burrë në krah, i cili porosinë për ty.

Një pëllumb fluturon fare pranë aty mbi tavolinë, dy pleqtë tremben, burri kthehet dhe fytyra e tij kthehet nga Maja. Diçka nga fytyra e tij i kujton Majas Marekun. Ka kohë që nuk e ka parë, nganjëherë ajo pyet Finin për të kur bisedojnë në telefon me njëra-tjetrën. Si i tregon asaj përrallat e tij. Dhe ajo atij mbi zogun e zjarrtë dhe mbi Jemelian mendjehollë. Ai donte ti dëgjonte vazhdimisht këto histori dhe ato mendonin së bashku për detyra të reja nga

Jemelia, e dërgonin atë nga aty ku rrinte te soba e tij e ngrohtë, në vende të largëta, te kafshët e egra.

Si lejohej ajo të ulej në prehrin e tij. Nganjëherë ai ia lëmonte flokët, faqet me dorën e tij të vrazhdë, e cila gjithmonë mbante erë qepë. Ajo mbështetej tek ai, shpinën e saj e mbështeste mbi gjoksin e tij, ai e tundte me gjunjë, dhe kur kishte mbaruar historia, ata rrinin ashtu edhe pak. Sepse ata nuk kishin gjetur asnjë shteg për të kaluar nga përrallat në bisedat për të rritur. Vendi i Majas kishte ndryshuar nga prehri i Marekut te stoli i qoshes, pastaj ai turp, i cili ngatërronte atë, fjalët e pakta dhe mërzia gjithashtu, e cila shfaqej papritmas, kur ajo e dëgjonte. Më pas ai afrim në besim u shndërrua në një makth, të cilin ajo donte ta shmangte. Ajo qëndronte aty te gardhi, sa për të këmbyer disa fjalë me të që ishin pa asnjë domethënie, ai njëkohësisht edhe e bënte të vuante, sepse vështirë se do të mund ta vizitonte dikush tjetër, sepse e shikonte sesi i shkëlqenin sytë dhe gjallërohej i tëri, sapo ajo shkelte pragun e derës së shtëpisë së tij.

Maja fërkoj kërcin, gunga ishte ngjyrosur në blu. Çifti në tavolinën aty pranë e mbaroi kafen, ata kishin rrëshqitur pjatat e ëmbëlsirës aty në një cep të tavolinës. Tani po bënë plane për javën e ardhshme, ndërmjet fjalive të tyre kishte pauza të

gjata, sikur të ishin shumë të rëndësishme ato që thoshin.

Dikush kishte hedhur një shishe boshe pijeje në shportën e samarit të biçikletës së Majas. Maja e vë atë pranë shtyllës elektrike. Shala e biçikletës së saj ishte e ngrohtë, ndonëse e kishte lënë në hije. Dita kishte qenë e gjatë, ajo ishte ulur buzë shatërvanëve, kishte kundruar njerëzit dhe kishte pritur pasdreden në kodrat e parkut. Atë e kishte zënë gjumi në hijen e një shkurreje, madje kishte parë edhe ëndrra pa asnjë lidhje, u zgjua nga të lehurat e një qeni. Në rrugën e kthimit u var te ana e shatërvanëve, kaloi nëpër vaun e thellë ku uji mbërrinte deri në gju, derisa lëkura iu bë e kuqe nga të ftohtit.

Maja përkulet, goma e parë është krejt e rënë, por megjithatë ajo i hipën, përpiqet të bëjë disa metra, por kujtohet se ashtu shkatërron diskun, i zbret përsëri, ecën me biçikletën për dore. Këmbët i ka ende të freskëta nga uji i shatërvanëve, vendos të marrë rrugën më të gjatë përmes parkut. Ajo mendon për Erikun, pyet veten nëse ai do të jetë ende në ballkon duke ndenjtur, mbase edhe mund të kishte dalë me paketën e cigareve në dorë të paktën, mbase mund të ishte ndalur diku për të pirë një gotë birrë. Vret mendjen nëse ka parë orën dhe ka menduar për të. Ta kishte marrë me

vete telefonin , do të mund ti telefononte tani. Një shishe me verë të bardhë do të ishte e mirë tani, mendon Maja, mbase ato do të mund të ecin bashkë edhe një herë, po, këtë ajo do t'ia propozojë.

Te disa dritare janë ndezur dritat, pak nga pak muzgu fillon të bjerë mbi çatitë e shtëpive. Maja hap derën. E gjithë ndërtesa ka ndezur dritat, Eriku vjen nga kuzhina.

Mbërrite, thotë ai.

Po, thotë Maja. Ajo papritmas dyshoi për atë që e pyeti Eriku, nuk arrinte të dallonte shprehjen e fytyrës së tij, apo mos vallë ishte ndonjë gjë tjetër.

Ke qarë?, e pyet ajo.

Eriku kthehet, nuk përgjigjet. Bie erë domate dhe qepë, Eriku ka përgatitur gjellën, në rrethin e pantallonave të tij varet një peshqir enësh. Maja vë dorën mbi supin e tij, ka dëshirë ta sjellë nga vetja, por ai lirohet nga kapja e saj, ecën me dorën mbi fytyrë.

Mirë, mirë thotë ai.

Maja vë çantën e saj të shpinës pranë derës, Eriku kthehet nga ajo.

Shkojmë të pimë diçka?, pyet ai dhe Maja pohon me kokë.

Edhe unë, këtë desha të thosha, thotë ajo, dhe

shikon Erikun në sy. Ai i qëndron vështrimit të saj, pastaj vë një kartëmonedhë në xhepin e pantallonave.

E ke ti çelësin, pyet ai.

Po, thotë Maja, unë e kam.

Mbi tavolinë digjen qirinj limoni, një kamerier shërben, ai mban një rreth të zi në bulën e veshit, përmes rrethit mund të shikoje lëkurën e qafës. Vetullat i ka të hequra, Maja nuk dëshiron të heq shikimin e saj prej tyre, nga linjat që binin në sy të fytyrës fëmijërore. Maja porosinë një gotë verë të bardhë. Ata shikojnë njerëzit të cilët shëtisin te tavolinat aty para rrugës, një çift shtyn para një karrocë fëmijësh, fëmija është ende zgjuar, nëna përkulet para, e përkëdhel, i thotë fjalë qetësuese dhe kur vijnë aty para tavolinave, ajo drejton trupin shkon pranë karrocës, Maja mund të dëgjojë ende të qarën e fëmijës. Ajo vë kokën në zverkun, tenda ka kohë që është mbledhur, shikon qiellin, fund gushti, është koha e shkëputjes së yjeve dhe e asteroideve. Por atje përtej dritave të rrugës duket vetëm një gjysmëhënë dhe katër yje, jo më shumë. Eriku pi me një frymë gjysmën e gotës së birrës dhe kruan fytyrën.

Fini ka marrë në telefon, thotë ai.

Si është?, pyet Maja.

Mirë, thotë Eriku, por Mareku.

Maja ulë gotën e saj, zemra fillon ti rrahë

shpejt, asaj i duket se po i del nga fyti. Ndjen se po i thahet gurmazi, po i thahet goja, sikur të kishte pirë rërë e jo verë. Kollitet, shikon Erikun në sy.

Po, thotë ajo, çfarë i ka ndodhur?

Mareku ka vdekur, thotë Eriku. Sot pasdreke. Këtë desha të thosha.

Gota e verës është dërsirë, një pikë uji rrjedh poshtë nga ana e jashtme e saj duke lënë pas një gjurmë të parregullt. Maja mban pikën me gisht, shikon Erikun dhe shikon aty mbi syprinën e tavolinës, goja e saj fillon e mblidhet.

Pse ka qarë, pyet ajo veten, pse.

VI. Dhoma tre

Maja rri drejt, mban timonin sikur ajo rrugë që do të bënte të ishte plot me kthesa dhe në çdo çast do t'i duhej të merrte masa për një kthesë të re, ndërkaq motorin e ka fikur prej kohësh. Pas pak ajo mbyll zinxhirin e xhakaventos, kërkon me të prekur në ndenjësen e pasme, aty prapa ndenjësës së saj, nxjerr që aty paketën e cigareve dhe e rrotullon në dorë, shikon jashtë përmes xhamit të qulltë, fut përsëri cigaret brenda.

Berti rri ulur në ndenjësen prapa dhe ka mbyllur sytë, Eriku rri më këmbë disa hapa më larg në shi dhe pi duhan.

E çfarë ndryshimi ka këtu xhanëm!, thërriste ai. Më thuaj, çfarë pra, çfarë do ti xhanëm!

Ajo nuk kishte mundur të duronte më, kruajtjet e thonjve, kruajtjen e parakrahut, pastrimin e fytit me të kolliturat e tij gërryese të vazhdueshme gjatë rrugës, pa thënë asnjë fjalë. Mënyra si e sillte kokën prapa ndërkaq, si e pastronte fytin me të kollitur, pas një kuisje të zëshme nervoze.

Për ty është njëlloj, mos ia var, nuk ka të bëjë asgjë me ty, thoshte ai, ajo nuk duhej të vërente përreth.

Si qenka njëlloj, si të mos ia var, thërriti Maja dhe shtoi që i ka ardhur në maje të hundës, mos flisni të paktën, mbylleni, boll!

Majas iu desh të frenonte fort, asfalti ishte çarë, ajo e kishte parë shumë vonë shenjën e ndërtimeve në rrugë. Eriku zgjati dorën drejt dorezës mbajtëse dhe fishkëlleu.

Rruga e fshatit kalonte përmes fushave të lëna djerrë, tabelat e rralla tregonin për një vend ku mund të kishte ndonjë han apo ndonjë lokal për të ngrënë. Shiu u bë edhe më i fortë dhe Majas iu desh të ndizte fshirësen e xhamit, por ato nuk lëviznin. Eriku u përkul drejt saj dhe lëvizi levën sa lart dhe sa poshtë.

Boll, lëre, ti mendon se nuk punojnë për fajin tim?, thërriti ajo, e shtyu Erikun me bërryl, drejtoi makinën te një lëndinë, ndaloi motorin, i thërriti Erikut derisa ai hapi me të shtyrë derën e makinës dhe zbriti, ajri i lagësht depërtoi brenda, Berti u përkul mbi ndenjësen e shoferit që ta mbyllte derën përsëri, dora e tij mbi supin e Majas, asgjë e veçantë, vetëm se dora e tij rëndoi pak mbi supin e saj.

Dora e Marekut mbi dorën e saj fëmijërore, pak

para se të largohej, ndarja e saj bëhej memece. Gishtërinjtë e saj në mbulesën e tavolinës së qëndisur, mbi sqepat e verdhë të zogjve, mbi puplat blu, gri dhe të kuqe të kokës së vogël, gishtërinjtë e saj që nuk mund të rrinin pa prekur. Ajo i përshkonte ato në vrimat e mbulesës së tavolinës dhe i nxirrte përsëri me gjurma të kuqe nga prekja. Mareku, që nuk e qortonte kurrë. Ai e dinte, që veshët e saj ishin tërësisht tek ai. Ai e linte të bënte si të donte, vetëm që herë pas here të mund t'ia lëmonte faqet. Ai gjithmonë ndihej i lumtur, kur ajo trokiste te dera.

Ajo mund të sillte ndër mend çdo lloj zogu që ishte aty në mbulesën e tavolinës, në çdo fill që ishte aty. Sa për fytyrën e Marekut, as që bëhej fjalë. Shenja në mjekër që nga lindja, flokët e përhimëta, të cilat gjithnjë zgjateshin pak mbi zverk. Një dhëmb prerës i zi. Pika të shndritshme në sy. Fotografinë e fytyrës, të cilën ai e nxirrte nga zarfi. Pesëdhjetë me pesëdhjetë. Lapsi i bardhë kimik që ngrihej nga letra e hekurosur. Maja shikon fotografinë në qejf të vet, vetëm fytyrën, në atë mënyrë, sikur të mos kishte parë kurrë ndonjëherë fotografi.

Shiu godet mbi tavanin e makinës dhe lë gjurmët e tij mbi xham. Pjesën e brendshme të makinës së tyre e ndriçonte herë pas here në intervale të parregullta ndonjë makinë që parakalonte,

sirtari i hapur i pecetave, diafragma mbrojtëse e diellit, në krahun e shoferit dy trëndafila të vegjël plastikë, të cilët janë përshkuar në një fill perlash tunden nën çelësi i kuadrit, që ndez e motorin. Një kamion ngadalësoi shpejtësinë, por pastaj vazhdoi rrugën.

Maja vështron Bertin në pasqyrën që shikon prapa. Ai rri mbledhur galiç te qoshja, ka vënë kufjet, ka mbyllur sytë, sikur asgjë të mos i interesojë. Sikur të mendonte se askush nuk mund ta shikonte ashtu, për sa kohë edhe ai vetë nuk shikonte askënd. Gjoksi i tij ulej dhe ngrihej rregullisht, por ajo nuk beson, që po fle, kaq shpejt nuk mund ta zërë gjumi atë, mendon ajo, as edhe për disa minuta.

Unë nuk grindem me njerëzit, të cilët nuk i dua, thotë Maja, por Berti nuk e dëgjon. Maja shtrinë krahun e saj mbrapa, troket te këmba e Bertit, ai hapë sytë dhe heq kufjet.

Unë nuk grindem me njerëzit, të cilët nuk i dua, thotë Maja edhe një herë dhe Berti përgjigjet, kjo është normale. Ai e shikon Majan, pret, por ajo nuk thotë më asnjë fjalë, vetëm sa tund kokën ngadalë. Një shtysë e menjëhershme ia përshkon kokën, por ai tërheq krahun e tij gjysmë të shtrirë mbrapa, vë përsëri kufjet, Maja arrin të dëgjojë fare ulët ritmin e një tamburi, mbase të një kitare.

Berti që ishte aty bashkë me to, dukej si ai që

rri në stacion dhe i ka humbur diçka, që nuk njih askënd, që nuk di asgjë saktësisht, që nuk di çfarë hynte ajo këtu.

Po të çoj aty, nesër ti mund të marrësh autobusin, i kishte thënë Eriku teksa hanin mëngjesin me ngut dhe pothuajse një orë më herët ajo qëndronte te sheshi, pa çorape me këpucë të larta dhe me fustan të shkurtër, që Erikut i pëlqente aq shumë.

Më në fund, e veshur me një mantel të bardhë, me pantofle të bardha, me kokën në një rrjetë flokësh, që ia gërricte ballin te rrënjët e flokëve, ajo priste aty pranë konvejerit, kur Berti erdhi nga një hyrje dytësore. Në vend që ti jepte dorën, ai i shtriu krahun ta përqafojë, si të ishte e njohura e tij prej kohësh dhe jo sikur ta kishte në mirëbesim nga Eriku.

Unë këtu përqafoj do të jem, kishte thënë ai, ti do të mësohesh shumë shpejt, që sot pasdreke, ja ta shikosh.

Ja, ti na qenke shoku më i mirë i Erikut, i kishte thënë ajo, të kisha përfytyruar krejt ndryshe.

Trupi i tij i butë, i rrumbullakët, fytyra e tij e rrumbullakët, sytë e qeshur. Majat e gishtërinjve të këmbëve i dalloheshin fare mirë nga jashtë kur ecte, në bisedë qerpikët e tij hapeshin e mbylleshin. Ky ishte ai që dëgjonte muzikën e Erikut, ai që shkonte me të rrugës përgjatë netëve. Ai që i kishte gjetur këtë vend pune.

Faleminderit, tha Maja.

Berti u ngërdhesh.

Ai nuk i ishte furur dhe ia kishte sqaruar me durim procesin e punës, duke ia përsëritur më shpesh se ç'mund të ishte e nevojshme. Që ajo të mos bënte më asnjë gabim dhe bashkë me vajzat e tjera të kontrollonte arkat me ngjyrë portokalli, medikamentet, shiringat, lidhëset, që të mos pyeste më, kush kishte nevojë për kaq shumë halcion dhe tramak, ai e kishte mbikëqyrur rregullisht dhe disa herë i kishte propozuar që të shkonte me të në pjesën e brendshme të qytetit dhe ti tregonte asaj lokalet më të mira dhe nëse kishte dëshirë, ata mund të shkonin në kinema, i kishte thënë ai. Ai e ftoi atë, që të shkonte me të në një mbrëmje feste dhe të pinin një birrë, në pjesën e brendshme të qytetit, të cilën ajo në fakt nuk e njihte mirë, Eriku do të vinte më pas.

Eriku e përqafoi atë nga prapa, i trokiti mbi sup Bertit, i tha, ej ti, vogëlush, hodhi sytë nga Maja dhe ata pinë birrë derisa zbardhi dita.

U bë e zakonshme për Majan, t'i jepte Bertit në pushimin e drekës disa kafshata nga buka e saj sepse ai gjithmonë kishte shumë pak me vete. Ata uleshin te shkallët e oborrit të pasmë, Berti i ofronte asaj cigare.

Më trego ndonjë gjë, thoshte ai, dhe ata rrinin ulur te shkallët, derisa të mbaronte gjysma e orës.

Pasi Berti e dëgjonte me vëmendje, kur qëndronin njeri pranë tjetrit, ndanin bukën, pinin duhan, ai vështronte gjithnjë nga ajo, por hiqte menjëherë vështrimin sapo vështrimet e tyre ndesheshin.

Maja shikonte Bertin përmes xhamit sesi shkonte përgjatë radhëve të rafteve dhe tërhiqte kartonë dhe si rregullonte të rinjtë dhe si nganjëherë, kur kishte pak personel, vinte vetë me kontrolloret dhe ulej shumë pranë saj, aq sa krahët e tyre prekeshin. Dhe asaj iu bë e zakonshme të kishte pranë Bertin para gardërobës, ta uronte mirëmbërëma, të varte bluzën e saj të punës në ndarjen e saj të gardërobës, të vihej para pasqyrës, të zgjidhte flokët e saj tufë kali, të vinte të kuqtë mbi buzë, të hiqte pantoflat dhe të vishte këpucët dhe në të dalë të varej pas Erikut, i cili vazhdimisht, ishte aty pesë minuta para kohe duke e pritur teksa ndërronte këmbët me njëra-tjetrën.

Ditën e premtë ata shkonin të tre së bashku, më së shumti në shtëpinë e Bertit, i cili ziente makarona për të tre ose gjyveç dhe pastaj largoheshin që aty, Maja dhe Eriku përpara dhe Berti mbrapa, ose Berti shkonte përpara dhe Maja e Eriku i shkonin pas dhe kur kishte vend të mjaftueshëm në zonën e këmbësorëve apo në mesnatë në një nga rrugët e hekurudhës, atëherë Maja rrinte në mes, kacavarej pas Erikut dhe

nganjëherë përkëdhelte Bertin duke ecur.

Një herë, teksa kalonin nëpër një rrugë dytësore të ngushtë, ata u ndalën dhe qëndruan para një dyqani të siguruar me hekura.

Prisni pak, kishte thirrur Maja, me duart e saj te mbrojtësja prej hekuri. Çajë ruse, një samovar, midis, ashtu si rastësisht, ishin ekspozuar ëmbëlsira. Mu para xhamit qëndronin kukullat matrjoshka të vëna në radhë, ato kishin kthyer fytyrat e tyre nga Maja, shtatë kukulla, shtatë skena të vogla përrallash mbi përrua, në një skenë me lule të kaltra në një sfond të kuq. Pëllëmbët e Majas filluan të djersinin. Matrjoshkat e saj, edhe ajo kishte pasur dikur një Matrjoshkë, sa kohë kishte që nuk kishte menduar më për të.

Çfarë ka ndodhur, eja, eja pra, e kishte thërritur Eriku. Berti kishte qëndruar para Majas, shikonte bashkë me të përmes grilës prej hekuri. Eriku u kthye, e përfshiu Majan me krahun e tij e ktheu nga vetja dhe e puthi. Berti qëndronte aty pranë, priste dhe numëronte kukullat, vështronte samovarin.

Maja shikon Erikun teksa kthehet, një hije e errët me konture të paqarta, e shikon atë turbullt përmes xhamit të lagur. Ai hap derën e makinës, ulet aty, merr në dorë xhakaventon, ulë xhamin dhe shikon gomën e parë, e cila kishte rënë në lëndinë.

Mendon se do të dalim përsëri prej këtu?, pyet ai.

Maja nuk ia vë veshin, ndez llambën e vogël pranë diafragmës mbrojtëse nga dielli.

Bert? A më dëgjon? A e ke hartën me vete?, i thërret ai mbi shpatulla nga prapa, dhe Berti hap sytë, kontrollon në xhepat e xhakaventos së tij dhe nxjerr një letër të palosur disa herë. E hapë tërësisht para se t'ia drejtojë Majas.

Madje edhe me ngjyra, thotë Maja, dhe me letër të trashë. Ajo shëtit gishtin tregues nëpër hartë në vijim të një vije ngjyrë gri të çelët.

Duhet të vazhdojmë rrugën më tej, na duhet të kërkojmë një hotel.

Ata udhëtojnë ngadalë, në heshtje, Eriku shikon Majan me bishtin e syrit, zhurma e motorit e mbyt muzikën e Bertit, e cila del edhe jashtë kufjeve.

Në anë të rrugës qëndrojnë tabela reklamash, një makinë parakalon pa dhënë sinjale, pikat e ujit spërkasin xhamin e parmë të makinës, një lojë dritash nga dritat e sinjaleve të pasme dhe nga ndriçuesit rrugor nëpër shtyllat elektrike. Maja shkel pedalin e frenave, përqendrohet në reflektimet fosforeshente anësore të rrugës. Ajo arrin të dallojë një kapanon, një hyrje të madhe, një vendparkim, ku janë ndalur një rimorkiator tip kokëmaune dhe një makinë e vogël, aty ka

ndriçues parku. Por edhe lëndina dhe një çift me pemë. Shiu bëhet edhe më i fortë, Eriku mallkon.

Përpara ka disa tabela, ndoshta ka ndonjë gjë aty.

Mbase, thotë Eriku, ai kolovitet me gjunjët dhe i bie kofshëve sikur i një tamburi.

Ngaje ngadalë, ke tabela përpara, thotë ai.

Xhami i parmë i makinës është shumë i lagur, aq sa nuk mund të dallohen as germat, Maja takon sinjalet paralajmëruese dhe ndalon mënjanë rrugës. Eriku zbret, vrapon përmes dritës së prozhektorëve të makinës deri te tabelat.

Berti drejtohet, shtyhet përpara në ndenjësen e pasme dhe mbahet te mbështetësja e kokës së ndenjësës së Majas. Ai heq kufjet nga veshët, mban frymën, sikur të donte të thoshte diçka, por Eriku kthehet shpejt dhe Berti e lë dorën e tij të shtrirë të bjerë dhe pyet Erikun, nëse ka gjetur ndonjë informacion dhe Eriku thotë, po, treqind metër majtas.

Maja ka rastin të mendojë në ato treqind metra rrugë për fundjavën e parë të përbashkët të tyre, si ata tre mbetën në autostradë pa dritë, thjesht ashtu. Por, në fund të fundit mund të thoshte që kishte qenë edhe me fat, sepse nuk kishte ndodhur asgjë, sepse kishte hënë të plotë, sepse mund të kishte ndodhur gjithçka, gjithçka.

Parkimi ishte i mbushur plot, në anën tjetër të

rrugës kishte një lokal vallëzimi, gjëmimet e basit dëgjoheshin deri jashtë, zinxhirët e dritave të gjelbra dhe blu formonin rrathë përreth dy qirinjve të ndezur. Maja qëndron aty pranë rrugës, mbyll sytë. Figurat që i kishin lënë pas dritat e rrugës, xhamat e parmë të lagur qullë, dritat turbulluese të makinave që vinin përballë, i kalonin para syve nën qepallat e saj si në një film.

Ja tani po vi, thotë ajo.

Pranë derës së hyrjes së hotelit qëndronin dy burra, ata bisedonin me njëri tjetrin me zë të lehtë, njëri i kërkon tjetrit një cigare. Teksa shkon para Maja shikon se si e vështron me aq vëmendje sikur po e kontrollonte më i madhi nga ata dy.

Berti i hapë derën, hyrja është në errësirë, vetëm një llambë e dobët mezi përhapë një dritë të verdhë. Te muri qëndron një palmë e pluhurosur, Maja kap gjethet, ato janë prej plastike. Eriku qëndron para listës së çmimeve, në një dhomë të vogël prapa receptorit rri ndezur një aparat televizori, luhet një film. Berti bën disa hapa vajtje ardhje, Maja mbështetet te dera me duart e zhytura në xhepat e xhakaventos. Ajo ndihet sikur të kishte harruar diçka, kap në dorë çelësat e makinës, por i lëshon përsëri.

Ato dëgjojnë që lëvizën një karrige, portieri del jashtë. Berti hynë te recepsioni. Fol ti, ka thënë Maja. Në film dëgjohe të shtëna, në dhomën e

pasme dridhet një dritë me një ritëm të ethshëm nga ndriçuese në të errët e televizorit.

Jemi tre veta, thotë Berti. Portieri i shikon me radhë duke kaluar sytë nga njëri te tjetri, vetëm Eriku ka me vete një çantë udhëtimi, Berti ka veshur xhakaventon e tij prej lëkure me xhepa të fryrë.

Janë të gjitha të zëna, thotë portieri, ai ka vetëm një dhomë me shtrat dopio, por Berti i flet atij me zë të ulët, bisedon për varrim dhe vëllezër e një motër, i drejton paratë dhe firmosë një letër. Dhoma tre, kati i parë, i thotë Berti Majas dhe Erikut pasi i hedh një shikim çelësit. Pyet se nga shkohet dhe për mëngjesin. Maja dëgjon vetëm copëra bisedash, ajo është e lodhur, për të ndjekur me vëmendje bisedën. Eriku tund çantën e udhëtimit, lëvizë i pari. Portieri i vështron nga pas, tund kokën, rri aty te recepsioni, derisa dëgjon sesi rrotullon Berti çelësin në bravën e derës.

Dhoma është e vogël dhe mban era myk. Ata nuk ndezin dritën, sepse përmes dritareve depërton ndriçimi i dritave të makinave që kalojnë rrugës. Maja hapë dy kanatat e dritares, tërheq fort zinxhirin e çantës së saj të dorës derisa më në fund ai hapet dhe nxjerr prej aty cigaret.

Ka ndonjëri zjarr?, pyet ajo. Berti i zgjat çakmakun, një prej atyre që kanë një femër

lakuriqe përsipër, ai gjithmonë çakmakë të tillë mban, Eriku i merr të tijtë nga lokalet. Maja dallon nga drita portokalli e ndriçuesve të rrugës gjoksin e lakuriqtë, buzët e saj paksa të hapura të lyera me të kuq të ndezur, dhe ia kthen çakmakun. Ata pinë duhan, Eriku heq këpucët dhe çorapet.

Mos hip këmbëzbathur mbi tapet, thotë Maja, por Eriku i vë dyja këmbët mbi dysheme, rri ashtu një copë herë, shtiret sikur po ngrihet me vështirësi nga shtrati dhe shkon në banjë. Ai lë derën hapur. Maja nuk shikon brenda, ajo ndjen llokoçitjet, larjen e banjës, çezmën. Pastaj ai hynë në dhomë, shkon prapa saj dhe i vë dorën e tij të ftohët e të qullët mbi zverk, ajo lëshon me zhurmë një shtëllung të madhe tymi nga hunda dhe kapërdinë pjesën tjetër të tymit.

Lëre të qetë, thotë Berti, Por Eriku nuk e heq dorën, e lë ashtu siç është dhe Maja nuk mbrohet.

Berti hedh bythçen e vet nga dritarja, Maja bën të njëjtën gjë. Eriku fut këmbën e tij midis pulpave të Majas, ndonëse e di që Majas i vjen pështirë nga tapeti, ajo tërhiqet mbrapa dhe i shmanget prekjës.

Shkojmë në shtrat, thotë ajo, pa ia hedh vështrimin asnjërit prej tyre. Kjo dhomë është më mirë se një natë në makinë, por ajo nuk do të mund të fle. Ajo do të dëgjojë frymëmarrjet e Erikut dhe të Bertit, ajo do të trembet pas çdo gërhitjeje të

fortë, ajo do të trokasë, por kjo nuk do të ketë fare efekt. Ajo do të ngrihet te pragu i derës jashtë, do të qëndrojë te dritarja, do të hedh një vështrim në oborr, do të përgjojë zukatjet e ajrit të natës, do të shikojë retë që varen larg në thellësi dhe për këtë asaj do ti duhet të varë gjysmën e trupit jashtë dritares.

Dikur dera do të hapet dhe Berti do të dalë jashtë, do të vërë krahun e tij përreth supeve të Majas dhe do të pyes, pse e bëri atë me Erikun. Dhe Maja do të thotë, këtë e di unë, këtë e di unë, Berti. Ajo do të mbështetet me duar mbi dërrasën e pezulit të dritares dhe ndjen ftohtësinë e saj. Ajo do të shikojë Bertin, ajo do të pyes veten që pse ai gjithnjë mban çakmakë të tillë, kur ato nuk i shkojnë fare.

Çfarë beson ti, kush do të jetë aty?, pastaj ajo do të pyes në brendi të vetes në heshtje dhe Berti do të përgjigjet, nuk e di, nuk e di, nuk ka rëndësi. Ata do të heshtin dhe Berti do të fërkojë lehtë shpinën e Majas dhe ajo do ta lejojë. Pas një fare kohe, përkëdheljet e tij do të jenë më të ngadalta, ai do të kthehet dhe do të shkojë përsëri në shtrat.

Maja do të ulet mbi dërrasën e pezulit të dritares dhe do të ndjejë të ftohtin, pastaj do të ketë dëshirë të marrë me vete batanijen. Ajo do të mbyll sytë dhe do të mendojë për Marekun, atë ditë, kur ai i solli kubat e lojës ndërtuese

dhe i filloi një bisedë para se ajo të nisej, para ndarjes. Ngurosjen e tij, të cilin ajo nuk dinte sesi ta kuptonte. Për zhurmën e hapave të saj mbi zallishtë, për përplasjen e derës së kopshtit, për fjalët, të cilët ende i thërriste pas saj.

Sesi kishte filluar ti regëtinte zemra, kur asaj Eriku i tha fare hapur që Mareku ishte babai i saj dhe që ai e kishte mësuar këtë krejt rastësisht dhe nuk dëshironte të fliste për këtë. Sepse kjo nuk kishte qenë e lehtë për të. Që nëna e saj donte të jetonte në qetësinë dhe paqen e vet në fshat, që kjo asgjë nuk do të ndryshonte, pothuajse asgjë. Që heshtja nuk është gënjeshtër: Unë nuk të kam gënjyer!, më dëgjo çfarë them! Që nëna jote nuk dëshironte të kishte mundur të jetonte me Marekun, që përpjekja e tyre e shkurtër e të dyve kishte marrë së prapthi shumë shpejt, që Fini kishte një baba tjetër dhe që më shumë se kaq ai nuk dinte, më shumë nuk donte as ai të dinte.

Dhe që historia fshihet te të tjerët që prej fëmijërisë së tyre të hershme, edhe për këtë do të mendonte Maja dhe asgjë nga këto nuk do të mund të ndryshonte.

Kuisja e derës së dhomës do ta tremb Majan, Eriku do të dalë përjashta dhe do ta pyeste se çfarë bënte ajo aty dhe ajo do ti thotë atij, asgjë, asgjë nuk po bëj Erik dhe Eriku do të kthehet përsëri në dhomë dhe pas njëfarë kohe edhe Maja.

Dikur nata do të kalojë dhe ata do të ngrihen. Në dhomën e ngrënies së mëngjesit ata do të jenë vetëm me një shofer kamioni dhe do të bisedojnë pak, mbase vetëm mbi atë që çfarë rruge duhet të ndjekin, cilën do të ishte më mirë të zgjidhnin. Maja do të pinte kafe dhe Berti do të thoshte, ajo duhej të hante, dhe ai do ti drejtojë një bukë dhe Maja do ta cimbiste pak nga pak dhe ai do ti ofronte gjithashtu edhe një çaj.

Eriku do të ngrihej përsëri shpejt nga tavolina, ai donte të pinte një cigare, do të thoshte ai. Pas një farë kohe do të vinin Maja dhe Berti te makina dhe Eriku nuk do të ishte aty, ai do t'i linte një copë letër të shkruar te fshirësja e xhamit.

Vazhdojeni rrugën vetëm, unë nuk mund të rri aty, do të shkruante Eriku.

Maja do të shikojë Bertin, ai do të mbledhë buzët aq fort derisa ato do të bëheshin krejtësisht të bardha, Kamioni do të ikë, Berti do të shikojë Majan në sy dhe do të nxjerrë çelësin e makinës nga dora e saj e shtrirë.

VII.

Zonja Hole

Sjell në mendje një dritë, ajo më qorron dhe më turbullon, sepse natën është errësirë dhe të gjithë flenë: Fli, engjëlli im, fli, njerëzit flenë, kafshët flenë, ariu dhelpra dhe qeni flenë, fli tani.

Më kujtohet, një dritë dhe një dhomë e madhe. Nuk e di se sa kam qëndruar aty, të rriturit përpiqen të më fshehin hallet dhe shqetësimet e tyre.

Kujtoj një pullë të kuqe, mbase pjesë e ndonjë uniforme policie, një shirit i kuq në një mëngë me ngjyrë të errët.

Shikoj një copë qiell përmes dritës së sipërme, ai ndryshon ngjyrë nga e zeza në gri, nuk e di nëse do të rri apo do të shtrihem aty, nëse do të më sjellë njeri ndonjë gjë për të pirë, do të përpiqet të më sqarojë diçka, dhe aty ku është e mundur të këndojë para meje një këngë.

Një gjurmë kujtese nga fotografi të veçanta, të cilat kthehen prapa në këtë natë: Krahë që ngrihen në drejtimin tim përmes hekurave të shtratit. Ndonëse unë tashmë duhet të jem e madhe aq

sa mund ta bëj, nuk mund të kacavarem vetëm aty përjashta. Ndoshta nëna ime nuk donte që unë të ngrihesha natën dhe të dilja pa u vënë re nga shtëpia. Më kujtohet që kisha dhembje në fyt nga të thërriturat, që të kem qarë për të shkuar pas nënës time, dhe që ajo nuk erdhi. Përplasja e derës. Njerëz që më marrin me të mirë, unë nuk i kuptoj çfarë flasin. Njerëz të veshur me uniformë, që i qëndrojnë përreth nënës time në dhomën e gjumit. Për erën e rëndë në një makinë, për shkak të shkarkimit të gazit dhe të tymit të ftohtë. Për atë që vi rrotull vetes dhe përpiqem të kafshoj duart që më mbajnë.

Peizazhi kodrinor është një sipërfaqe e pafundme që derdhet valë-valë, tapete me ngjyra, të cilët humbasin në horizont. Qiellit zbehet pak nga pak, Maja shikon një mizëri zogjsh dhe vëren sesi ajo luzmë ndryshon formën e vet. Ajo e përkëdhel fëmijën, ia rregullon batanijen. Trupi i ngrohtë i Anjas, pesha e kokës së saj mbi krahun e majtë të Majas, nganjëherë ajo ka drithërima në gjumë.

Treni ecën nëpër lëndina, një ndërtesë e stërmadhe nxjerr kokën pas pyjeve, mure prej betoni në mes të asgjësë, shkallë zjarrfikëse, dritare të vogla qorre. Asfalti i rrugës është fryrë dhe është bërë me gunga, bari i egër shpërthen nga plasaritjet, duket qartë kush është më i

fortë, por nuk ka asnjë tabelë, nuk ka asgjë që të udhëzojë atë që koha e ka mundur. Kur Maja ecën para mureve, ajo shikon me qindra ton hekura të ndryshkur me mbishkrime, të cilat nuk mund të deshifrohen më.

Pas kangjellave të fabrikës përsëri fusha, lëndina, copa trualli të pa mbjella që thyejnë monotoninë, mbi të cilat rritet vetëm bar i keq. Një lum gri në të gjelbër, uji i të cilit duket sikur nuk lëvizë. Në një copë arë disa gra qëndrojnë në formë rrethi, një traktor rri pjerrtas në një gropë. Disa pemë të vetmuara kalojnë para syve, një radhë plepash, të cilët hedhin hije të gjata.

Maja përpiket të hapë dritaren. Me kujdes që të mos zgjojë Anjan, tërheq dorezën e aluminit. Një e çarë e ngushtë bën të hyjë brenda ajrin e freskët. Ai është më i ftohtë nga ç'e ka menduar Maja, mbart aromën e barit të freskët në vagon.

Treni tani ecën ngadalë, ai i afrohet një mbikalimi. Një makinë e bardhë dhe një karrocë e tërhequr nga kuaj presin aty para, vozitësi i karrocës ka zbritur. Ai mban veshur një pulovër me ngjyra, fut diçka në gojë dhe ndjek me sy lokomotivën.

Pas disa orësh ata do të kalojnë kufirin e fundit, në mes të natës. Majas i tingëllojnë ende në vesh paralajmërimet dhe historitë rrëqethëse, përpara dyshimeve dhe akuzave të pabaza nuk mund të

ndiheshe kurrë e sigurt, madje mund të të fusnin nën vërejtje pa bërë asgjë, edhe pse në pasaportë normalisht shkruhej mbiemri, ata të pyesnin. Ajo dëshironte të mos i besonte këto histori ndonëse përpiqet të mos fle nga ai gjumë që e mundon. Mendon për ushtarët, të cilët shkojnë e vinë aty lart mbi çatinë e trenit, për të kryer kontrollin me llamba xhepi, me të cilat ndriçonin çdo pëllëmbë vend, çdo ndenjësë, çdo çantë, bënin lëmsh çdo valixhe, bënin pyetje, zgjasnin në mënyrë të padurueshme kohën e kontrollit, duke shfletuar një për një faqet e pasaportës, gjatë leximit të vizës. Pastaj fitonin edhe disa minuta të tjera, derisa të vinin një vulë në dokumenta. Ajo vihet përballë fytyrave të ngrysura, ata i largojnë me shpejtësi nga treni në një shtëpi me xhama të pistë, qëndrojnë aty nën neonet e ftohtë, nën frikën e dyshimit se çfarë kërkojnë ende prej tyre. Fëmijët i lënë në tren, të ngjeshur fort pranë njëri-tjetrit ashtu të ulur galiç, një më i madh mban për dore të voglin, ata rrinë me sy të ulur dhe shikojnë vetëm çizmet e ushtarëve në heshtje të plotë, sepse atyre u është ndaluar plotësisht të flasin qoftë edhe një fjalë.

Do të na lënë të qetë, them me vete, zihem me presh në dorë, sepse kam lëvizur buzët, ne duam të kërkojmë vetëm një shtëpi, sa për të parë ku është rritur nëna, gjyshja.

Unë shtrij këmbët, ne jemi vetëm në vagon. Ndërrimi i fundit ka ardhur tashmë prej orësh, për distanca gjithnjë e më të shkurtra na duhet më shumë kohë. Përplasat diçka, hedh vështrimin përmes vagonit në kërkim të ndonjë varëseje të lirë, të ndonjë varëseje plastike. Vidhat e veshjes së brendshme janë zhvidhosur, qoshja e sipërme e një paneli është e përkulur, një zgavër, mbase një vend për të fshehur cigare, vodkë.

Të ketë qenë gjyshi një kontrabandist, pyes veten, nëse ka kapërcyer kufirin në fundjava, për të hequr shpejt mallrat e veta dhe pastaj ti vërë përsëri në trenin tjetër. Nëse në kthim ka paguar paratë, nëse për këtë e kanë shpërblyer, nëse e kanë kapur. Nëse gjyshja e ka pritur te stacioni ose te shtëpia e saj, nëse ai e ka parë atë prej së largu, nëse ai ia ka shtënë dorën mbi barkun e rrumbullakët, nëse ata me para blinin qumësht dhe vezë, me qëllim që nëna ime të mund të rriste barkun e gjyshes time.

Përfytyroj sesi nesër do të zbresim herët, si do të kaloj përmes stacionit të autobusit dhe do të çuditem se sa e e ngarkuar me punë është kjo kohë që duhet t'i vërtitesh. Dielli që lind njofton për një ditë të re të nxehtë, ende dëgjohen zogjtë që këndojnë, dallëndyshet, të cilat kanë ndërtuar foletë e tyre nën çati. Më duhet vetëm pak kohë për tu orientuar, do të lexoj disa fjali në një copë

letër dhe kështu do të gjej autobusin e duhur, do të më vijë turp nga ajo që nuk i kam mësuar fjalitë përmendsh. Shoferi i autobusit nuk do të na ndihmojë kur të hipim, ne do të zëmë vendet me vështirësi të madhe, unë do të jap më parë disa rubla, ashtu siç bëra në udhëtimin e mëparshëm, ne do të udhëtojmë për një farë kohe përsëri jashtë qytetit, nëpër rrugët çalamane gropa-gropa, që Anja të rri në qetësi, do të inspektohem nga burrat dhe gratë dhe unë nuk do të mund të pres, derisa të lë kilometrat e fundit pas vetes.

Ne jemi të vetmit që zbresim këtu, nuk ka asnjëri që të mund të na shikojë: një grua me një fëmijë të vogël, pothuajse pa pako dhe që nuk është nga kjo anë. Stacioni nuk ka ndonjë emër ose ndoshta shoferi thjesht na ka lënë në mes të rrugës përjashta. Unë e shtrij edhe më batanijen e Anjas, ajo qanë, më duhet ta vë të fle shpejt dhe përpiqem që të hap vagonin e fëmijëve. Pastaj e marrë atë në krahë, e përkund sa në një anë e sa në tjetrën, e vë në vagon dhe varë çantën tonë të vetme te doreza. Pothuajse si të kishim ardhur këtu për një ditë, sa për të vizituar teton tonë të vjetër.

Të qenit i huaj fshihet në një çantë të vogël, por vagoni i fëmijëve do të tërheq vëmendjen, mendoj unë, menjëherë bie në sy, që ai ka ardhur nga larg prej këtu.

Maja çuditet sa shpejt ndryshojnë ngjyrat e qiellit, sa shpejt shtrihet errësira mbi peizazhin, sa errësirë është. Anja është zgjuar. Maja i jep asaj të pijë, megjithëse ajo nuk qanë. Maja i zukatë një këngë, buzët e saj te veshi i Anjas, ajo shpikë një melodi me dy-tre tone, dy herë në një. Zukatë dhe përkundet, mbyllë sytë dhe i duket sikur shikon aty veten e saj, sikur të ishte ajo që qëndronte mbi ndenjësën me susta pranë një gruaje, e cila përpiket të qetësojë një fëmijë. Një nënë, një fëmijë. Aty pranë një gjyshe. Një gjyshe që kishte sy të kuq si Mareku, mendon ajo me vete. Sikur qëndronte te dritarja, në vend që të shikonte dërrasat e trarëve të sapolyer që shkëlqenin. Sikur krrakërima e një sorre shndërrohej në veshët e saj në britmën e një nëne, e cila gjuante fëmijën e saj në një pyll: shporruni, vraponi, vraponi. Sikur errësira aty në anën e pyllit ndërmjet degëve përpiquej t'i shpëtonte fëmijën. Sikur ajo shikonte nënën, e cila e ulur galiç angullinte pranë lopës së vrarë. Sikur shikonte bodrumin, vagonët e kafshëve, çizmet e ushtarëve. Sy të zinj. Mizëri mizash prapa shtëpisë.

Sikur ajo mbrëmjeve vendoste mbi tavolinë vodka dhe liker manaferrash, mbushte një gotë për gjyshin, shprehte një dëshire brenda në heshtjen e dhomës, ngrinte të dyja gotat lart dhe pinte po vetë, në fillim vodkën dhe pastaj likerën.

Ky është gishti i madh/ky tjetri shkund kumbullat³ Unë ia mbaj gishtin e madh të dorës Anjas, ajo e futë atë në gojë, gërvishtë me dhëmbëzat e saj të vockël mbi lëkurën time.

Ky është gishti i madh i dorës, gishti im, shiko, gishti im për ty.

Javët në shtëpi përmbliiden vetëm në disa foto. Kujtoj një dhomë me ngjyra, aty ky fëmijët vrapojnë sa andej këtej, një derë e hapur e tarracës, aty rri unë. Unë kundroj fëmijët, shikoj kopshtin. Një vajzë bionde qëndron mbi një pìrg me rërë, ajo bën një vrimë të vogël me një lopatëz dhe përpiket të tërheqë aty një më të vogël se ajo – unë nuk ia shikoj as fytyrën dhe as flokët, vetëm dy këmbëza të trasha të veshura me geta të bardha, pjesërisht të mbuluara me rërë – rëra nuk duhet të hahet. Një fëmijë më i madh më merr për dore, më tërheq nga njëra qoshe dhe më hedh një kukull të madhe në prehër. Kukulla ka sy që hapen e mbyllen, unë e lëvizë sa poshtë sa lart, ndjejë qerpikët e saj prej plastike dhe e prek në bebe të syrit.

Dhe pastaj frika, kur më çojnë te dhoma e të sëmurëve. Unë rri në dhomën e vogël të bardhë, ajo mban erë dezinfektantësh, qëndroj para një mjeku, vetëm, ai më rrëshqet këmishën për të më vizituar me vesh. Mustaqet e tij gri, të cilat varen

3. Ajrum picì rum/Para para gjeli sum – loja e gishtërinjve

mbi buzën e sipërme, zëri i tij i thellë, duart e tij të vrazhda. Tokë e ftohtë nën këmbët e mia. Ai më vë në një peshore, më shikon në gojë, në veshë, unë nuk di çfarë do ai nga unë.

Flokët e gjatë, bionde të drejtoreshës së shtëpisë së fëmijës, shtypjen e dhëmbëve të saj prerës mbi buzën e poshtme të plasarit, hunda e saj pikaloshë. Mbante ajo gjithnjë lojëra në dorë? Po pastaj fjalët top, kukull, makinë të shqiptuara fare ngadalë, krejt ngadalë por të thëna me zë të lartë, pastaj shikimin e saj të shoqëruar me një ballë të rrudhosur, si përpiqesha ti formoja duke i shkuar pas? Si më vinin në gjumë fjalët e reja të përrallave, të këngëve, të fjalive të nënës time?

Vitet e mia të para: Një vend lojërash, unë rri mbi një kalë druri, kam shijen e lëngut të mollës në gjuhën time. Një mushama të kuqe shiu prej gome, pullat ovale duhet të mbërthehen kur fle. Një tapet me ngjyrë të gjelbër të mbyllët, një derë prej druri, një lojë me letra mbi dysHEME, unë rri aty te qoshja dhe përkul me dorën time letrat e lojës. Shikoj gishtërinjtë e hollë të nënës time, duart e saj, gjithnjë duart e saj, sikur të mos ia kisha parë kurrë fytyrën. Ajo dorë më mbulon, kur kam temperaturë të lartë dhe rri shtrirë në shtrat. Engjëlli im i gjorë, unë e di, që ajo ma ka thënë këtë, unë e di dhe dëgjoj, por zërin e saj jo, e dëgjoj fjalinë në kokën time, si ta kisha thënë

vetë: Engjëlli im i gjorë, engjëlli im i gjorë.

Gjithçka ka kaluar, por asgjë nuk është harruar, edhe pse nuk janë harruar, gjithsesi të besueshme nuk ndjehen, fjalët e nënës dhe fjalët e fëmijës që shtrihen brenda në folenë e puplave hapërdahen diku, si t'i kishte shkundur fort Zonja Hole, si të kishte bërë ajo një të çarë në atë fole dhe ti ketë bërë puplat e buta të bien fshehurazi.

Fëmijën e ka zënë gjumi, Maja shtrin batanijen pranë vetes mbi ndenjësë, vë Anjan aty sipër saj dhe e mbulon me xhakaventon e vet. Mbyll perden e dritares, fik dritën dhe ndez llambën e leximit. Ajo dëgjon zëra në hyrje, dy burra dhe një grua. Fjalët rrëshqasin para në holl, njerëzit duken të irrituar. Gruaja fillon të qajë, njëri nga burrat ulë zërin, pastaj i dyti.

Zhurma e rrotave mbi shina. Perdet që lëkunden butë sa andej këtej. Maja merr një letër dhe një lapës nga çanta e udhëtimit të saj, mbështet kokën mbi xham. Shikon fëmijën e vet teksa fle. Kaçurrelat bionde mbi ballë. Grushtet e vogla mbi buzë.

Prej kujt i ka marrë kaçurrelat, shkruan ajo, prej kujt thonjtë e gishtërinjve, të cilët i rriten nga poshtë, krejt ndryshe prej të miave.

Më lërë të të shkruaj, nuk dua të më ngatërrohen fjalët. T'i ndërtoj mirë fjalitë. Në mënyrë që të

mos e zhubros letrën e ta hedh përsëri, në mënyrë që të mos e shkrijë në pellgun e mbushur me ujë të kënetës, që të varet mbi barëra të këqija, të cilat teksa shndrijnë nga ngjyra e verdhë kaptheten mbi trasenë e rrugës. Që të mund ta palosë, që të bëj të mundur që mbi të të rrëshqasin fjalët e mia.

Në mënyrë që zëri im të bjerë mbi kokën tënde dhe jo në veshët e tu.

Zëri yt në veshin tim, të kujtohet kjo? Natën kur ti më këndove një këngë, pak para agimit të mugët. Ti në fakt doje vetëm sa të më pyesje, nëse unë e dija titullin dhe pastaj më the strofën e parë dhe pasi unë tunda kokën, ti mendove, mirë, ti nuk do tjetër. Pastaj ti nuk e këndove aspak gabim, unë e njihja mirë atë këngë, por ty të thash ta vazhdoje, duhej ta këndoje.

Që në ritmet dhe kohët e para kënga u bë fare e qartë dhe unë u çudita sa mirë tingëllonte zëri yt. Unë kam kokën time mbi gjoksin tënd dhe pëshpëritë, mos e lërë, mos e lërë Berti, mos e ndërpre këngën dhe ti pastaj i këndove të gjitha strofat, gjatë refrenit ti trokisje me gishtërinjtë e dorës që e kishe të lirë mbi mbulesën e shtratit, kurse me gishtërinjtë e dorës tjetër përkëdhelje shpinën time sipas ritmit të muzikës.

Nuk e di, nëse ka qenë pas apo përpara që unë rrija shtrirë pranë teje, me gishtërinjtë e mi në

dorën tënde. Ti thjesht i mbaje, asgjë më tepër. Me gishtin e madh të dorës time unë përkëdhelja shpinën e dorës tënde, sepse unë kisha ndjesinë se edhe unë duhej të bëja diçka, por pak nga pak unë e mora veten, m'u bë krejt e natyrshme, si të isha diçka që rrinte aty pranë teje me të cilën ti harmonizoheshe, koka jote mbi krahun tënd të përthyer, këmbët tuaja mbi batanije të kaluara mbi mua, sepse poshtë saj ti kishe vapë. Pastaj edhe unë nuk lëviza më, vështroja te muri që nuk kishte asnjë kuadër, asnjë figurë, shikoja lojën e dritave të makinave që kalonin aty në rrugën para, përmes të çarave të roletës të vendosur aty sipër. Shirita dritash të cilat gjëmonin nga pas njëra-tjetrën, pa arritur të preknin kurrë.

Ne të dy mbi dyshekët e mbuluar me copë të gjelbër. Ti u zhduke shpejt në dush, sepse ne kishim shkuar në banesën tënde, unë dëgjoja derën e makinës larëse, atë kërcitje të zëshme, pastaj ti më hodhe disa rroba të marra nga karrigia dhe të hedhura mbi divan, more mbulesën nga shporta e rrobave me një lëvizje të shpejtë e shtrive mbi dyshek. Ndeze vetëm abazhurin dhe ne nuk folëm më as edhe një fjalë me njëri tjetrin, ti më pyete një herë, se si të duket dhe unë isha e gëzuar nga kjo.

Pastaj më la guximi, Bert. Të shndërroja këtë mundësi në një të vërtetë, të kisha një familje,

e ftuar nga të afërmit tuaj për të kaluar ditën e festës. Duke ngritur supet ose duke tundur kokën. Jo, nuk e di, ku jeton babai im. Po, është interesant, që unë kam humbur gjuhën time, por unë nuk flas fare rusishten e bardhë, jo, sa keq, sa keq, unë nuk mund të them as edhe një fjali të vetme. Disa fjalë, por ato u mësuan shumë herët. Ato rrotullohen lehtësisht nga goja ime, kjo po, dhe dëgjohen saktësisht, sikur të ishin prerë nga magnetofoni im, të cilat i ka folur një ruse e bardhë.

Ndjesia e një gjuhe është e vetmja rrënjë që më ka mbetur.

Dora jote, të cilën ti ma vure mbi barkun e rumbullakët. Ashtu siç ta kam shpjeguar, që unë nuk mund të bashkëjetoj me ty, të paktën tani, ende jo.

Dhe ashtu siç edhe ti vetë më ke ndihmuar për këtë, për të gjetur një banesë të re, për të mbajtur tavolinën e rëndë të shkrimit në bodrum.

E çfarë më duhet mua një tavolinë shkrimi, i thashë unë qiradhënëses dhe hoqa perdet e errëta, hapa spiralin e dritares, shpaketova kutizat prej kartoni.

Matrjoshka, të cilën ti ma dhurove, qëndron mbi pezulin e dritares, unë e kam zbërthyer dhe e kam futur më të voglën në xhepin e xhaketës. Nuk bën fare zhurmë edhe kur tundet xhaketa,

kur tundet kukulla, vështirë se kuptohet që më e vogla mungon.

Dua të të marr në telefon, para se të nisem, por kam frikë, ti duhej të më këshilloje që të mos e bëja këtë udhëtim.

Lëre të paktën Anjan aty, kujdesem unë për të, ti e di, se unë do të mund të përkujdesesha mirë për të, ti e di. Këtë të kishe thënë dhe unë gjithsesi do të hipja në tren, gjithsesi do ta merrja Anjan me vete dhe me këtë edhe mëdyshjen, ndjesinë, sesi e kisha hedhur në erë këshillën tënde, por ama me frikën se ti kishe pasur të drejtë me mendimet tuaja.

Anja thith gishtin e Majas, Maja mbështet shpinën te ndenjësja dhe shtrinë këmbët, mbyll sytë. Figurat e peizazhit kalojnë para saj, ato ndahen si me një vizore nga lëndinat e prera me pyje të dendura, radhët e ngjeshura të pemëve që ngrihen lart, ku fare lehtë mund ta humbasësh orientimin dhe duhet t'i marrësh me radhë, për të gjetur rrugën përsëri e të dalësh që andej. Prerjet e pyjeve mijëra vjeçar, të cilët e mbulonin tokën si një lëkur e dendur bizoni, gjurmët e plagëve përshkohen me kilometra të tëra nga gardhe dhe tela me gjemba në lartësinë e njeriut.

Babushka që qëndrojnë mbi peronin e braktisur

për të shitur kërpudhat dhe manat e tokës. Qielli i kaltër mbi duart e lodhura të plakave, sytë e tyre që mbajnë në brendësi zi dhe frikë por edhe përbuzje e mospranim gjithashtu, dhe përsëri duar të cilat fusin paratë në xhepat e fundeve, disa kartëmonedha që ato marrin për kërpudhat e tyre dhe të cilat i këmbejnë me dru ose qymyr, për të mos mardhë dimrit. Në shtëpi presin burrat, sytë e të cilëve janë të njomur e të shpëlarë nga vodka e lirë. Fëmijë që lozin vetëm në baltë dhe mbajnë rroba nga pakot e ndihmave dhe të cilët, ndoshta, ndoshta kujtojnë ndonjë verë, të cilën e kanë kaluar me njerëz të gëzuar, për të rimarrë përsëri fuqitë. Nëna, të cilat prej kohësh nuk mund të çojnë nëpër mend asgjë, nëse u lejohet tu japin fëmijëve kërpudha ose mana toke nga pyjet.

Dhe përtej fshatrave ato fusha të pafundme të mbjella me grurë, të cilat shtrihen ngjyrë arta mbi kodrat e buta, përkunden valë-valë nga era.

E lë veten time të lëkundem nga lëvizjet e trenit si një mundësi kthimi në kohën e fëmijërisë time, në një fëmijëri që edhe mund të ketë ekzistuar, në memorien e mundshme për një gjyshe, e cila pret mbërritjen e nënës time dhe mua, e cila rri te gardhi prej shumë orësh, gati prej shumë orësh me përgatitjet e saj. Mbi tavolinën e kuzhinës qëndron një tenxhere e emaluar me një ngjyrë blu të errët, e mbushur me kek bajamesh, çomleku

zihet në qejf të vet ngadalë-ngadalë mbi zjarrin e vatrës, në dhomën e gatimit janë sistemuar e rregulluar me radhë turshi me kastravecë, kërpudha të thara, patate, qepë si edhe bukë e bërë vetë. Dyshemeja prej dërrase mbulohet me rrugica të buta, në mure varen sixhade me lule dielli dhe kisha me çati në formë qepe, kulla me kupola në formë qepe, në dhomë, në dhomën e pritjes si hapësira më e rëndësishme një fotografi e imja me nënën e futur në një kornizë. Dhurata të ndryshme qëndrojnë mbi shtratin e vetëm (gjyshja do të flinte në dhomën e pritjes, ndonëse nëna do të ishte kundra kësaj): një matrjoshka, ajo më e bukura, që mund të bënte gjyshja, aty pranë saj një kukull me sy të mbyllur, në gjumë, bluza të qëndisura me dorë, një triko e madhe prej leshi, mbulesa tavoline me bordure dantellash ku thureshin lule njëra pas tjetrës dhe net të akullta dimri.

Në shtëpi ndihet një kundërmim që del nga sendet dhe gjërat aty brenda, atë e njeh gjithkush, i cili të paktën ka shkelur një herë në një shtëpi druri rusësh të bardhë. Gjyshja është përpjekur të nxjerrë përjashta të gjitha mizat, ajo ka shtrirë përgjatë dritareve perde dhe një perde për miza te dera e shtëpisë, vargu me perla shumëngjyrëshe kërcëllinë nga era e lehtë. Sapo hynë në dhomë dëgjon pulat, zierjen e ngadaltë e supës, qenin e

lidhur në kunj që jep e merr sa andej këtej teksa kafshon kockën. Fëshfërimën e butë të copës, kur gjyshja përkëdhel fëmijën. Heshtja është aq e plotë, sa që dëgjohet edhe përkëdhelja.

Unë do të kem qenë fshehur pas nënës time, duhet të kenë kaluar disa sekonda, derisa gjyshja do të rrokte në krahët e vet bijën e saj, të dyjave do tu rridhnin lotët mbi fytyrë dhe unë nuk do të dija se çfarë të bëja. Dhe pastaj, pas një copë here të gjatë, gjyshja do të kthehej nga unë dhe do të merrte me kujdes fytyrën time në duart e saj të ashpra, do të tundte kokën, sikur nuk mund ta besonte, pikërisht tani, vetëm tani, më në fund, do t'i jepej mundësia të shikonte mbesën e saj.

Shumë histori do të kenë kaluar të mitë dhe ato ndryshojnë nga njëra-tjetra, përzihen me njëra-tjetrën aq shumë, sa unë nuk arrij të kuptoj se ku përfundon njëra dhe ku fillon tjetra. Unë i kam bërë të miat ato histori, i kam huazuar, i kam zgjatur edhe më tej, mbase shumë, dhe pastaj i kam veshur rreth vetes si një mantel magjik i padukshëm, por tani unë kam dëshirë të udhëtoj brenda në historinë time, fshati, lugina e fëmijërisë time përballë një peizazhi, i cili për mua ka mbetur i fshehur.

Pusho, Bert, mua më mungojnë lajmet për

ungjin dhe teton, të cilat tregohen sa e sa herë në netët e krishtlindjeve. Mbi kushëririn, i cili natën ngatërroi rrugë dhe për shkak të fantazmave të dritave bredharake mbeti i mbyllur në lagunë, prej të ku arriti të dalë vetëm nga fati i lumtur. Sa për xhaxhain e madh, i cili qëndroi shumë gjatë para shtëpisë së tetos së madhe, derisa ajo e dëgjoi dhe e mori për burrë. Mbi gjyshin tim, i cili ditën sfilitej në një fabrikë tullash, pastaj në arën e patateve, ku një ditë gjeti gishtin e zotit, në fulgurit. Familja tregon, që ai nxori nga dheu figura të qelqta dhe deshi ti çonte në fshat, por nga kjo nuk mbetet askush pa u ndëshkuar, ai do të rrëzohej dhe do të thyente shpatullën, edhe gishti i zotit u thye gjithashtu dhe gjyshi u bë memec dhe arriti të fliste vetëm pak para se të vdiste për këtë histori. Dhe pastaj të fshehtat e pathëna, gjëra për të cilat nuk lejohet as t'i përmendësh. Heshtje quhet kjo, kur një fëmijë pyet, kjo nuk është për ty dhe është më mirë, që të mos e dish. Pastaj të rriturit shikojnë për një çast njëri tjetrin, të gjithë presin, derisa dikujt ti bjerë në mendje një fillim i ri, një fill, me të cilin mund të tirret më tutje biseda deri në thellësitë e natës.

Në kujtimin tim ka heshtje. Një shtëpi e heshtur, e ftohtë, ku mund të dëgjosh vetëm kërcëllimën e dyshemesë prej druri, kur tetoja ecën mbi të: Nga e kaluara nuk mund të shkëputësh as edhe

një fetë, hesht, rri urtë, kënaqu me atë që ke.

Mos mendo, që është e pakuptimtë, të qëndrosh gjatë tërë ditës në tren, vetëm për të kërkuar një shtëpi, e cila mbase nuk është më. Unë duhet të shikoj të gjitha, gjithçka, çfarë ka parë nëna ime, kam dëshirë ta ndjej, ta gjurmoj, sa i gjatë është ky udhëtim, të dëgjoj sesi ndryshon në makinë qilimi tingëllues, ndërkohë që udhëtojmë përmes vendeve të ndryshme. Anja fle pranë meje, unë ia mbaj dorën.

Kam qarë, pasi ti më thërrite në ditëlindjen time. Zëri yt kaq pranë dhe çfarë mësova, unë duhej të ulesha në autobus për disa orë pranë teje. Mësova se ti mendon për mua dhe që ti ende nuk e ke humbur shpresën. Dhe pas kësaj përsëri ajo fjalia tjetër, ki kujdes, Fjalia më e bukur, që mund të thuhet. Një fjali e lehtë, mund të dëgjohet saktë, pastaj ajo zgjerohet dhe lëkundet e tingëllon, kështu aty në të qëndron shumë besim dhe më shumë dashuri sa të lodhesh e të përmendësh fjalën dashuri.

Ajo nuk quhet babushka, por Matrjoshka. Fjalët e tetos. Zëri i saj në kokën time.

Unë nuk mund ti shqis historitë nga trupi. Udhëtoj përmes një hapësirë rurale dhe përmes një gjuhe, e cila mund të ketë qenë e imja. Dua të marr me vete edhe një sfond, para të cilit të mund të luaj

diçka, një fëmijëri, një verë, një vizitë. Pamjen e një shtëpie, për të cilën mund të më kishte treguar nëna, pamjen e një pylli, nëpër të cilin ti, mbase, ke bredhur, pamjen e një fushe të pamatë gruri, ku ti mbase je fshehur, pamjen e një pompe uji të ndryshkur, e një rrugë të shtruar me kalldrëm, e një stacioni të braktisur, në të cilin ajo ka qëndruar para dyzet vjetësh (dhe që nuk është më), mbushur me shpresë dhe me frikë, asgjë tjetër përveçse një valixhe lëkure me vete dhe një kafe të kursyer me aq mundim për ushtarët e kufirit.

Unë kam shpresuar të ndeshem me gjuhën time të nënës në ëndrra, por vetëm nëse nuk do të mund të shpëtoja prej saj kur të zgjohesha e të dilja jashtë ditën, nuk jam i sigurt nëse bëhet fjalë për një ëndërr apo jo.

Shtëpia jeton dhe i qëndron kohës, kur në të banojnë njerëz, edhe pse të huaj, ajo duhet të qëndrojë, unë do të vë karrocën e fëmijës pas një gardhi dhe do të marr Anjan në krahët e mi, përndryshe do të mbetem gjithnjë midis kalldrëmeve të gurta dhe tokës së ngjeshur. Vetëm rruga kryesore është asfaltuar, nëpër gropa rri ende shiu i natës së kaluar, dëgjohet lehja e një qeni, një e lehur dhe një angullimë që zgjatë për disa minuta. Rrugët janë të boshatisura, ne ecim para te shtëpitë e grita prej druri, disa janë lyer para disa vjetëve,

me ngjyrë të verdhë dhe të kaltër, nga ana ku rrah shiu llaku është leskrosur. Por korba ka pothuajse në çdo kopsht, parcela lulesh prapa gardheve të ultë, një stol para çdo shtëpie. Një burrë plak kërcet midis dhëmbëve fara luledielli, pështynë lëvozhgët para këmbëve të tij dhe na vëren. I thotë gruas së vet diçka, ajo nuk dëgjon, derdh ujë të pisët mbi rrugë, unë e përshtëndes por ajo nuk thotë asgjë, qoftë edhe një herë, kur unë luaj kokën. Qielli ka ngjyrën e blutë të hekurit të pastër, nuk duken më retë e shiut. Shtëpitë duken qartë pa pengesa aty mbi një pyll pishash, çuditëse pse ai është i rrethuar, teksa i afrohem edhe më shumë shikoj një gurë varri midis degëve të pemëve. Unë e di që këtu nuk duhet të kërkoj varrin e gjyshes time, ajo prehet pranë gjyshit, shumë më larg, unë megjithatë e shtyj derën, eci përmes pllakave të varreve të mbuluara nga myshku dhe atyre pak kryqeve që kanë mbetur ende të parrëzuar për qark, të cilët ngrihen pa rregull mbi rrasa varresh. Lulet i përkasin të gjallëve, të vdekurit prehen në paqe nga uji i bollshëm vaditës nën barin e butë. Unë ulem bashkë me Anjan mbi një stol, mbi bar janë shpërndarë lëvozhgë farash luledielli, mua më duket sikur dikush i ka rregulluar në një mënyrë të tillë që të krijojë një model apo ndonjë gërmë, të cilën nuk di ta lexoj. Për një çast unë harroj, se çfarë po kërkoj, shikoj rreshtat, ngre këmbët me

kujdes, nuk duhet të shkel mbi shenja.

Eci para me vështirësi, dreka ka kaluar tashmë dhe konturet e fshatit nuk duken ende.

Kur unë dua të lë përsëri varrezat, vërej një aromë si prej barërash të djegura, shikoj përreth, por nuk arrij të zbuloj asgjë. Te shtëpia përball lëvizin perdet, një hije kthehet prapa në dhomë.

Anja qëndron në ijën time, unë ia mbuloj kokën me shallin tim prej pambuku, në mënyrë që ta mbroj nga dielli, por ajo e tërheq pëlhurën për ta mbllaçitur me gojë. Dëgjoj vetëm hapat e mia dhe përtypjet e përplasjet e lehta buzëve të saj. Fëmija peshon gjithnjë e më rëndë në krahët e mi, ndërroj anën, pastaj shikoj shtëpinë e fundit në rrugën kryesore. Ajo ishte lyer trashë me bojë mbrojtëse akërlik, sikur dikush të kishte provuar të mbulonte figurën bardh e zi. Një shtëpi prej druri, një kopsht i madh prapa saj, më i madh se kopshtet e tjerë, tranguj, patate dhe domate, unë çuditem me domatet, gjithashtu edhe me llakun e shtëpisë që ende shkëlqen. Nëna duket sikur është hequr nga unë me anë të retushimit, një ton në formë shiu në vend të saj, aty ku ajo zë vend në foton time. Në anë të rrugës, anës gardhit qëndron një makinë e rrëshqitur, sikur ka rënë aty nga koha, po pse jo, pse nuk duhet të qëndrojë aty një makinë që ka rrëshqitur. Fëmijë nuk shikoj asnjë, as edhe ndonjë lodër, unë ecë në krah të gardhit, nuk guxoj të

shkel dhe mendoj nëse duhet të thërrasë, ndoshta ka njeri brenda. Papritmas dëgjoj përsëri erën e tymit dhe barërave të këqija të djegura, edhe më të fortë se më parë, dhe kur shikoj një dritare, besoj të shikoj aty ndonjë fytyrë. Dëgjoj një mërmërimë, fjalë përgjëruese, nuk kam guxim të kthehem, zëri më vjen edhe më afër, pas veshit tim, unë e ndjej frymëmarrjen nga prapa, tymi i barërave të këqija dendësohet edhe më shumë, unë mezi marr frymë dhe kur hedh vështrimin përreth shikoj krahët e mi të boshatisur.

Treni qëndron. Dera e vagonit e hapur, në fundin tjetër të vagonit zëra të nervozuara. Maja shtrëngon më shumë Anjan nga vetja, e mban fort, ia vë njërën dorë mbi kokë. Anja fërkon me grushtet e vogla buzët, pa u zgjuar nga gjumi.

Falënderimi im shkon për Angelika Klammer për shoqërimin e kujdesshëm dhe të vazhdueshëm të këtij libri, më tej për Gabriele Wild, Astrid Treusch dhe Ludvig Hertinger për vërejtjet dhe këshillat e tyre. Falënderoj burrin tim Ralfin, pa të cilin nuk do të ishte ky që është.

Përmbajtja

I. Babushka	7
II. Strofka e puplave.....	19
III. Manaferrat e ngrohta.....	36
IV. Njëqind krehje me furçë	48
V. Qumësht i thartuar	72
VI. Dhoma tre	96
VII. Zonja Hole.....	112

Lisat e përkthimeve nga Sadedin Limani

1. Përkthim nga gjermanishtja; Titulli i librit: “Rainer Maria Rilke, Poezi”; Poezi të zgjedhura ngë Sadedin Limani: Botuesi “Globus R” Tirana, Shqipëri; Viti: 2006; Gjuha: Shqip;
2. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i librit në origjinalin gjermanisht: Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge”; Autori: Rainer Maria Rilke”; Titulli i librit në shqip: “Fytyrat e njeriut”; Roman; Botuesi “Globus R” 2008, Tirana, Shqipëri.
3. Përkthim nga gjermanishtja Titulli “Elegjitë e Duinos” ISBN: 978 99956-30-86-7; Botuar nga shtëpia botuese Globus R, Tiranë, Shqipëri.
4. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: Hanibal Rising, titulli i librit në shqip: “Ngritja e Hanibalit” Autori: Thomas Harris.
5. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “The Open Society and his enemies” Autori Karl Poper; Titulli i librit në shqip: “Shoqëria e hapur dhe armiqtë e saj” Vëllimi I-rë (Platoni).
6. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “The open Society”, Shoqëria e hapur dhe

armiqtë e saj” Vëllimi II-të (Hegeli dhe Marksi), Autori Karl Poper; Viti 2012; Shtëpia botuese Fan Noli, Tirana, Shqipëri.

7. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “Sleeping in the Forest”, autori: Sait Faik Abasiyanik, Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri, Viti 2014.
8. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “The loss of you”, titulli në shqip: “Humbja juaj” Autori Jekta Kopan, Botuar nga Shtëpia Botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri;
9. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “Latife Hanim”, titulli në shqip “Zonja Ataturk, A biografi nga Ipek Çalişlar; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2013
10. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Der Judas Baumtor”, Titulli në shqip: “Portëkalimi i Judës” Autori Oya Baydar; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2013
11. Përkthim nga frëngjishtja: Titulli i libri në frëngjisht: “L’inspecteur des Inspecteurs”, titulli në shqip “Inspektori i Inspektorve” Autori Orhan Kemal; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2013.
12. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “The few”, titulli i librit në shqip: “Një pakicë” Author Hakan Günday; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2013.

13. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i librit në gjermanisht: “Wo wart ihr, als die Finsternis hereinbrach?”, Titulli i librit në shqip: “Ku ishit ju kur ra errësira” Autori Mario Levi; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2011.
14. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “Many and Many A Year Ago”, Titulli i librit në shqip: “Shumë e shumë vite më pare”; Autori Selçuk Altun; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2014.
15. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Die Romantiker”, titulli i librit në shqip “Romantikët” Autori Nazim Hikmet; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri.
16. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Konfuzius Gespräche”, titulli i librit në shqip: “Bisedat e Konfucit” Autori Konfuci; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2012.
17. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Der Mann und Frau, Der Tanz der Energien”, Titulli i librit në shqip: “Burri dhe gruaja: Energjia e jetës” Autori Osho; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli Tiranë, Shqipëri; Viti 2012.
18. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Schmerz als meditation”, Dhembja dhe Meditimi, Autori Osho; Botuar nga shtëpia

botuese, Tiranë, Shqipëri; Viti 2012; Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i librit në anglisht: “Vom Leben und Sterben”, Titulli i librit në shqip: “Për jetën dhe vdekjen” Autori Osho; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë; Viti 2012.

19. Përkthim nga italishtja: Titulli i libri në italisht: “Liberi di essere, Il Libro della comprensione” Osho; Titulli i librit në shqip “Të lirë për të jetuar” Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli, Tiranë, Shqipëri; Viti 2015. Pjesa e dytë në botim.
20. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “Five cities”, titulli në shqip “Pesë qytetet”, Autori Ahmet Hamdi Tanpinar; Botuar nga shtëpia botuese Fan Noli; viti 2016.
21. Përkthim nga gjermanishtja: Titulli i libri në gjermanisht: “Amateur” Roman; Titulli në shqip “Amatori”; Autori Zhan Bek; Shtëpia botuese Fan Noli.
22. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “Having said goodnight” Titulli në shqip: “Pasi kam thënë natën e mirë” Tregime; Autori Peter Majlak; Shtëpia botuese Fan Noli.
23. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “A bird on the wing” titulli në shqip: “Një zog në fluturim” Autori Osho. Shtëpia botuese Fan Noli.
24. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht: “The Chinese Path and Chinese dream”; titulli

i librit në shqip: Rruga kineze, ëndrra kineze”,
Autori Li Junru, Shtëpia botuese Fan Noli;

25. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht:
“At work” titulli i librit në shqip: “Në punë”
Autori Xhon Burris; Shtëpia botuese Fan Noli;
26. Përkthim nga anglishtja: Titulli i libri në anglisht:
“In the name of the father and of the son” Titulli
i librit në shqip “Në emër të atit dhe të birit”;
Autori Immanuel Mifsud; Shtëpia botuese Fan
Noli.

CIP Katalogimi në botim BK Tiranë

Schutti, Carolina

Dikur duhet të kem vrapuar mbi barin e butë /
Carolina Schutti ; përkth. Sadedin Limani ; red.
Rexhep Hida. – Tiranë : Fan Noli, 2017

... f. ; ... cm.

Tit. origj.: Einmal muss ich über weiches Gras
gelaufen sein

ISBN 978-9928-251-06-0

1.Letërsia austriake 2.Romane

821.112.2(436) -31